Cele mai frumoase pagini de înțelepciune biblică
traduse din ebraică și greacă veche de
Monica Broșteanu și Francisca Băltăceanu
cu un cuvânt însoțitor de
Andrei Pleșu
book
HUMANITAS

Monica Broşteanu (n. 5 ianuarie 1948, Broşteni, jud. Suceava). Licenţiată în filologie (engleză–română, 1970) şi limbi orientale (arabă–persană, 1978) la Universitatea Bucureşti şi în teologie (1996, Institutul Teologic Romano-Catolic din Bucureşti), doctor în filologie (2003). A predat la Institutul Teologic Romano-Catolic cursuri de ebraică biblică, teologie sacramentală şi liturgică, ştiinţe biblice. Este conferenţiar universitar la Universitatea Bucureşti, unde predă cursurile: Coranul şi Biblia: probleme de traducere şi interpretare, Comunităţile creştine din ţările Orientului Mijlociu, Tradiţii textuale (Noul Testament). Din lucrări: *Numele divine în Biblie şi în Coran şi traducerea lor în limba română. Studiu lexical*, Ed. Polirom, 2004; „Compararea Incomparabilelor – câteva Nume privind atributele divine în scripturile marilor religii monoteiste“, în *Caietele Institutului Catolic*, nr. 2/2001. Din traduceri: *Conciliul Vatican* II *– Constituţii, Decrete, Declaraţii* (în colaborare cu Francisca Băltăceanu), Ed. ARCB, 1990, 1999; A. Scrima, *Comentariu la Evanghelia după Ioan*, cap. 1–17, tr. din arabă, Ed. Humanitas, 2008; Pierre Claverie, *Mic tratat despre întâlnire şi dialog*, Ed. Humanitas, 2015.

Francisca Băltăceanu (n. 15 iunie 1943). Licenţiată în filologie clasică (1965, Universitatea Bucureşti) şi teologie (1996, Institutul Teologic Romano-Catolic din Bucureşti), doctor în filologie (1979). Între 1965 şi 1989, a fost asistentă la Catedra de limbi clasice, Universitatea Bucureşti. Între 1991 şi 2004, a predat la Institutul Teologic Romano-Catolic cursuri de Ştiinţe biblice. Din 2004, este profesor la Universitatea Bucureşti, unde predă cursuri de Exegeză biblică, Profetism biblic, Înţelepciune biblică, Tradiţii textuale (Vechiul Testament). Din lucrări: *Rapports entre l’arménien et le daco-mésien* (Universitatea Bucureşti, 1980); Platon, *Apărarea lui Socrate*, notă introductivă, tr. şi note, bibliografie, în vol. Platon, *Opere* i, Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1974, 1997; Platon, *Eutyphron*, traducere (în colaborare cu Petru Creţia) şi note, bibliografie, în vol. Platon, *Opere* II, Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1976; „Tânăr înţelept, tânăr nebun. *Cartea Înţelepciunii* 4, 10; 2, 6-9 şi influenţele greceşti“, în *Volumul omagial I. Fischer*, Ed. Humanitas, 2004; „Fluviile Edenului, între Pom şi interzicerea lui (*Geneză* 2, 4b-25)“, în vol. *Antic şi modern. In*

honorem Luciae Wald, Ed. Humanitas, 2006.

Monica Broşteanu şi Francisca Băltăceanu au colaborat la următoarele proiecte de traducere şi editare a textelor biblice: *Psalmii*, Ed. ARCB, 1993, tr. din ebraică; *Evanghelia după Matei*, *Evanghelia după Marcu* (Ed. ARCB, 1996), *Evanghelia după Luca*, *Evanghelia după Ioan* (Ed. ARCB, 2002), tr. din greacă, introducere şi note; *Septuaginta*, proiect NEC, Ed. Polirom, 2004–2011, membre în comitetul de coordonare şi revizie al întregii lucrări şi contribuţii în: vol. i – introducere, cap. „Relaţii între Septuaginta şi textul masoretic“, vol. iv.1 – *Psalmii* (tr. din greacă, introducere, note, bibliografie), vol. vi.1 – *Cartea lui Isaia* (introducere), *Cartea lui Ieremia*, *Baruch*, *Plângeri*, *Scrisoarea lui Ieremia* (tr. din greacă, introducere, note, bibliografie); *Cele mai frumoase povestiri din Biblie* (Ed. Humanitas, 2013), tr. din ebraică, aramaică şi greacă veche, note şi comentarii.

Copyright © Humanitas, 2015

ISBN: 978-973-50-4976-8 (epub)

EDITURA HUMANITAS
Piaţa Presei Libere 1, 013701 Bucureşti, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0372.743.382; 0723.684.194

Cele mai frumoase pagini de înțelepciune biblică

traduse din ebraică şi greacă veche de

Monica Broşteanu şi
Francisca Băltăceanu

cu un cuvânt însoțitor de

Andrei Pleşu

Cuprins

CELE MAI FRUMOASE PAGINI DE ÎNŢELEPCIUNE BIBLICĂ
- Cuvânt însoţitor
- Notă asupra ediţiei
- Ce înţelegem prin „înţelepciune biblică“?
- DIN TORAH
  - Levitic
  - Deuteronom
- DIN PROFEŢI
  - Amos
  - Miheia
  - Isaia
  - Ieremia
  - Iezechiel
- DIN CĂRŢILE SAPIENŢIALE
  - Proverbele (Pildele) lui Solomon
  - Iov
  - Ecclesiast (Qohelet)
  - Înţelepciunea lui Isus Sirah
  - Înţelepciunea lui Solomon
  - Din Psalmi
- Bibliografie selectivă

CUVÂNT ÎNSOŢITOR
de Andrei Pleşu

După admirabila antologie *Cele mai frumoase povestiri din Biblie* (Humanitas, Bucureşti, 2013), Monica Broşteanu şi Francisca Băltăceanu oferă acum cititorilor „cele mai frumoase pagini de înţelepciune biblică“: o selecţie densă din literatura sapienţială a Vechiului Testament, de la *Levitic* până la *Psalmi*. Suntem de mult obişnuiţi cu profesionalismul riguros – şi seducător totodată – al celor două doamne. Ele ne pun din nou la dispoziţie nu doar exemplare traduceri (din ebraică şi greacă veche), ci şi comentarii introductive concise, lămuritoare, de natură să livreze informaţiile istorice şi filologice de care avem nevoie pentru a avea acces la înţelegerea promptă şi exactă a textelor. Lectura este, astfel, comodă, dar solid „asistată“ ştiinţific: erudiţia nu e niciodată pedantă, tonul este cordial, fără să alunece în minoratul „popularizării“.

Aşa stând lucrurile, nu vreau să ies din stilistica volumului de faţă printr-o prefaţă afectată, pretenţioasă, cu aere de competenţă academică. De altfel, o asemenea competenţă în materie îmi lipseşte, iar cartea pe care tocmai aţi deschis-o nu e dedicată „specialiştilor“, ci *tuturor* cititorilor dornici de învăţătură şi de sens. Îmi voi îngădui, deci, doar o rapidă notă pregătitoare, cu privire la conturul noţiunii de „înţelepciune“ în contextul vetero-testamentar.

De obicei, când în limbajul curent folosim cuvântul „înţelepciune“, asociem termenului fie prestigiul senectuţii calificate prin „experienţă“, prin autoritate statuară, fie nimbul sofisticat al subtilităţii metafizice. „Înţelepţi“ sunt, cu alte cuvinte, bătrânii şi filozofii. Nu despre *acest* tip de înţelepciune e vorba în paginile acestei cărţi. Nu despre dăscăleală solemnă, nu despre predică „edificată“, şi nici despre rafinate şi

cvasiobscure „concepţii despre lume“. Avem de-a face mai curând cu o sumă de îndemnuri concrete, al căror combustibil nu e fervoarea speculativă, ci nevoia de *bună-vieţuire*, de *bună-cuviinţă*, de *adecvare demnă* la un imediat care nu e nici neapărat inteligibil, nici neapărat echitabil, nici neapărat conform cu impulsurile şi dorinţele noastre. Înţelepciunea este un mod de a consimţi unui inventar de reguli care se adresează lumii, dar care vine *de dincolo de ea*. Nu poţi *induce* un mod coerent – şi nobil – de comportare din împestriţarea promiscuă a cotidianului. E nevoie de un reper transcendent, din care să *deduci* (de fapt, din care *să-ţi parvină*) preceptistica optimă a convieţuirii cu ceilalţi şi cu tine însuţi. Numai acest reper *ne-lumesc* este garanţia inserării *în lume*, este „*lumina* lumii“. El impregnează, ordonator, întreaga substanţă a existentului, de la detaliile lui palpabile până la deschiderea răbdătoare spre orizontul lui nevăzut.

Ce vreau să spun este că „înţelepciunea“ cu care vă veţi întâlni în paginile care urmează este în acelaşi timp „aplicată“ şi inefabilă, transparentă şi tainică. Ni se vorbeşte despre imanenţa cea mai compactă (cum să-ţi lucrezi pământul, cum să te porţi cu părinţii, cu femeia ta, cu prietenii tăi, cu străinii, cu vrăjmaşii, cu averea ta, cu bucuriile şi nefericirile zilnice), dar ni se spune totodată că toate regulile au sens numai în măsura în care sunt practicate ca *supunere* faţă de Cel care le-a creat odată cu întregul cosmos. Înţelepciunea trebuie trăită în patosul nemijlocit al vieţii, dar cu privirea aţintită spre sursa ei trans-mundană. Înţelepciunea „…stă chiar în faţa celui cuminte, dar ochii prostului caută spre capătul pământului“ – citim în *Proverbe* 17, 24. Cu alte cuvinte, înţelepciunea e la îndemână, dar e dincolo de „îndemânarea“ minţii omeneşti. Nu te poţi mişca eficace şi cuviincios într-un ansamblu căruia nu-i cunoşti „modul de întrebuinţare“. Iar modul de întrebuinţare nu ţine de competenţa ta, ci de puterea Celui care l-a instituit.

Mă opresc aici. Nu pretind că am cheia înţelepciunii şi a textelor care urmează. Dar cititorul are o bună ocazie să-şi pună la încercare propriul său gând şi propriile sale soluţii, dincolo de sumarele mele sugestii. La sfârşit însă va avea, ca şi mine, o mare datorie de recunoştinţă faţă de autoarele acestei antologii. Lectură plăcută şi binefăcătoare!

NOTĂ ASUPRA EDIŢIEI

Înţelepciunea, în sens de cunoaştere a voii lui Dumnezeu şi de străduanie de a trăi conform ei, străbate întreaga Biblie. Dar există unele cărţi biblice numite în mod tradiţional „cărţi sapienţiale“, de înţelepciune.

Cum să alegi însă cele mai frumoase pagini? Selecţia are şi un grad de aleatoriu. Am căutat de fapt să oferim câte ceva din fiecare scriere de acest tip, iar cu ajutorul comentariilor să-i dăm prilej cititorului să vadă că diferitele cărţi, chiar atunci când par a se contrazice între ele, sunt de fapt complementare.

Textele au fost traduse din limba originală a fiecăruia. În locurile unde există mai multe soluţii de echivalare posibile, am optat pentru cea care dezambiguiza cel mai puţin, pentru a păstra bogăţia de sensuri.

Textele sapienţiale biblice sunt în mare parte poetice. În textul biblic nu există o diferenţă marcată între proză şi poezie[1], iar aceasta din urmă nu e turnată în scheme fixe; caracterul poetic rezultă dintr-o serie de procedee care ţin fie de structură (în special paralelismul – sinonimic, antitetic etc.), fie de construirea imaginii (vocabularul poetic, figurile de stil – îndeosebi metafora şi metonimia –, jocurile de aluzii intertextuale). De aceea, am încercat, inclusiv prin aşezarea în pagină, care o sugerează pe cea a textului original, să atragem atenţia asupra diferitelor grade ale exprimării poetice din aceste texte.

În introduceri şi note am folosit o transliterare simplificată a cuvintelor ebraice, iar numele proprii intrate deja în uz au fost lăsate ca atare.

Sperăm că cititorul se va lăsa îndemnat de aceste câteva „mostre“ să exploreze nesfârşita bogăţie a Cărţii cărţilor.

M. B., F. B.

Notă

1. „It is more a matter of degree than of «either–or»“ – E.R. Wendland, „The Discourse Analysis of Hebrew Poetry: A Procedural Outline“, în *Discourse Perspectives on Hebrew Poetry in the Scriptures*, UBS Monograph Series, nr. 7, UBS, SUA, 1994, p. 3.

CE ÎNŢELEGEM PRIN „ÎNŢELEPCIUNE BIBLICĂ“?

Orientul antic a avut o literatură sapienţială înfloritoare, atât în Egipt, cât şi în diversele culturi din Mesopotamia, precum şi la Ugarit. Este o înţelepciune care transcende graniţele, mai degrabă profană, şi care se ocupă de destinul indivizilor nu pe baza reflecţiei filozofice (precum cea grecească), ci pe baza experienţei de viaţă. Îl învaţă pe om să se conformeze ordinii universului, căutând să-i ofere astfel mijloacele de a fi fericit. Cum nu întotdeauna reuşeşte, ajunge deseori la pesimism.

Această literatură a fost cunoscută de israeliţi: cel mai mare elogiu adus lui Solomon este că „era mai presus de fiii Răsăritului şi ai Egiptului“ şi decât cananeenii Etan şi fiii lui Mahol, Heman, Kalkol şi Darda (*1 Regi/3 Regi LXX* 4, 31). Sunt amintiţi înţelepţii arabi şi edomiţi (*Ieremia* 49, 7, *Abdia* 8). Iov şi prietenii lui trăiesc în Edom. Există Psalmi atribuiţi lui Etan (89/88) şi lui Heman „băştinaşul“ (88/87). Agur şi Lemuel, regele din Massa (trib din nordul Arabiei), apar ca autori de proverbe (*Proverbe* 30–31).

Chiar dacă găsim, în mod firesc, multe elemente comune cu literatura sapienţială a popoarelor învecinate, în cărţile biblice de înţelepciune totul e privit prin raportare la Dumnezeu, în lumina religiei revelate, care subîntinde modul de gândire al vechilor israeliţi. Datorită acestui fapt se evită pesimismul, chiar dacă problema suferinţei se pune constant şi acut, cu multă sinceritate.

Se afirmă de obicei că, spre deosebire de celelalte cărţi biblice, în cărţile sapienţiale nu apar marile teme ca legământul, mesianismul etc., scopul înţelepţilor fiind ca, pe baza experienţei personale, să extragă din viaţa cotidiană principii de comportare constante, plăcute lui Dumnezeu,

deoarece relaţia cu Dumnezeu face parte din realitatea vieţii omului. De fapt, autorii cărţilor de înţelepciune s-au hrănit întreaga viaţă cu ceea ce s-a numit ulterior „Legea şi Profeţii“, indiferent de forma pe care o aveau în vremea lor textele respective: ele „trăiesc“ în literatura sapienţială inspirând principiile, iar uneori transpar şi în aluzii directe. De aceea, am socotit potrivit să începem cu câteva dintre textele inspiratoare.

DIN TORAH

Levitic

Motivaţia unei purtări corecte, bune, generoase a omului este sfinţenia lui Dumnezeu. Termenul tradus în mod obişnuit prin „sfânt“ (ebr. qadoş) *se referă în sens strict numai la Dumnezeu, însemnând „separat“, „cu totul altfel“, „neasemuit“, „dincolo de tot ce se poate cunoaşte sau imagina“ – „transcendent“. În acelaşi timp El se comunică, intră în relaţie cu omul, pe care vrea să-l facă părtaş la sfinţenia sa! Nu este vorba aşadar de o simplă desăvârşire morală, însă exigenţa morală este foarte înaltă pentru ca omul să rămână în comuniune cu Dumnezeu şi să-i manifeste sfinţenia. Adevărata pietate se exprimă în dragostea faţă de aproapele, fie el şi străin, se spune în mod explicit.*

Domnul[2] a grăit către Moise zicând: „Vorbeşte către toată obştea fiilor lui Israel şi spune-le: Fiţi sfinţi, căci sfânt sunt Eu, Domnul, Dumnezeul vostru. Fiecare să cinstească pe mama sa şi pe tatăl său şi să ţineţi zilele mele de odihnă: Eu sunt Domnul, Dumnezeul vostru. Nu vă îndreptaţi către idoli şi nu vă faceţi zei din metal turnat: Eu sunt Domnul, Dumnezeul vostru.

Când seceraţi recolta pământului vostru, să nu seceraţi până la colţurile ogorului: spicele rămase de la seceriş să nu le adunaţi. Via ta să nu o culegi de tot şi roadele căzute din via ta să nu le aduni: să le laşi pentru sărac şi pentru străin: Eu sunt Domnul, Dumnezeul vostru.

Să nu furaţi, şi să nu minţiţi, şi să nu vă înşelaţi unii pe alţii.

Şi să nu vă juraţi strâmb pe numele meu; căci pângăreşti numele Dumnezeului tău: Eu sunt Domnul.

Să nu asupreşti pe aproapele tău şi să nu jefuieşti. Să nu opreşti plata zilierului tău până a doua zi.

Să nu vorbeşti de rău un surd şi în faţa orbului să nu pui piedică, ci să te temi de Dumnezeul tău: Eu sunt Domnul.

Să nu faci nedreptate la judecată. Să nu nedreptăţeşti pe cel sărac şi să nu te sfieşti de faţa celui mare. Cu dreptate să judeci pe semenul tău.

Să nu umbli cu clevetiri printre ai tăi.

Să nu te ridici împotriva vieţii[3] aproapelui tău: Eu sunt Domnul.

Să nu urăşti pe fratele tău în inima ta; negreşit să-l mustri pe semenul tău, ca să nu porţi păcatul lui.

Să nu te răzbuni şi să nu porţi pică fiilor poporului tău, ci să-l iubeşti pe aproapele tău ca pe tine însuţi: Eu sunt Domnul.

Dacă un străin vine să locuiască la tine în ţara voastră, nu-l asupri. Ca un om născut între voi să vă fie străinul care s-a sălăşluit la voi: să-l iubeşti ca pe tine însuţi, că şi voi aţi fost străini în ţara Egiptului: Eu sunt Domnul, Dumnezeul vostru.“

(*Levitic* 19, 1-4. 9-18. 33-34)

Notă

2. „Domnul“: echivalează numele divin revelat lui Moise (*Exod* 3, 15), ebraicul *YHWH*; din perioada post-exilică rostirea lui a fost interzisă, din respect, fiind înlocuită cu *’Adonay,* „Stăpânul meu“. Traducerile antice au scris direct, în locul tetragramei, echivalentul formei pronunţate, de ex. gr. *Kýrios*, lat. *Dominus*. Pe urma lor, majoritatea traducerilor moderne procedează la fel.

3. „Vieţii“: *litt.* „sângelui“.

Deuteronom

În forma pe care o are Decalogul în Deuteronom *se insistă asupra egalităţii funciare dintre oameni în faţa lui Dumnezeu. Suferinţele îndurate trebuie să-l facă pe om înţelegător şi binevoitor.*

Moise a vorbit întregului Israel: „Să păzeşti ziua de odihnă ca să o sfinţeşti, după cum ţi-a poruncit Domnul, Dumnezeul tău. Şase zile să munceşti şi să-ţi săvârşeşti toată lucrarea ta, dar ziua a şaptea este odihnă pentru Domnul, Dumnezeul tău. Să nu faci în ea nici o lucrare: nici tu, nici fiul tău, nici fiica ta, nici slujitorul tău, nici slujnica ta, nici boul, nici măgarul tău, nici vreunul din dobitoacele tale, nici străinul care este înlăuntrul porţilor tale, ca să se odihnească slujitorul tău şi slujnica ta, ca şi tine. Aduţi aminte că şi tu ai fost rob în ţara Egiptului şi Domnul, Dumnezeul tău te-a scos de acolo cu mână puternică şi cu braţ întins. De aceea ţi-a poruncit Domnul, Dumnezeul tău să ţii ziua de odihnă.“

(*Deuteronom* 5, 12-15)

Toate izvorăsc din atitudinea faţă de Dumnezeu: pentru prima dată ea este exprimată prin „a iubi“. Omul este chemat să-l iubească pe Dumnezeu din toată fiinţa sa, să transmită urmaşilor cuvintele lui şi să fie recunoscător pentru tot ce a primit: libertatea şi ţara făgăduită.

„Să te temi de Domnul, Dumnezeul tău, şi să păzeşti toate hotărârile şi poruncile lui pe care ţi le poruncesc, tu şi fiul tău şi fiul fiului tău, în toate zilele vieţii tale, ca să fie îndelungate zilele tale. Ascultă, aşadar, Israele, şi ia aminte să le împlineşti, ca să-ţi fie bine şi să te înmulţeşti foarte, după cum ţi-a făgăduit Domnul, Dumnezeul părinţilor tăi, în ţara care şiroieşte

de lapte şi miere.

Ascultă, Israele[4]: Domnul, Dumnezeul nostru, este singurul Domn. Să-l iubeşti pe Domnul, Dumnezeul tău, din toată inima ta, din tot sufletul tău şi din toată puterea ta. Şi să fie cuvintele acestea, pe care eu ţi le poruncesc astăzi, în inima ta; să le sădeşti în fiii tăi şi să le grăieşti şezând în casă şi mergând pe drum, când te culci şi când te scoli[5]. Să le legi de mâna ta ca pe un semn şi să fie fruntare între ochii tăi; să le scrii pe uşorii casei tale şi pe porţile tale.

Iar când te va aduce Domnul, Dumnezeul tău, în ţara pe care a jurat părinţilor tăi, lui Avraam, lui Isac şi lui Iacob, că ţi-o va da, cu cetăţi mari şi arătoase pe care nu le-ai zidit tu, şi case pline de toate bunătăţile pe care nu le-ai umplut tu, şi cu fântâni săpate în piatră pe care nu le-ai săpat tu, şi cu vii şi cu măslini pe care nu i-ai sădit tu, când vei mânca şi te vei sătura, ia seama să nu uiţi de Domnul, care te-a scos din pământul Egiptului, din casa robilor. De Domnul, Dumnezeul tău, să te temi, şi lui să-i slujeşti, şi pe numele lui să te juri.“

(*Deuteronom* 6, 2-13)

Poporul, şi fiecare om, e chemat să-l iubească pe Dumnezeu pentru că El cel dintâi l-a iubit. Această iubire este gratuită, nu e legată de vreun merit, de vreo calitate anume. Felul în care se poartă Dumnezeu trebuie să fie modelul purtării omului.

„Tu eşti popor sfânt pentru Domnul, Dumnezeul tău: pe tine te-a ales Domnul, Dumnezeul tău, ca să fii al său, poporul său între toate popoarele care sunt pe faţa pământului. Nu pentru că aţi fi cei mai numeroşi dintre toate popoarele s-a alipit Domnul de voi şi v-a ales, căci voi sunteţi cel mai puţin numeros dintre toate popoarele, ci pentru că vă iubeşte Domnul şi păzeşte jurământul pe care l-a făcut părinţilor voştri v-a scos Domnul cu mână tare şi v-a răscumpărat din casa robilor, din mâna lui Faraon, regele Egiptului.

Să ştii, aşadar, că Domnul, Dumnezeul tău, este Dumnezeu: Dumnezeul credincios, care păstrează legământul şi bunăvoinţa până la al miilea neam faţă de cei care îl iubesc şi păzesc poruncile sale şi îi pedepseşte în ei înşişi[6] pe cei care îl urăsc, nimicindu-i; El nu întârzie să-i pedepsească în ei înşişi pe cei care îl urăsc. Să iei seama, aşadar, la

porunca, la hotărârile şi la rânduielile pe care ţi le poruncesc astăzi, ca să le împlineşti.“

(*Deuteronom* 7, 6-11)

„Iar acum, Israele, ce altceva cere de la tine Domnul, Dumnezeul tău, decât să te temi de Domnul, Dumnezeul tău, să umbli pe toate căile lui şi să-l iubeşti, şi să slujeşti Domnului, Dumnezeului tău, din toată inima ta şi din tot sufletul tău, să păzeşti poruncile Domnului şi îndreptările lui, pe care ţi le poruncesc eu astăzi, spre binele tău?

Iată, ale Domnului, Dumnezeului tău, sunt cerurile şi cerurile cerurilor, pământul şi tot ce este pe el; însă numai de părinţii tăi s-a alipit Domnul ca să-i iubească şi i-a ales pe urmaşii lor, adică pe voi, dintre toate popoarele, precum în ziua de azi.

De aceea, tăiaţi-vă împrejur inimile[7] şi nu vă mai întăriţi cerbicea[8], căci Domnul, Dumnezeul vostru, este Dumnezeul dumnezeilor şi Stăpânul stăpânilor, Dumnezeul cel mare, puternic şi înfricoşător, care nu este părtinitor şi nu primeşte mită, care face dreptate orfanului şi văduvei, şi-l iubeşte pe străin, dându-i hrană şi îmbrăcăminte.

Să-l iubiţi, aşadar, pe străin, căci şi voi aţi fost străini în ţara Egiptului.

Să te temi de Domnul, Dumnezeul tău, să-i slujeşti, şi să te alipeşti de El, şi pe numele lui să te juri. El este lauda ta, El este Dumnezeul tău, care a făcut cu tine faptele măreţe şi înfricoşătoare pe care le-au văzut ochii tăi.“

(*Deuteronom* 10, 12-21)

Dumnezeu l-a creat pe om liber şi îi pune în faţă alegerea de viaţă: i-a dăruit toate mijloacele de a ajunge la fericire, însă folosirea lor depinde de fiecare om. Dar lui Dumnezeu nu-i este indiferentă opţiunea omului: îl îndeamnă intens să facă alegerea bună.

„Porunca aceasta pe care ţi-o dau eu astăzi nu este mai presus de puterile tale şi nici departe de tine. Nu este în ceruri, ca să zici: «Cine se va sui pentru noi la ceruri şi ne-o va aduce, ca s-o auzim şi s-o îndeplinim?» Şi nu este nici dincolo de mare, ca să zici: «Cine va trece marea pentru noi şi ne-o va aduce, ca s-o auzim şi s-o îndeplinim?» Ci cuvântul acesta e foarte aproape de tine – în gura ta şi în inima ta, ca să-l îndeplineşti.

Priveşte, pun înaintea ta astăzi viaţa şi binele, moartea şi răul, poruncindu-ţi

astăzi să iubeşti pe Domnul, Dumnezeul tău, să umbli pe căile lui şi să păzeşti poruncile şi legiuirile şi rânduielile lui, ca să trăieşti şi să te înmulţeşti şi să te binecuvânteze Domnul, Dumnezeul tău, în ţara pe care o vei lua în stăpânire.

Dar dacă se va abate inima ta şi nu vei asculta, ci te vei lăsa ademenit să te închini altor dumnezei şi le vei sluji, vă dau de ştire astăzi că negreşit veţi pieri şi nu veţi trăi zile îndelungate pe pământul pe care îl veţi lua în stăpânire trecând Iordanul.

Iau martori astăzi împotriva voastră cerul şi pământul: viaţa şi moartea le-am pus înaintea ta, binecuvântarea şi blestemul. Alege viaţa, ca să trăieşti tu şi seminţia ta, iubindu-l pe Domnul, Dumnezeul tău, ascultându-i glasul şi alipindu-te de El, căci El este viaţa ta şi lungimea zilelor tale, ca să locuieşti pe pământul pe care Domnul a jurat părinţilor tăi, lui Avraam, lui Isac şi lui Iacob, că-l va da lor.“

(*Deuteronom* 30, 11-20)

Note

4. „Ascultă, Israele…“: ebr. *Şema’ Isra’el*… (*Deuteronom* 6, 4-9) este profesiunea de credinţă monoteistă a fiecărui evreu, până în zilele noastre.

5. „Şezând în casă şi mergând pe drum, când te culci şi când te scoli“: un mod de a sugera totalitatea momentelor vieţii. În continuare se sugerează în acelaşi fel metaforic îndatorirea memoriei neîntrerupte.

6. „În ei înşişi“: *litt*. „spre feţele lor“. Se accentuează răspunderea individuală a omului pentru faptele sale.

7. „Tăiaţi-vă împrejur inimile“: circumcizia, semn al Legământului dintre Dumnezeu şi poporul său, are valoare numai dacă e însoţită de trăirea lăuntrică.

8. „Nu vă mai întăriţi cerbicea“: ceafa înţepenită, care refuză să se încline, este imaginea încăpăţânării şi a răzvrătirii.

DIN PROFEŢI

Un profet este un om care are o lumină specială de la Dumnezeu pentru a desluşi „semnele timpurilor“. Atunci când marile imperii vecine (Asiria, apoi Babilonul) se dezlănţuie ameninţător, invadând tot mai multe teritorii, poporul ales se poate apăra în primul rând printr-o schimbare radicală a vieţii, de la păcat la grija de a împlini voia lui Dumnezeu. Tonul mustrărilor profeţilor este adesea deosebit de aspru, pentru că ei îşi dau seama că ţara se află pe marginea prăpastiei.

Cuvintele lor, cel mai adesea, n-au fost luate în seamă de cârmuitori, aşa că dezastrul a venit. Dar aceste cuvinte, inspirate fiind, au o valoare perenă: sunt contemporane cu toate generaţiile. Au hrănit în chip deosebit reflecţia sapienţială.

Amos

În a doua jumătate a secolului al VIII-lea î.H., regatul Israel (cu capitala la Samaria) se afla în pragul dezastrului: în curând avea să se prăbuşească, fiind cucerit de asirieni, care înaintau ameninţător. Cârmuitorii nu păreau conştienţi de primejdie, iar polarizarea socială şi corupţia erau extreme. Amos e trimis de Dumnezeu să încerce o trezire a poporului, cât mai e timp.

Vai de cei fără de grijă din Sion
şi de cei ce şi-au pus încrederea în muntele Samariei!

Ei stau lungiţi pe paturi de fildeş, se tolănesc pe divane;
mănâncă miei din turmă şi viţei crescuţi în staul.
Zbiară cântece în sunet de harfă,
precum David născocesc cântări pe instrumente.
Beau vin din pocale mari şi se ung cu cele mai bune miresme,
dar nu le pasă de prăbuşirea lui Iosif[9]!
De aceea vor fi duşi acum în robie în fruntea prinşilor de război
şi chiotele trândavilor vor înceta.

(*Amos* 6, 1a. 4-7)

Ascultaţi aceasta, voi, care îl striviţi pe cel sărman,
şi aţi vrea să-i stârpiţi pe săracii din ţară,
voi, care ziceţi: „Când va trece luna nouă[10], ca să vindem grâul,
şi când va trece sabatul, ca să ne deschidem grânarul,
să micşorăm efa[11], să mărim şekelul[12]

şi să strâmbăm cântarul ca să înşelăm?
Să-i cumpărăm cu argint pe cei nevoiaşi[13],
pe cel sărman pentru o pereche de încălţări,
şi să vindem şi grâul cel de lepădat!“

S-a jurat Domnul pe mândria lui Iacob[14]:
„Nu voi uita niciodată toate faptele lor!
Oare nu se va cutremura de aceea ţara
şi nu vor jeli toţi locuitorii lui?
Se va înălţa toată precum Nilul,
se va ridica şi se va coborî ca fluviul Egiptului.“

„În ziua aceea, spune Stăpânul meu, Domnul,
voi face să apună soarele la amiază
şi voi întuneca pământul în plină zi.
Voi preface sărbătorile voastre în jale
şi toate cântările voastre în bocete,
voi acoperi coapsele voastre cu sac
şi capetele voastre vor fi rase;
voi arunca ţara într-o jale ca pentru un fiu unul-născut
şi sfârşitul ei va fi ca o zi amară.“

„Iată, vin zile, spune Stăpânul meu, Domnul,
când voi trimite foame în ţară:
nu foame de pâine şi nici sete de apă,
ci de a asculta cuvântul Domnului.
Vor umbla împleticindu-se de la o mare la alta,
de la miazănoapte la răsărit,
vor pribegi căutând cuvântul lui Dumnezeu
şi nu-l vor găsi.“

(*Amos* 8, 4-12)

Note

9. „Iosif“: Regatul Samariei apare adesea menţionat, mai ales în textele poetice, după numele unuia din cei doi fii ai patriarhului Iosif, Efraim.

10. De sărbătoarea lunii noi, ca şi de sabat, era interzisă orice muncă, inclusiv

negoţul.

11. „Efa“: măsură de capacitate de cca. 40 l.

12. „Şekel“ sau „siclu“: măsură de greutate de cca. 6 g, care devine şi monedă de aur sau de argint.

13. „Să-i cumpărăm...“: aluzie la vânzarea ca sclav a datornicului insolvabil.

14. „Mândria lui Iacob“: apare ca unul dintre epitetele divine în Biblie; aici Dumnezeu se jură pe sine însuşi.

Miheia[15]

Tot în a doua jumătate a secolului al VIII-lea, dar în Regatul de Sud, al Ierusalimului, un profet denunţă aceeaşi nedreptate socială.

Vai de cei care pun la cale nelegiuirea şi urzesc răul în culcuşurile lor!
Când se crapă de ziuă îl săvârşesc, pentru că le stă la îndemână.
Dacă râvnesc ogoare, se fac stăpâni pe ele;
case dacă vor, îl iau cu sila pe gospodar, cu casă cu tot; pe om, cu moştenirea lui.

De aceea, aşa spune Domnul:
„Iată, Eu pun la cale împotriva acestui soi de oameni o nenorocire
de care nu vă veţi putea feri grumazul
şi nu veţi mai păşi cu mândrie, căci vremurile vor fi rele.
În ziua aceea veţi ajunge de poveste şi va răsuna bocet zicând:
«S-a isprăvit! Suntem nimiciţi cu totul, partea poporului meu este dată altora!
Cum de mi-a fost luată? Ogoarele noastre sunt date răzvrătitului!»
De aceea, nu vei mai avea pe nimeni care să-ţi măsoare o parte[16] în adunarea Domnului.“

(*Miheia* 2, 1-5)

Notă

15. Numele profetului este în ebraică *Mikah*, o prescurtare din *Mi-ka-Yah*: „Cine e ca Domnul?“; în versiunea grecească a Bibliei, numele e redat ca *Mikhaias*, de unde forma pe

care o are în traducerile româneşti după Septuaginta. În traducerile după ebraică, numele este Mica.

16. Când se va face dreptate, când se va reface corect împărţirea pământului, cei lacomi şi asupritori nu vor mai primi parte.

Isaia

La cumpăna dintre secolele al VIII-lea şi al VII-lea, unul din cei mai mari poeţi ai literaturii profetice denunţă ipocrizia cultului adus lui Dumnezeu: el este zadarnic dacă nu provine dintr-o atitudine interioară sinceră şi nu are acoperire în „fapte de dreptate“, într-o purtare corespunzătoare faţă de aproapele.

Cartea se deschide cu un mesaj din partea Domnului, care îmbracă forma unei chemări în judecată: după ce sunt luaţi drept martori cerul şi pământul, urmează rechizitoriul aspru, al cărui scop e trezirea conştiinţelor; pentru a primi iertarea şi absolvirea de orice pedeapsă este indispensabilă convertirea morală.

Ascultaţi, ceruri, pleacă-ţi urechea, pământule,
    căci Domnul a grăit:
„Am crescut fii şi i-am făcut mari,
    iar ei s-au răzvrătit împotriva mea.
Boul îl cunoaşte pe cel care l-a cumpărat
    şi măgarul – ieslea stăpânului său[17];
Israel nu cunoaşte,
    poporul meu nu înţelege.
O, neam păcătos,
    popor împovărat de fărădelege,
sămânţă de făcători de rele,
    fii stricători,
l-au părăsit pe Domnul,

l-au dispreţuit pe Sfântul lui Israel[18],
i-au întors spatele.

Unde să mai fiţi loviţi,
dacă vă lepădaţi tot mai mult?
Tot capul este bolnav
şi inima întreagă e vlăguită.
Din tălpi până-n creştet nu e nimic sănătos,
vânătăi şi tăieturi şi răni deschise,
necurăţate, nelegate şi nealinate cu untdelemn.
Pământul vostru e paragină,
cetăţile voastre sunt arse în foc,
ogoarele voastre le mănâncă străinii în faţa voastră
şi sunt paragină, stricate de năvălitori.
Părăsită e fiica Sionului[19]
precum o colibă în vie,
ca un bordei într-un câmp de castraveţi,
ca o cetate împresurată[20].“

Dacă Domnul oştirilor nu ne-ar fi lăsat o mână de supravieţuitori,
am fi ajuns precum Sodoma,
am fi asemenea Gomorei.

Ascultaţi cuvântul Domnului, cârmuitori ai Sodomei[21],
plecaţi urechea la legea Dumnezeului nostru, popor al Gomorei:
„Ce-mi trebuie mie mulţimea jertfelor voastre? spune Domnul.
M-am săturat de arderile de tot de berbeci şi de grăsimea vitelor;
sângele viţeilor şi al mieilor şi al ţapilor nu-mi e pe plac.
Când vă înfăţişaţi înaintea mea,
cine v-a cerut să-mi călcaţi curţile?
Nu-mi mai aduceţi ofrandă deşartă,
fumul ei e urâciune pentru mine;
la fel luna nouă şi sabatul şi adunarea:
nu mai pot să văd laolaltă fărădelege şi sărbătoare.
Lunile noi şi sărbătorile voastre le urăşte sufletul meu,
au ajuns povară pentru mine,
m-am săturat să le mai rabd.

Când vă răsfiraţi palmele[22], îmi întorc ochii de la voi,
chiar când vă înmulţiţi rugăciunile, nu vă ascult:
mâinile voastre sunt pline de sânge:
spălaţi-vă, curăţiţi-vă,
alungaţi răutatea faptelor voastre din faţa ochilor mei,
încetaţi să faceţi răul!
Învăţaţi să faceţi binele,
căutaţi judecata dreaptă,
potoliţi-l pe asupritor,
faceţi dreptate orfanului,
apăraţi-o pe văduvă.

Veniţi să ne judecăm, spune Domnul.
De vor fi păcatele voastre precum cârmâzul,
ca zăpada se vor albi,
de vor fi roşii ca purpura,
precum lâna se vor face.
Dacă aveţi bunăvoinţă să ascultaţi,
veţi mânca bunătăţile pământului.
Dar dacă nu voiţi şi vă răzvrătiţi,
veţi fi mâncaţi de sabie,
căci gura Domnului a grăit!“

(*Isaia* 1, 2-20)

În opoziţie cu spaima păcătoşilor în faţa urgiei, iată portretul omului plăcut lui Dumnezeu:

„Ascultaţi ce am făcut, voi, care sunteţi departe,
voi, cei de aproape, cunoaşteţi puterea mea!
S-au îngrozit în Sion păcătoşii,
tremur i-a cuprins pe cei fără de lege:
«Cine dintre noi poate sta lângă un foc mistuitor?
Cine dintre noi poate sta lângă văpaia cea de-a pururi?»

Cel care umblă întru dreptate şi grăieşte adevărul;
care dă la o parte câştigul cel din jaf,
care-şi scutură palmele ca să nu atingă mita,

care-şi astupă urechile ca să nu audă de vărsări de sânge
şi îşi închide ochii să nu mai vadă răul.
Acesta va locui întru înălţime, tăria stâncilor îi va fi adăpost;
pâine i se va da lui şi nu va duce lipsă de apă[23].“

(*Isaia* 33, 13-16)

Ce fel de post îi este plăcut lui Dumnezeu:

„Strigă cu putere şi nu te cruţa;
ca trâmbiţa înalţă-ţi glasul
şi vesteşte poporului meu fărădelegile sale,
casei lui Iacob păcatele sale.
În fiecare zi mă cercetează
şi în cunoaşterea căilor mele se desfată,
ca un neam care ar săvârşi dreptatea
şi nu s-ar fi abătut de la rânduiala Dumnezeului său.
Îmi cer judecăţi drepte,
se desfată în apropierea lui Dumnezeu şi zic:
«De ce am postit, iar Tu n-ai văzut?
Ne-am smerit, iar Tu nu ştii?»

Iată, în ziua în care postiţi, voi umblaţi după poftele voastre
şi pe toţi cei ce trudesc pentru voi îi asupriţi.
Iată, voi postiţi ca să vă certaţi, şi să vă sfădiţi,
şi să bateţi răutăcios cu pumnul.
Nu mai postiţi ca acum,
de vreţi ca glasul vostru să se audă întru înălţime.
Oare acesta este postul care-mi place?
Ziua în care omul se chinuie,
plecându-şi capul ca o trestie
şi culcându-se în sac şi cenuşă?
Aceasta numeşti tu post
şi zi plăcută Domnului?

Iată postul care-mi place:
dezleagă lanţurile răutăţii,
desfă legăturile robiei,

dă drumul celor asupriţi
şi orice jug sfărâmă-l.
Împarte-ţi pâinea cu cel flămând
şi pe cel sărman şi rătăcitor ia-l în casa ta.
Dacă vezi un om gol, îmbracă-l;
şi de cel de un neam cu tine nu te ascunde.
Atunci va izbucni ca zorile lumina ta,
şi tămăduirea ta se va grăbi să răsară,
va merge înaintea ta dreptatea,
iar slava Domnului te va însoţi.
Atunci vei striga şi Domnul îţi va răspunde;
îl vei chema în ajutor şi El îţi va spune: «Iată-mă!»
Dacă îndepărtezi din mijlocul tău jugul,
gestul de ameninţare şi cuvântul răutăcios,
dacă te lipseşti pentru cel flămând
şi îndestulezi sufletul celui oropsit,
atunci va răsări în întuneric lumina ta
şi bezna ta va fi ca amiaza.
Şi te va călăuzi Domnul neîncetat
şi te va îndestula chiar şi în pământ pârjolit;
va da tărie oaselor tale
şi vei fi ca o grădină bine udată,
ca un izvor cu ape ce nu amăgesc.
Şi se vor zidi în tine cele dărâmate odinioară[24],
vei ridica din nou temeliile străbune
şi vei fi numit Reparator de spărturi
şi Înnoitor de uliţe spre a fi locuite.

Dacă îţi vei opri piciorul în ziua de odihnă,
ca să nu umbli după poftele tale în ziua Mea cea sfântă,
şi vei chema ziua de odihnă «desfătare»
şi ziua cea sfântă a Domnului «preacinstită»,
dacă o vei cinsti fără să mai umbli în căile tale,
fără să-ţi mai cauţi plăcerile tale şi să vorbeşti fără rost,
atunci te vei bucura în Domnul
şi Eu te voi purta în car de biruinţă pe culmile pământului;
te voi hrăni cu moştenirea lui Iacob, părintele tău,
căci gura Domnului a grăit.“

Note

17. „Boul... măgarul“: până şi animalele îşi cunosc şi îşi respectă stăpânul; doar unii oameni fac excepţie! Se presupune că acest verset a determinat prezenţa simpaticelor animale în iconografia Naşterii Domnului!

18. „Sfântul lui Israel“: nume divin specific cărţii lui Isaia – Dumnezeu e „sfânt“, transcendent, şi în acelaşi timp stabileşte o relaţie de apartenenţă cu poporul său.

19. „Fiica Sionului“: nume metaforic pentru Ierusalim şi poporul lui.

20. Realitatea istorică la care se referă această imagine dezolantă pare a fi pustiirea pricinuită de invazia asirienilor din 701 î.H.

21. Din pricina păcatelor sale, Ierusalimul este asimilat aici cu Sodoma şi Gomora, cetăţile ale căror fărădelegi au fost pedepsite exemplar (*cf. Geneză* cap. 19).

22. „Vă răsfiraţi palmele“: aluzie la poziţia obişnuită de rugăciune.

23. Pâinea şi apa sunt simbolul a tot ce este de trebuinţă pentru o viaţă îndestulată.

24. „Cele dărâmate...“: aluzie la distrugerea Ierusalimului de către babilonieni, în 587 î.H. Dacă poporul va împlini cu adevărat voia Domnului, El îi va da posibilitatea să-l reconstruiască.

Ieremia

Atunci când e iminentă catastrofa ce va lovi Regatul lui Iuda, cucerirea babiloniană, Ieremia încearcă să zdruncine siguranţa inconştientă a cârmuitorilor, care îşi pun toată încrederea în alianţele politice. Îşi avertizează concetăţenii că prima condiţie pentru salvare este încrederea în Dumnezeu, împreună cu o viaţă cinstită.

Aşa grăieşte Domnul:
„Blestemat omul care îşi pune încrederea în om
şi-şi face sprijin din trup omenesc
şi a cărui inimă se îndepărtează de Domnul.
El este ca un ciulin în câmp uscat
şi nu vede când vine binele,
ci se sălăşluieşte în pustiu,
în pământ sărat şi nelocuit.

Binecuvântat omul care îşi pune încrederea în Domnul
şi Domnul este nădejdea lui.
El este ca un pom sădit pe malul apei[25],
care îşi întinde rădăcinile pe lângă râu
şi nu se teme când vine arşiţa,
iar frunzele lui rămân verzi;
în anii de secetă e fără grijă
şi nu încetează a da roade.

Mai înşelătoare decât orice este inima omului şi nevindecată;

cine o poate cunoaşte?
Eu, Domnul, pătrund inima
şi încerc rărunchii,
ca să răsplătesc fiecăruia după căile lui
şi după rodul faptelor lui.“

(*Ieremia* 17, 5-10)

Notă

25. „Ca un pom sădit pe malul apei…“: *cf. Psalmul 1, infra.*

Iezechiel

Dus în Babilon cu primul val de exilaţi (597 î.H.), profetul îşi cheamă stăruitor compatrioţii la convertire, prevăzând că altfel va urma cucerirea totală. Cuvintele sale nu au fost luate în seamă atunci, dar rămân actuale peste veacuri.

Un pas înainte în concepţia spirituală a vremii este conştientizarea răspunderii individuale a omului pentru faptele sale (corectând opinia arhaică a responsabilităţii colective).

A fost cuvântul Domnului către mine, zicând: „Pentru ce tot spuneţi zicătoarea aceasta pe pământul lui Israel:

«Părinţii au mâncat aguridă
şi copiilor li s-au strepezit dinţii?»

Viu sunt Eu! – zice Stăpânul meu, Domnul. Nu se va mai rosti la voi zicătoarea aceasta în Israel! Iată, toate sufletele[26] sunt ale mele: sufletul tatălui ca şi sufletul fiului. Cel care păcătuieşte, acela va muri.“

Descrierea omului drept: el va fi răsplătit…

„Iar omul care este drept săvârşeşte judecata şi dreptatea, nu mănâncă pe munţi[27], şi ochii nu şi-i ridică spre idolii casei lui Israel, şi pe femeia aproapelui său nu o necinsteşte, şi nu se atinge de femeie în vremea necurăţiei ei, pe nimeni nu asupreşte, dă înapoi datornicului zălogul primit, nu jefuieşte, dă pâinea sa celui flămând şi pe cel gol îl îmbracă, nu

împrumută cu dobândă şi nu ia camătă, îşi abate mâna de la nelegiuire şi face judecată dreaptă între un om şi alt om, urmează îndreptările mele şi judecăţile mele le păzeşte, făptuind adevărul: acela este drept şi va trăi – spune Stăpânul meu, Domnul.“

…dar buna purtare a părinţilor nu garantează impunitatea unui fiu care ar săvârşi fapte rele.

„Dar de i se naşte un fiu iute la mânie şi vărsător de sânge şi care face astfel de lucruri, acesta nicidecum nu va trăi. De vreme ce a săvârşit toate aceste urâciuni, negreşit va muri şi sângele său va fi asupra sa.“

Dumnezeu nu se bucură să pedepsească, ci doreşte ca omul rău să-şi schimbe viaţa spre a se mântui…

„Dacă omul rău se întoarce de la toate păcatele pe care le-a făcut şi păzeşte toate îndreptările mele şi săvârşeşte judecata şi dreptatea, el va trăi şi nu va muri. Toate fărădelegile pe care le-a făcut nu se vor mai pomeni, ci pentru dreptatea pe care a săvârşit-o va fi viu. Oare doresc Eu moartea celui nelegiuit, spune Stăpânul meu, Domnul, şi nu să se întoarcă de la căile sale şi să fie viu?“

…dar purtarea dreaptă trebuie să fie statornică până la capăt.

„Dar dacă cel drept se abate de la dreptatea sa şi săvârşeşte fărădelege, asemenea tuturor urâciunilor pe care le făptuieşte cel rău, oare va trăi? Nici una dintre faptele de dreptate nu i se va mai pomeni; pentru ticăloşia pe care a săvârşit-o şi pentru păcatul pe care l-a făcut, de aceea va muri[28].

Iar voi spuneţi: «Calea Domnului nu e dreaptă». Ascultaţi, voi, cei din casa lui Israel: Oare calea mea nu este dreaptă? Sau căile voastre nu sunt drepte?! Dacă cel drept se abate de la dreptatea sa şi săvârşeşte fărădelege şi din pricina ei moare, el moare pentru fărădelegea pe care a făcut-o. Şi cel rău, dacă se întoarce de la răutăţile pe care le-a făcut şi săvârşeşte judecată şi dreptate, el îşi dobândeşte viaţa. Pentru că el şi-a deschis ochii şi s-a întors de la toate fărădelegile pe care le-a făcut, de aceea va fi viu şi nu va muri.

De aceea, pe fiecare îl voi judeca după căile sale, casă a lui Israel – spune Stăpânul meu, Domnul. Întoarceţi-vă şi abateţi-vă de la toate păcatele voastre, ca nelegiuirea să nu vă ducă la pieire. Lepădaţi de la voi toate păcatele pe care le-aţi săvârşit şi făuriţi-vă inimă nouă şi duh nou. De ce să muriţi, casă a lui Israel? Căci Eu nu mă bucur de moartea nimănui, spune Domnul; întoarceţi-vă, aşadar, şi fiţi vii“, spune Stăpânul meu, Domnul.

(*Iezechiel* 18, 1-10. 13b. 21-28. 30-32)

Cârmuitorul căruia puterea şi avuţia i-au luat minţile:

A fost cuvântul Domnului către mine zicând: „Fiu de om[29], grăieşte către cel ce domneşte în Tir[30]: Aşa spune Stăpânul meu, Domnul: Pentru că s-a îngâmfat inima ta şi ai zis: «Sunt dumnezeu şi şed pe tron dumnezeiesc, în mijlocul mărilor» – în vreme ce tu eşti om, şi nu zeu, şi te socoteşti în inima ta dumnezeu! Iată, te crezi mai înţelept decât Danel[31] şi nici o taină nu-ţi este ascunsă; prin iscusinţa şi priceperea ta ţi-ai agonisit avere, ţi-ai adunat aur şi argint în vistieriile tale. Prin marea ta iscusinţă în ale negoţului ţi-ai sporit averea, iar inima ţi s-a îngâmfat de atâta avuţie.

De aceea, aşa zice Stăpânul meu, Domnul: Pentru că te-ai socotit în inima ta dumnezeu, voi aduce asupra ta străini, cei mai crunţi dintre toate neamurile; ei îşi vor scoate sabia asupra frumoasei tale iscusinţe şi vor pângări strălucirea ta; te vor coborî în groapă şi vei pieri de moartea celor străpunşi, în mijlocul mării. Vei mai spune oare «Sunt dumnezeu» în faţa celor care te ucid, în vreme ce eşti om, şi nu dumnezeu, în mâinile celui care te străpunge? Vei muri de mâna străinilor, de moartea celor netăiaţi-împrejur, căci Eu am grăit“ – spune Stăpânul meu, Domnul.

(*Iezechiel* 28, 1-10)

Cârmuitorii poporului, care, în loc să se îngrijească de binele celor încredinţaţi lor, se preocupă numai de interesele proprii, sunt traşi la răspundere cu asprime de Dumnezeu. El însuşi va veni să-şi elibereze şi să-şi cârmuiască poporul, ca un păstor bun.

A fost cuvântul Domnului către mine zicând:

„Fiu de om, profeţeşte împotriva păstorilor lui Israel, profeţeşte şi spune-le păstorilor: Aşa vorbeşte Stăpânul meu, Domnul: Vai de păstorii lui Israel, care s-au păstorit pe ei înşişi! Păstorii nu trebuie ei oare să păstorească turma? Dar voi laptele l-aţi mâncat şi cu lâna v-aţi îmbrăcat,

oile grase le-aţi junghiat şi turma n-aţi păzit-o. Pe cele slabe nu le-aţi întărit, pe cea bolnavă n-aţi îngrijit-o şi pe cea cu piciorul rupt n-aţi pansat-o; n-aţi adus-o înapoi pe cea rătăcită, n-aţi căutat-o pe cea pierdută, ci cu asprime le-aţi stăpânit şi cu cruzime! Iar ele s-au risipit, neavând păstor, şi au ajuns hrană pentru toate fiarele câmpului şi s-au împrăştiat. A rătăcit turma mea pe toţi munţii şi pe toate dealurile înalte şi pe toată faţa pământului s-au împrăştiat oile mele şi nimeni nu le îngrijeşte şi nu le caută.“

De aceea, păstori, ascultaţi cuvântul Domnului: „Viu sunt Eu, spune Stăpânul meu, Domnul: Pentru că turma mea a fost prădată şi a ajuns hrană pentru toate fiarele câmpului, pentru că n-a avut păstor, iar păstorii mei n-au căutat turma mea, ci s-au păstorit pe ei înşişi şi turma n-au păscut-o!“, de aceea, păstori, ascultaţi cuvântul Domnului!

Aşa spune Stăpânul meu, Domnul: „Iată, vin peste aceşti păstori şi voi căuta turma mea ca să o scot din mâinile lor; nu-i voi mai lăsa să păstorească turma şi nu se vor mai păstori pe ei înşişi; voi smulge oile mele din gura lor şi ele nu vor mai fi mâncare pentru ei.

Iată, Eu însumi voi căuta oile mele şi le voi îngriji. Precum îşi îngrijeşte păstorul turma în ziua în care se află în mijlocul unor oi risipite, aşa îmi voi îngriji Eu oile şi le voi elibera din toate locurile unde au fost rătăcite în zi de nori şi de negură. Le voi scoate dintre popoare, le voi aduna din feluritele ţări şi le voi aduce în pământul lor şi le voi paşte pe munţii lui Israel, în văi şi în toate aşezările din ţară. În păşune bună le voi paşte şi pe munţii cei înalţi ai lui Israel va fi stâna lor. Acolo se vor odihni, într-o stână bună şi în păşune grasă vor paşte, pe munţii lui Israel. Eu voi paşte oile mele şi Eu le voi odihni, zice Stăpânul meu, Domnul. Oaia pierdută o voi căuta, pe cea rătăcită o voi aduce înapoi, pe cea rănită o voi îngriji, pe cea slabă o voi întări, pe cea grasă şi puternică o voi păzi şi le voi păstori cu dreptate.“

(*Iezechiel* 34, 1-16)

Note

26. „Sufletele“: semitism pentru a desemna indivizii, persoanele.

27. „Mănâncă pe munţi“: aluzie la ospeţele rituale din cadrul cultelor idolatre, care îşi construiau sanctuare pe înălţimi.

28. „Va trăi ... va muri“: cu timpul se va înţelege tot mai limpede că nu e vorba neapărat de viaţa sau moartea fizică; omul care trăieşte cufundat în păcate este ca şi mort din punct de vedere spiritual.

29. „Fiu de om“: formulă de adresare semitică, având valoare intensivă; apare frecvent la Iezechiel în interpelările Domnului către profet.

30. Tirul şi Sidonul, datorită poziţiei lor geografice, ajunseseră la o înflorire economică deosebită; în imaginarul colectiv ele devin simbolul bogăţiei arogante.

31. „Danel“: grafia acestui nume în cartea lui Iezechiel (*DN’L*), diferită de numele protagonistului cărţii biblice (*DNY’L*), trimite la eroul unei epopei ugaritice, rege vestit pentru dreptatea şi înţelepciunea sa.

DIN CĂRŢILE SAPIENŢIALE

Cărţile biblice numite în mod curent „sapienţiale“ sunt: Proverbele (Pildele) lui Solomon, Iov *şi* Ecclesiastul (Qohelet)*, la care se adaugă cele două păstrate numai în canonul Septuagintei,* Înţelepciunea lui Isus Sirah (Ecclesiasticul) *şi* Cartea Înţelepciunii. *Li se pot alătura aşa-numitele „cărţi poetice“:* Psalmii *şi* Cântarea cântărilor.

Cărţile sapienţiale biblice au origini complexe. Un punct de plecare va fi fost constituit de proverbe populare, adunate apoi în colecţii. Importantă este şi apariţia unei „elite intelectuale“: scribi, sfetnici, funcţionari de curte (vezi „oamenii lui Iezechia“ în Proverbe *25, 1); în aceste medii se formulează şi sfaturi pentru tinerii care se pregătesc să ocupe funcţii importante. După Exil au existat înţelepţi care au adunat textele mai vechi şi au compus lucrări de învăţătură îmbrăţişând toată viaţa omului. La originea acestei literaturi este aşezat, ca „patron al înţelepţilor“, regele Solomon.*

Ce acoperă termenul care e tradus în mod tradiţional prin „înţelepciune“, ebr. hokhma*? Un prim sens este acela, concret, de „pricepere“, „abilitate“, care poate fi folosită spre bine sau spre rău. Privită în raport cu Dumnezeu, ea ajunge apropiată de „pietate“, „dreptate“; opoziţia „înţelepciune“– „nebunie“/„prostie“ e similară cu opoziţia „dreptate“– „fărădelege“ sau „pietate“–„impietate“. Se spune adesea că începutul înţelepciunii este frica de Dumnezeu. Deci înţelepciunea apare ca o însuşire omenească, dăruită de Dumnezeu, prin care omul cunoaşte, pătrunde şi practică binele. Se vorbeşte, în sfârşit, de „Înţelepciunea lui Dumnezeu“: este o însuşire a lui, dar apare şi personificată: numai Dumnezeu o are, dar o dăruieşte oricui e dispus să o primească.*

Proverbele (Pildele)
lui Solomon

Titlul cărţii are la bază ebraicul maşal, *„zicală“, „proverb“ şi chiar „povestire menită să ilustreze o temă“, „parabolă“. De aici şi variaţia titlurilor româneşti.*

O tradiţie cu valoare simbolică spune că regele Solomon ar fi scris la tinereţe Cântarea cântărilor, *la maturitate* Proverbele, *iar la bătrâneţe* Ecclesiastul. *Acest gen de atribuire, curent în Antichitate, este menit să pună un text sub autoritatea incontestabilă a unui personaj considerat a ilustra desăvârşit tematica respectivă: în speţă, dacă Solomon a fost lăudat de însuşi Dumnezeu pentru înţelepciunea sa (cf.* 1 Regi/3 Regi LXX *3, 4-15), la el se poate raporta tot ce ţine de înţelepciune.*

De fapt, cartea, o antologie de antologii, după cum o arată şi titlurile intermediare de pe parcursul ei[32]*, a fost alcătuită de-a lungul mai multor secole: de aceea şi forma textelor variază de la simple zicale în distih până la adevărate poeme. De asemenea, se întrezăreşte în ea un progres de la un ton oarecum prozaic pe alocuri până la profunzimea teologică.*

În Antichitatea creştină această carte a fost foarte apreciată: este citată de mai multe ori în Noul Testament, iar Ieronim recomanda chiar să fie învăţată pe de rost!

Tematica este cât se poate de variată.

Întâlnim, fireşte, sfaturi date de un om matur unui discipol lipsit de experienţă:

Ascultă, fiule, îndrumarea[33] tatălui tău
şi nu lepăda învăţătura[34] mamei tale,

căci cunună fermecătoare sunt ele pentru capul tău
şi salbă la gâtul tău.

(*Proverbe* 1, 8-9)

Fiule, învăţătura mea să nu o uiţi,
şi poruncile mele să le păzească inima ta,
căci lungime de zile şi ani de viaţă
şi pace îţi vor adăuga.
Bunătatea şi fidelitatea[35] să nu te părăsească:
leagă-ţi-le de grumaz, scrie-le pe tăbliţa inimii tale
şi vei afla har[36] şi bună preţuire
în ochii lui Dumnezeu şi ai oamenilor.
Încrede-te în Domnul cu toată inima
şi pe înţelepciunea ta nu te bizui;
în toate căile tale recunoaşte-l
şi El va îndrepta cărările tale;
nu fi înţelept în ochii tăi,
teme-te de Domnul şi abate-te de la rău,
şi va fi vindecare trupului tău
şi înviorare oaselor tale.

Dă cinstire Domnului din avuţiile tale
şi din fruntea roadelor tale,
şi se vor umple hambarele tale de belşug
şi teascurile tale se vor revărsa.

Mustrarea Domnului, fiule, n-o lepăda,
nu urgisi certarea lui,
pentru că pe acela pe care îl iubeşte Domnul îl ceartă
precum un tată pe fiul care-i este drag.

Fericit omul care a găsit înţelepciunea,
cel care câştigă priceperea:
căci dobândirea ei e mai presus de dobândirea argintului
şi decât aurul, rodul ei.
E mai de preţ decât mărgeanul,
şi nimic din ce-ai putea râvni nu-i e asemeni.

Lungime de zile în mâna ei dreaptă,
în mâna ei stângă, bogăţie şi slavă;
căile ei – căi de desfătare
şi toate cărările ei – pace[37].
Pom al vieţii este ea pentru cei care o îmbrăţişează,
şi cei care se ţin de ea sunt fericiţi.

Domnul prin înţelepciune a întemeiat pământul,
a statornicit cerurile cu pricepere.
Prin ştiinţa lui adâncurile s-au despicat
şi norii au picurat rouă.

(*Proverbe* 3, 1-20)

Unele proverbe privesc direct relaţiile dintre părinţi şi copii sau dau sfaturi pedagogice părinţilor: deşi pare a fi încurajată „metoda forte“, în realitate, recomandarea ei rămâne doar la nivel teoretic, conform cu mentalitatea vremii; naraţiunile biblice atestă o pedagogie bazată mai degrabă pe afecţiune.

Fiul înţelept îşi bucură tatăl,
dar fiul smintit este durerea mamei sale.

(*Proverbe* 10, 1)

Cine-şi cruţă nuiaua îşi urăşte fiul,
dar cine-l iubeşte se grăbeşte să-l mustre.

(*Proverbe* 13, 24)

Pedepseşte-ţi fiul, căci mai e nădejde,
dar nu-ţi pune în gând să-l omori.

Încetează, fiule, să iei seama la mustrare
dacă vrei să te rătăceşti de la cuvintele cunoaşterii!

(*Proverbe* 19, 18. 27)

Ascultă de tatăl tău, căci el te-a zămislit,

şi nu o dispreţui pe mama ta că a îmbătrânit.
Cumpără adevăr şi nu-l vinde:
înţelepciune, învăţătură şi pricepere.

(*Proverbe* 23, 22-23)

Cine-şi jefuieşte tatăl şi mama şi spune că nu-i păcat
acela e tovarăş cu tâlharul[38].

(*Proverbe* 28, 24)

Proverbele ilustrează diverse faţete ale purtării înţeleptului în viaţa de zi cu zi.

Mila, bunătatea:

Pe Domnul îl împrumută cel care se milostiveşte de sărac
şi El îi va dărui răsplată.

(*Proverbe* 19, 17)

Cel ce-şi astupă urechea la strigătul săracului
va striga şi el, dar nu i se va răspunde.

(*Proverbe* 21, 13)

Scapă-i pe cei duşi la moarte,
de cei târâţi spre ucidere nu sta deoparte!
Dacă spui: „Nu ştiam aceasta“,
oare Cel care cântăreşte inimile nu va lua seama?
Cel care îţi veghează viaţa ştie
şi-l va răsplăti pe fiecare după faptele lui.

(*Proverbe* 24, 11-12)

Inima liniştită e viaţa trupului,
dar putreziciune a oaselor e pizma.
Cine-l asupreşte pe sărman îşi bate joc de Făcătorul lui;
îi dă cinstire cel care are milă de nevoiaş.

(*Proverbe* 14, 30-31)

Nu pregeta să-i faci bine cui trebuie să-i faci,
când îţi stă la îndemână;
nu-i spune aproapelui tău: „Du-te şi vino înapoi şi-ţi voi da mâine“,
când ai de unde dărui.
Nu urzi rele împotriva aproapelui tău
în vreme ce-ţi stă încrezător alături.
Să nu te iei la ceartă fără rost cu nimeni,
când nu ţi-a făcut vreun rău.
Să nu-l pizmuieşti pe omul silniciei,
să nu alegi nici una din căile lui.

(*Proverbe* 3, 27-31)

...chiar şi faţă de duşman:

Dacă e flămând duşmanul tău, dă-i să mănânce,
dacă-i însetat, dă-i să bea[39]:
cărbuni aprinşi îngrămădeşti pe capul lui[40],
şi Domnul îţi va răsplăti.

(*Proverbe* 25, 21-22)

...şi faţă de animale:

Cel drept ştie viaţa dobitocului său,
dar măruntaiele necredincioşilor n-au milă.

(*Proverbe* 12, 10)

Chibzuinţa:

Avuţia se poate spulbera mai ceva ca o boare,
dar cel ce adună puţin câte puţin sporeşte.

(*Proverbe* 13, 11)

Cine răspunde unui cuvânt înainte de a-l asculta
neghiobie e din partea lui şi ocară.

Duhul omului poate răbda boala,
dar duhul abătut cine-l va ridica?

(*Proverbe* 18, 13-14)

Multe sunt gândurile în inima omului,
dar numai planul Domnului stă în picioare.

(*Proverbe* 19, 21)

Cinste omului care se fereşte de vrajbă,
dar orice neghiob se dezlănţuie.
Ape adânci sunt gândurile în inima omului,
iar omul cuminte le scoate la iveală.

(*Proverbe* 20, 3.5)

Prin înţelepciune se zideşte casa,
prin pricepere se întăreşte
şi prin cunoaştere i se umplu cămările
de toată avuţia de preţ şi plăcută.
Viteazul înţelept e puternic
şi cunoscătorul îşi sporeşte tăria,
căci prin bună călăuzire câştigi bătălia,
biruinţa – cu mulţimea sfătuitorilor.

(*Proverbe* 24, 3-6)

Vezi să cunoşti bine chipul oilor tale,
ia seama la turmele şi cirezile tale,
că nu e veşnică avuţia,
nici cunună din neam în neam.
Iarba s-a dus şi se arată otava
şi se adună fânul de pe munţi:
miei pentru îmbrăcăminte,
ţapi – preţul unui ogor,
lapte de capră destul pentru hrana ta,
pentru hrana casei tale şi traiul slujnicelor tale.

(*Proverbe* 27, 23-27)

...sau lipsa ei:

Ca unul ce apucă de urechi un câine
e trecătorul care se aprinde într-o ceartă ce nu-i a lui.

Ca un zănatic care aruncă flăcări, săgeţi şi moarte,
aşa e omul care îşi înşală aproapele şi zice: „Ce, nu mai pot să glumesc?“

(*Proverbe* 26, 17-19)

Nu te făli cu ziua de mâine,
fiindcă nu ştii ce naşte ziua.
Să te laude altul, nu gura ta,
un străin, nu buzele tale.
Grea e piatra şi greu de dus nisipul,
dar furia nerodului e mai grea decât amândouă.
Nemiloasă e furia şi năvalnică mânia,
dar cine va sta în picioare în faţa pizmei?

(*Proverbe* 27, 1-4)

Lăcaşul morţilor şi al nimicirii[41] nu au saţ,
la fel şi ochii omului.

(*Proverbe* 27, 20)

Omul chibzuit ştie şi cum să primească mustrarea:

Cine iubeşte mustrarea iubeşte cunoaşterea,
iar cine urăşte certarea e un neghiob.

(*Proverbe* 12, 1)

Nerodul dispreţuieşte învăţătura tatălui său,
dar cine ţine seama de certare este chibzuit.

(*Proverbe* 15, 5)

Celui batjocoritor nu-i place să fie certat:

la cei înţelepţi nu se va duce.

(*Proverbe* 15, 12)

Cel care alungă mustrarea se dispreţuieşte pe sine,
cel care ascultă certarea capătă minte.

(*Proverbe* 15, 32)

Ambivalenţa limbajului: pe de o parte, importanţa cuvântului bun:

Din rodul gurii se îndestulează cu bunătăţi omul
şi înfăptuirea mâinii lui se întoarce la el.

(*Proverbe* 12, 14)

Se bucură omul când dă răspuns
şi cuvântul la vreme potrivită ce bun este!

(*Proverbe* 15, 23)

Inima înţeleptului dă gurii isteţime
şi pe buzele lui se îngrămădeşte învăţătura.
Fagure de miere sunt vorbele bune,
dulceaţă pentru suflet şi vindecare pentru oase.

(*Proverbe* 16, 23-24)

Ape adânci – cuvintele gurii omului,
şuvoi năvalnic, izvor de înţelepciune.

(*Proverbe* 18, 4)

Mere de aur în ferecătură de argint –
cuvântul rostit cum se cuvine;
inel de aur şi podoabă de aur fin
e înţeleptul ce mustră pentru urechea ce ia aminte.
Precum răcoarea zăpezii în zi de seceriş[42]
e solul de încredere pentru cei care l-au trimis:
el înviorează sufletul stăpânului său.
Nori şi vânt, dar fără ploaie –

omul care se făleşte cu un dar mincinos.

(*Proverbe* 25, 11-14)

…dar şi primejdiile vorbăriei, minciunii, clevetirii şi batjocurii:

În vorbăria multă nu lipseşte păcatul,
dar cel care-şi înfrânează buzele e chibzuit.
Argint ales e limba celui drept,
inima ticăloşilor e ca nimica.
Buzele celui drept îi călăuzesc pe mulţi,
dar nerozii mor din lipsă de minte.

(*Proverbe* 10, 19-21)

În nelegiuirea buzelor e o capcană rea,
dar omul drept scapă din strânsoare.

Bârfelile sunt ca împunsături de sabie,
dar limba înţelepţilor e tămăduire.

Buzele adevărat-grăitoare dăinuie pururi,
şi doar o clipită – limba mincinoasă.

(*Proverbe* 12, 13. 18. 19)

Cel care-şi ţine gura îşi păzeşte viaţa,
cel ce dă mult din buze şi-o strică.

(*Proverbe* 13, 3)

Răspunsul blând potoleşte furia,
cuvântul tăios stârneşte mânia.

Limba înţelepţilor dă gust cunoaşterii,
gura neghiobilor împroaşcă nebunie.

Limba alinătoare este pom al vieţii,

dar în cea vicleană e frângerea duhului.

Buzele înţelepţilor răspândesc cunoaştere,
inima nerozilor – nu aşa!

(*Proverbe* 15, 1-2. 4. 7)

Omul viclean stârneşte vrajbă,
clevetitorul dezbină prieteni.

(*Proverbe* 16, 28)

Martorul cinstit salvează vieţi,
dar cel care scuipă minciuni e amăgire.

(*Proverbe* 14, 25)

Martorul mincinos nu rămâne nepedepsit,
cine scuipă minciuni nu va scăpa.

(*Proverbe* 19, 5)

Buzele prostului pornesc vrajbă,
gura lui cere bătaie.

(*Proverbe* 18, 6)

Moartea şi viaţa stau în puterea limbii,
cel care o iubeşte îi mănâncă roadele.

(*Proverbe* 18, 21)

Dezvăluie taine cel care umblă cu clevetiri:
cu cel care dă mereu din buze nu te însoţi!

(*Proverbe* 20, 19)

Când nu mai sunt lemne, se stinge focul,
când nu mai sunt clevetitori, se potoleşte vrajba.
Cărbunii pentru jar, lemnele pentru foc
şi omul arţăgos ca să aprindă vrajba.
Vorbele clevetitorului sunt ca dulceaţa:

ele coboară până-n cămările pântecelui.

(*Proverbe* 26, 20-22)

Cine râde de un sărac îl jigneşte pe Cel care l-a făcut,
cine se bucură de nenorocirea altuia nu va rămâne nepedepsit.

(*Proverbe* 17, 5)

Alungă-l pe batjocoritor şi va pleca şi sfada,
se vor opri cearta şi ocara.

(*Proverbe* 22, 10)

În relaţia dintre oameni e accentuată valoarea prieteniei, se dau sfaturi realiste pentru păstrarea ei, dar abundă şi constatările amare...

Mai bine mâncare de ierburi unde e iubire
decât vită îngrăşată unde este ură.

(*Proverbe* 15, 17)

Săracul le e urât şi tovarăşilor săi,
dar mulţi sunt cei care-l iubesc pe bogat.

(*Proverbe* 14, 20)

Bogăţia adaugă prieteni mulţi,
dar săracul e părăsit şi de ultimul prieten.

(*Proverbe* 19, 4)

Cine caută prietenie trece cu vederea greşeala,
dar cine o tot pomeneşte îşi înstrăinează prietenul.

(*Proverbe* 17, 9)

Ai găsit miere? Mănâncă numai cât îţi trebuie,
ca nu cumva să ţi se aplece şi s-o verşi!
Pune mai rar piciorul în casa prietenului tău,
ca nu cumva să i se aplece şi să te urască.

(*Proverbe* 25, 16-17)

Mai bine dojană pe faţă
decât iubire prea ascunsă.

De încredere sunt loviturile prietenului,
înşelătoare sărutările vrăjmaşului.

Untdelemnul şi tămâia bucură inima:
dulceaţa sfatului sincer de la un prieten[43].

(*Proverbe* 27, 5-6. 9)

…dar prietenii trebuie aleşi cu grijă:

Fiule, dacă vor să te amăgească păcătoşii,
nu încuviinţa;
dacă-ţi spun: „Vino cu noi, să stăm la pândă spre vărsare de sânge,
să-i întindem curse fără temei celui nevinovat,
să-i înghiţim de vii, precum Lăcaşul morţilor,
întregi, ca pe cei ce se coboară în groapă!
Tot felul de avuţii de preţ vom afla,
ne vom umple casele cu pradă.
Vei trage la sorţi în mijlocul nostru,
o singură pungă vom avea cu toţii“,
fiule, nu porni cu ei la drum,
opreşte-ţi piciorul de la cărările lor,
căci picioarele lor aleargă spre rău,
şi se grăbesc la vărsare de sânge.
Ei însă împotriva propriului sânge stau la pândă,
împotriva lor înşişi stau ascunşi.

(*Proverbe* 1, 10-16. 18)

Pentru mai multă claritate, sunt puşi în contrast omul prost – sau ticălosul – şi omul înţelept:

Înţeleptul se teme şi se abate de la rău,
dar prostul e arţăgos şi încrezut.

Cei răi se pleacă în faţa celor buni,
ticăloşii – la porţile celui drept.

Cine-şi dispreţuieşte aproapele păcătuieşte,
dar ferice de cel care se milostiveşte de săraci.

(*Proverbe* 14, 16. 19. 21)

O dojană îl pătrunde pe omul cuminte
mai mult decât o sută de lovituri pe cel neghiob.

Mai bine să întâlneşti o ursoaică lipsită de puii ei
decât un prost în nebunia lui.

(*Proverbe* 17, 10. 12)

Înţelepciunea stă chiar în faţa celui cuminte,
dar ochii prostului caută spre capătul pământului.
Chiar şi nerodul când tace e socotit înţelept,
cine îşi închide buzele – chibzuit.

(*Proverbe* 17, 24. 28)

Nu-i răspunde prostului după neghiobia lui,
ca să nu ajungi şi tu ca el.
Răspunde-i prostului după neghiobia lui,
ca să nu se creadă înţelept.

Îşi taie picioarele şi bea ocară
acela care trimite vorbă printr-un prost.

(*Proverbe* 26, 4-6)

Precum câinele care se întoarce la vărsătura lui
e prostul care îşi repetă neghiobia.

Ai văzut un om care se socoteşte înţelept?
Mai bună nădejde de la un prost decât de la el!

(*Proverbe* 26, 11-12)

Neghiobul îşi dă drumul la toate pornirile,
înţeleptul, înfrânându-le, le potoleşte.

(*Proverbe* 29, 11)

Se face şi un portret global al ticălosului:

Omul netrebnic, bărbatul nelegiuit
umblă cu strâmbătatea în gură;
face cu ochiul, îşi bâţâie piciorul,
arată cu degetul;
cu viclenie în inimă pune la cale răul în toată vremea,
stârneşte vrajbe.
De aceea, fără veste îi va veni pieirea,
pe dată va fi zdrobit – şi fără vindecare.

Şase lucruri îi sunt nesuferite Domnului
şi şapte[44] sunt urâciune pentru El:
ochii trufaşi, limba înşelătoare,
mâinile care varsă sânge nevinovat,
inima care urzeşte planuri viclene,
picioarele ce se grăbesc să alerge la rău;
martorul mincinos ce scuipă minciuni
şi cel care stârneşte certuri între fraţi.

(*Proverbe* 6, 12-19)

Înaintea prăbuşirii – trufia,
înaintea poticnirii – semeţia.

(*Proverbe* 16, 18)

Diferitele păcate sunt prezentate şi separat, uneori cu asprime, alteori cu umor:

Necinstea:

Îşi surpă casa cel ce umblă după câştig necinstit,

dar cel care urăşte mita va trăi.

(*Proverbe* 15, 27)

Mită primeşte pe sub mână ticălosul
ca să strâmbe mersul judecăţii.

(*Proverbe* 17, 23)

Două feluri de greutăţi şi două feluri de măsuri[45]
sunt urâciune înaintea Domnului amândouă.
Dulce e pentru om pâinea înşelăciunii,
dar apoi îi umple gura cu pietriş.

(*Proverbe* 20, 10. 17)

Dobândirea de comori prin limbă înşelătoare:
abur fugar pentru cei ce caută moartea.

(*Proverbe* 21, 6)

Cine-şi sporeşte bogăţia prin dobândă şi camătă
o adună pentru cel care se milostiveşte de săraci.

(*Proverbe* 28, 8)

Nu strămuta un hotar de veci
şi în ţarina orfanilor nu intra,
fiindcă Apărătorul lor[46] este puternic:
el va apăra pricina lor împotriva ta.

(*Proverbe* 23, 10-11)

…există totuşi şi o salvare:

Cine-şi ascunde fărădelegile nu va spori,
dar cine le mărturiseşte, şi se lasă de ele, va afla îndurare.

(*Proverbe* 28, 13)

Lenea:

Mergi la furnică, leneşule,
priveşte la căile ei şi înţelepţeşte-te!
Ea nu are căpetenie,
nici supraveghetor, nici stăpân;
îşi pregăteşte de cu vară merindea,
adună la seceriş hrana sa.[47]

Până când, leneşule, vei sta culcat?
Când te vei scula din somn?
Puţin somn, puţină moţăială,
puţin cu mâinile încrucişate să te culci:
şi dă peste tine, ca un vagabond, sărăcia,
şi nevoia, ca un om înarmat[48].

(*Proverbe* 6, 6-11)

Ca oţetul pentru dinţi şi ca fumul pentru ochi,
aşa e leneşul pentru cei care-i dau o treabă.

(*Proverbe* 10, 26)

Pofteşte, dar nimic nu are cel leneş,
însă cei harnici sunt îndestulaţi.

(*Proverbe* 13, 4)

Unde nu sunt vite, ieslea e curată,
dar mult rod este în puterea taurului!

(*Proverbe* 14, 4)

Pofta îl ucide pe leneş,
fiindcă mâinile lui nu vor să lucreze.

(*Proverbe* 21, 25)

A zis leneşul: „E un leu afară!
O să fiu omorât pe stradă!“

(*Proverbe* 22, 13)

Am trecut pe lângă ţarina unui om leneş,
pe lângă via unuia lipsit de minte,
şi, iată, pretutindeni se înălţau mărăcini,
erau puzderie de spini şi zidul de piatră era prăbuşit.
Am privit eu, am luat seama,
am văzut şi am luat învăţătură:
„Un pui de somn, un pic de moţăială,
zac un pic cu mâinile încrucişate“ –
şi-ţi vine tiptil sărăcia
şi lipsa – ca un om înarmat.

(*Proverbe* 24, 30-34)

Uşa se suceşte pe ţâţâni,
iar leneşul pe culcuş.
Leneşul îşi vâră mâna în strachină,
dar e prea obosit să şi-o întoarcă la gură.

(*Proverbe* 26, 14-15)

Beţia:

Batjocoritor e vinul, zurbagie beţia,
tot cel ce rătăceşte în ea nu va fi înţelept.

(*Proverbe* 20, 1)

Al cui e „vai“-ul? Al cui oftatul? A cui e vrajba? Al cui jeluitul?
Ale cui rănile fără rost? Ai cui ochii înceţoşaţi?
Ale celor care zăbovesc la vin,
ale celor ce umblă după băuturi amestecate.
Nu te uita la vin că e roşu,
că sclipeşte în pahar, că lunecă lesne:
la sfârşit muşcă precum şarpele,
înţeapă ca năpârca.
Ochii tăi vor vedea lucruri ciudate,
inima ta va grăi aiurea
şi tu vei fi ca unul ce zace în inima mării,
ca unul ce zace pe vârf de catarg.
„M-au lovit, dar nu mă doare,

m-au bătut, dar n-am simţit.
Când mă voi trezi, voi cere iarăşi vin.“

(*Proverbe* 23, 29-35)

Mânia, vrajba:

Omul apucat stârneşte vrajbă,
cel îndelung-răbdător potoleşte neînţelegerea.

(*Proverbe* 15, 18)

Omul îndelung-răbdător e mai bun decât războinicul,
cel ce e stăpân pe sine[49], decât cuceritorul de cetăţi.

(*Proverbe* 16, 32)

Mai bine o coajă uscată, cu linişte,
decât o casă plină de cărnuri, cu vrajbă.
Slobozire de ape e începutul unei certe:
înainte să se înteţească vrajba, pune-i capăt.

Inima veselă e bună spre vindecare,
duhul posomorât usucă oasele.

(*Proverbe* 17, 1. 14. 22)

Un frate jignit e mai rău ca o cetate întărită
şi certurile – ca zăvorul fortăreţei.

(*Proverbe* 18, 19)

Răzbunarea:

Să nu zici: „Îi voi întoarce eu răul!“
Aşteaptă-l pe Domnul şi îţi va da biruinţă.

(*Proverbe* 20, 22)

Dacă duşmanul tău cade, nu te bucura,

şi, când se poticneşte, să nu se veselească inima ta,
ca nu cumva Domnul, văzând, să nu-i placă
şi să-şi abată mânia de la el.

(*Proverbe* 24, 17-18)

Nu fi martor uşuratic împotriva aproapelui tău
şi nu înşela cu buzele.
Să nu zici: „Cum mi-a făcut el mie aşa-i voi face,
îi voi întoarce fiecăruia după fapta lui.“

(*Proverbe* 24, 28-29)

Femeia se bucură de multă atenţie în această carte – desigur, privită din perspectivă masculină: ea e lăudată pentru cumpătare şi hărnicie, criticată atunci când e certăreaţă.

Femeile înţelepte şi-au zidit casa,
iar cele neghioabe o surpă cu mâinile lor.

(*Proverbe* 14, 1)

Cine a găsit o femeie a găsit fericire,
a dobândit o binefacere de la Domnul.

(*Proverbe* 18, 22)

Casa şi averea sunt moştenire de la părinţi,
însă un dar de la Domnul este femeia înţeleaptă.

(*Proverbe* 19, 14)

Mai bine să locuieşti pe un colţ de acoperiş
decât în casă cu o femeie certăreaţă.
Mai bine să locuieşti în ţinut pustiu
decât cu o femeie certăreaţă şi posacă.

(*Proverbe* 21, 9. 19)

Picurat de streaşină necurmat într-o zi cu ploaie
şi femeia arţăgoasă sunt totuna.

Să vrei s-o opreşti e cum ai opri vântul,
cum ai ţine untdelemn în mână.

(*Proverbe* 27, 15-16)

Tânărul naiv e avertizat să nu cadă în mreaja femeii desfrânate:

Fiule, la înţelepciunea mea ia seama,
la priceperea mea pleacă-ţi urechea,
ca să-ţi păstrezi isteţimea
şi ştiinţa buzele tale s-o păzească.
Fiindcă miere picură buzele femeii străine[50],
mai alunecos decât untdelemnul e cerul gurii ei,
dar la urmă e amară ca pelinul,
ascuţită ca o sabie cu două tăişuri;
picioarele ei coboară către moarte,
în tărâmul morţilor duc paşii ei,
ca nu cumva să ia seama la cărarea vieţii!
Rătăcitoare drumurile ei, dar ea nu ştie.

Şi acum, fiilor, ascultaţi-mă
şi nu vă abateţi de la spusele gurii mele:
îndepărtează-ţi calea de la ea
şi nu te apropia de uşa casei ei,
ca nu cumva să dai altcuiva puterea ta
şi anii tăi unui om nemilos;
ca nu cumva să se ghiftuiască străinii cu vlaga ta,
iar roadele trudei tale – în casa altuia.

Vei geme până la urmă,
când ţi se va irosi carnea de pe trup
şi vei spune: „Cum de-am urât mustrarea,
şi certarea cum de-a dispreţuit-o inima mea?
Şi n-am ascultat de glasul celui care mă învăţa,
şi la cel care mă povăţuia nu mi-am plecat urechea.
Puţin a lipsit să ajung în răul cel mai mare
în mijlocul adunării şi al obştii.“

(*Proverbe* 5, 1-14)

...dar primejdia este extremă când e vorba de o femeie măritată.

Să nu pofteşti frumuseţea femeii în inima ta,
    să nu te prindă cu ocheadele ei,
căci preţul unei desfrânate este cât pentru o pâine,
    dar femeia măritată vânează o viaţă de preţ.
Oare îşi pune omul foc în sân
    fără să i se aprindă veşmintele?
Dacă va umbla pe cărbuni aprinşi,
    nu-şi va arde picioarele?
Aşa cel care intră la femeia aproapelui său:
    nu va fi nevinovat oricine se atinge de ea.
Nu este dispreţuit hoţul care fură ca să-şi astâmpere foamea,
    dar, dacă e prins, va da înapoi înşeptit,
    toată avuţia casei sale o va da.
Cine săvârşeşte adulter cu o femeie e lipsit de minte,
    îşi strică singur viaţa din pricina ei.
Bătaie şi ocară va afla,
    iar ruşinea lui nu se va şterge.
Căci gelozia stârneşte furia bărbatului –
    va fi necruţător în ziua răzbunării.
Nu va accepta nimic în schimb,
    nu-l vor îmblânzi mulţime de plocoane.

(*Proverbe* 6, 25-35)

Fiule, păzeşte spusele mele
    şi poruncile mele păstrează-le la tine.
Păzeşte poruncile mele şi vei trăi,
    învăţătura mea – ca pe lumina ochilor,
înfăşoară-le pe degetele tale,
    scrie-le pe tăbliţa inimii tale;
spune-i înţelepciunii: „Sora mea eşti tu“
    şi înţelegerea numeşte-o prietenă,
ca să te păzească de femeia străină,
    de necunoscuta care spune vorbe dulci.

De la fereastra casei mele, prin zăbrele am privit în jos

şi am văzut printre zănateci, am zărit printre băieţi
un tânăr cu minte puţină;
trecând strada pe după colţ,
a luat-o spre casa ei.
În amurg, către seară,
în toiul nopţii şi în beznă,
iată că femeia se apropie de el,
haine de curvă, inimă şireată,
îndrăzneaţă şi năbădăioasă,
picioarele nu-i stau locului în casă –
când pe uliţă, când în piaţă,
lângă orice colţ stă la pândă.

Ea îl apucă şi îl sărută,
şi neobrăzată îi zice:
„Eram datoare cu o jertfă de pace[51],
astăzi mi-am împlinit juruinţa:
de aceea ţi-am ieşit în cale,
ca să te caut, şi te-am găsit;
cu învelitori mi-am învelit divanul,
cu broderii pestriţe din Egipt;
mi-am înmiresmat culcuşul cu smirnă,
cu aloe şi scorţişoară.
Hai să sorbim adânc din iubire până la ziuă,
să ne desfătăm cu dezmierdări,
căci bărbatul nu-i acasă,
a plecat la drum lung:
a luat cu el punga cu arginţi
şi-abia la sfârşitul lunii se va întoarce acasă.“

L-a înduplecat cu vorbărie multă,
cu momeala buzelor l-a ademenit.
El s-a dus după ea pe dată ca un bou ce merge la junghiere,
ca un prost la butucii de pedeapsă,
până când i se înfige o săgeată în ficat;
zoreşte ca pasărea spre laţ,
neştiind că va plăti cu viaţa.

Iar acum, fiilor, ascultaţi-mă,
luaţi aminte la spusele gurii mele:
să nu ţi se abată inima pe căile ei,
nu te rătăci pe cărările ei,
căci pe mulţi i-a străpuns şi i-a doborât,
fără de număr sunt cei ucişi de ea;
cale a iadului e casa ei,
ce te coboară în cămările întunecate ale morţii.

(*Proverbe* 7, 1-27)

Fidelitatea conjugală este izvor de fericire:

Bea apă din puţul tău,
din izvoarele fântânii tale.
Se vor risipi oare izvoarele tale în afară,
pe uliţe, pâraiele de apă?
Să fie numai pentru tine,
şi nu pentru străinii de lângă tine.
Să fie fântâna ta binecuvântată,
bucură-te de femeia tinereţilor tale:
căprioară iubitoare, ciută plină de farmec,
sânii ei să te îndestuleze în toată vremea,
de iubirea ei îmbată-te mereu.
De ce să te îmbeţi, fiule, de o femeie străină
şi să îmbrăţişezi sânul alteia?
Căci înaintea ochilor Domnului sunt căile omului
şi toate cărările i le cercetează.
Fărădelegile îl înlănţuiesc pe cel ticălos,
cu funiile păcatului său stă înfăşurat.

(*Proverbe* 5, 15-22)

Şi iată imaginea „soţiei perfecte“:

Cine va găsi o femeie puternică?
Ea este mult mai de preţ decât mărgeanul.
Se încrede în ea inima bărbatului ei,
şi de câştig nu va fi lipsit.

Ea îi aduce bine, şi nu rău
în toate zilele vieţii ei.
Ea caută lână şi in
şi lucrează cu mâini voioase.
Este ca o corabie de negoţ:
de departe îşi aduce hrana.
Se scoală de cu noapte
să facă de mâncare celor din casa ei
şi porţie slujitoarelor ei.
Îşi pune în minte un ogor şi îl dobândeşte,
din roadele palmelor ei sădeşte o vie.
Îşi încinge mijlocul cu putere,
şi-şi întăreşte braţele.
A simţit că treburile-i merg bine:
lampa ei nu se stinge toată noaptea.
Cu mâinile apucă furca
şi palma ei ţine fusul.
Îşi deschide palma spre cel sărman
şi mâinile şi le întinde spre cel lipsit.
Nu se teme de zăpadă pentru casa ei,
căci toţi cei din ea au veşminte căptuşite.
Şi-a făcut cuverturi,
in şi porfiră – veşmintele ei.
Cunoscut este bărbatul ei la porţi[52]
când se aşază cu bătrânii din ţinut.
Ea face pânzeturi de in şi le vinde,
şi cingători îi dă negustorului.
Tărie şi strălucire – veşmântul ei,
ea râde către ziua care vine.
Gura şi-o deschide cu înţelepciune
şi învăţături pline de bunătate sunt pe limba ei.
Veghează la mersul casei sale
şi nu mănâncă pâinea trândăviei.
Fiii ei se ridică în picioare şi o fericesc,
soţul ei de asemenea o laudă.
„Multe fiice au făcut lucruri de ispravă,
dar tu le întreci pe toate.“
Amăgire e farmecul şi abur frumuseţea –

femeia care se teme de Domnul, aceea va fi lăudată.
Daţi-i din rodul mâinilor sale,
şi s-o laude la porţi lucrările sale.

(*Proverbe* 31, 10-31)

Înţelepciunea trebuie să se manifeste şi în viaţa cetăţii: ar fi ideal ca în ea să domnească adevărul, oamenii de ispravă să se bucure de cinste, concetăţenii să se respecte între ei, conducătorii să fie bine intenţionaţi şi destoinici, cerând şi urmând sfatul celor pricepuţi, judecătorii să fie nepărtinitori...

Cu gura necredinciosul îşi duce aproapele la pieire,
dar prin cunoaştere cei drepţi se vor izbăvi.
De binele celor drepţi se bucură cetatea,
iar de pieirea ticăloşilor chiuie de veselie.

Cel care îşi dispreţuieşte aproapele e lipsit de minte,
dar omul cuminte păstrează tăcerea.
Cel care umblă cu bârfe dezvăluie taine,
dar omul vrednic de încredere le acoperă.

Fără bună cârmuire poporul se prăbuşeşte;
izbăvirea e în mulţimea sfetnicilor.

(*Proverbe* 11, 9-10. 12-14)

Solul ticălos va da de necaz,
dar trimisul de încredere aduce vindecare.

(*Proverbe* 13, 17)

În mulţimea poporului e strălucirea regelui,
în împuţinarea neamului – prăbuşirea cârmuitorului.
Dreptatea înalţă un neam,
dar ruşine pentru orice popor este păcatul.

(*Proverbe* 14, 28. 34)

Planurile se zădărnicesc fără sfatul adunării,
dar mulţimea sfătuitorilor le pune pe picioare.

(*Proverbe* 15, 22)

Urâciune pentru regi este facerea de rău,
căci pe dreptate se statorniceşte tronul.

(*Proverbe* 16, 12)

Bunăvoinţa şi adevărul îl vor păzi pe rege,
pe bunăvoinţă se va sprijini tronul său.

(*Proverbe* 20, 28)

Slava lui Dumnezeu este să tăinuiască,
iar slava regilor – să cerceteze.
Înalte sunt cerurile, adânc e pământul;
dar inima regilor, de nepătruns.
Dă jos zgura de pe argint
şi-i va ieşi un vas argintarului.
Alungă-l pe ticălos din faţa regelui
şi tronul lui se va întemeia în dreptate.

(*Proverbe* 25, 2-5)

Leu ce rage şi urs ce se năpusteşte
este cârmuitorul ticălos peste un popor sărac.
Conducătorul nechibzuit e mare asupritor,
dar cel ce urăşte câştigul necinstit va avea zile îndelungate.

(*Proverbe* 28, 15-16)

Un rege prin dreaptă judecată ridică o ţară,
dar iubitorul de plocoane[53] o surpă.

(*Proverbe* 29, 4)

Şi acestea sunt ale înţelepţilor:
să cauţi la faţa omului[54] la judecată nu e bine defel;
pe acela care-i spune ticălosului: „Eşti nevinovat“
îl blestemă popoarele, îl afurisesc mulţimile.

(*Proverbe* 24, 23-24)

Precum cursurile de apă – inima regelui în mâna Domnului:
oriîncotro îi place o îndreaptă.
(*Proverbe* 21, 1)

…se dau chiar şi sfaturi de bună purtare la curte:

Când te aşezi să mănânci cu un cârmuitor,
ia bine seama la cine este în faţa ta
şi pune-ţi un cuţit la gâtlej
dacă eşti mare mâncău.
Nu pofti la bucatele lui alese,
pentru că sunt mâncăruri amăgitoare.

Nu mânca pâinea celui cu ochi rău
şi nu pofti la bucatele lui alese,
căci el este ca unul care face socoteli în sinea lui – aşa-i el –
„Mănâncă şi bea!“ îţi spune, dar inima lui nu e cu tine.
(*Proverbe* 23, 1-7)

Nu te semeţi înaintea regelui
şi pe locul celor mari nu sta,
căci mai bine să ţi se spună: „Urcă aici“
decât să te coboare în faţa unui om de vază
pe care l-au văzut ochii tăi!
(*Proverbe* 25, 6-7)

…şi câteva virtuţi ale regelui ideal pe care le preţuiesc şi străinii:

Cuvintele lui Lemuel, regele din Massa[55],
învăţătură pe care i-o dădea mama sa:
O, fiule, o fiul pântecelui meu,
o, fiul juruinţelor mele!
Nu da femeilor vlaga ta,

căile tale, nimicitoarelor de regi!
Nu pentru regi, o, Lemuel, nu pentru regi este băutul vinului,
nici băutura tare pentru cârmuitori,
ca nu cumva, bând, să uite cele hotărâte
şi să strâmbe pricina săracilor.
Daţi băutura tare celui ce stă să piară,
vin – celor cu sufletul amar,
să bea şi să uite de sărăcie
şi de trudă să nu-şi mai amintească!
Deschide-ţi gura pentru cel mut,
pentru pricina tuturor celor părăsiţi!
Deschide-ţi gura, judecă cu dreptate,
apără pricina celui sărman şi lipsit!

(*Proverbe* 31, 1-9)

De ce să faci binele? Motivaţia poate fi mai pragmatică, dar pe alocuri se înalţă spre gratuitate în relaţia cu Dumnezeu:

Fiule, acestea să nu se depărteze de ochii tăi:
ia seama la chibzuială şi iscusinţă
şi vor fi viaţă pentru sufletul tău
şi podoabă pentru grumazul tău.
Atunci vei umbla încrezător pe calea ta,
şi piciorul tău nu se va poticni;
de te culci, nu te vei înspăimânta,
te vei culca şi somnul îţi va fi dulce.
Să nu te temi de spaima fără veste
şi de pustiirea celor ticăloşi, când va veni,
căci Domnul va fi sprijinitorul tău
şi va feri piciorul tău de cursă.

(*Proverbe* 3, 21-26)

Nu lasă Domnul să flămânzească un suflet drept,
dar dorinţa celor ticăloşi o răstoarnă.

Fiul chibzuit adună vara,
fiul care doarme la seceriş se face de ruşine.

Binecuvântările sunt peste capul celui drept,
gura ticăloşilor ascunde silnicie.
Amintirea dreptului e spre binecuvântare,
dar numele ticăloşilor va putrezi.
Cel înţelept cu inima primeşte poruncile,
dar cel cu buze neroade se îndreaptă spre pieire.
Cel ce umblă întru cinste umblă în siguranţă,
iar cel care-şi strâmbă căile va fi dat pe faţă.

(*Proverbe* 10, 3. 5-9)

Fapta celui drept este spre viaţă,
roadele ticălosului – spre păcat.

(*Proverbe* 10, 16)

Frica de Domnul adaugă zile,
dar anii celor răi se scurtează.
Aşteptarea celor drepţi e bucuria,
dar nădejdea necredincioşilor piere.
Fortăreaţă pentru cel cinstit este calea Domnului,
dar nimicire pentru făptuitorii strâmbătăţii.

(*Proverbe* 10, 27-29)

Gura celui drept odrăsleşte înţelepciune,
dar limba înşelătoare se va tăia.
Buzele celui drept ştiu ce e plăcut,
dar gura ticăloşilor – înşelătorie.

(*Proverbe* 10, 31-32)

Cine răsplăteşte binele cu rău –
răul nu se va îndepărta de casa lui.

(*Proverbe* 17, 13)

Cine sapă o groapă va cădea în ea,
cine prăvăleşte o piatră – ea se va întoarce asupră-i.

(*Proverbe* 26, 27)

Să nu-i pizmuiască inima ta pe păcătoşi,
ci fii cu frică de Domnul ziua întreagă,
căci aşa vei avea viitor,
iar nădejdea ta nu va fi curmată.

(*Proverbe* 23, 17-18)

Nu te aprinde din pricina răufăcătorilor
şi nu-i pizmui pe ticăloşi,
căci cei răi nu vor avea urmaşi,
lampa ticăloşilor se va stinge.

(*Proverbe* 24, 19-20)

Omul vrednic de încredere va fi mult binecuvântat,
dar cine vrea să se îmbogăţească repede nu va rămâne nepedepsit.

(*Proverbe* 28, 20)

Cântarul măsluit[56] îi e urât Domnului,
iar greutăţile cinstite îi sunt bineplăcute.

Urâciune pentru Domnul – cei cu inima[57] întortocheată;
şi bună plăcere – cei fără prihană în cale.

(*Proverbe* 11, 1. 20)

Toată viaţa omului este în fond subîntinsă de relaţia cu Dumnezeu:

În frica de Domnul[58] e nădejde tare
şi pentru fiii săi va fi adăpost.
Frica de Domnul e fântână de viaţă,
pentru a ocoli laţurile morţii.

(*Proverbe* 14, 26-27)

Frica de Domnul e învăţătură de înţelepciune,
şi înainte de slavă e smerenia.

(*Proverbe* 15, 33)

Încredinţează[59] Domnului făptuirile tale
şi planurile tale vor avea bună temelie.
Inima omului îi plănuieşte căile,
dar Domnul îi întăreşte paşii.

(*Proverbe* 16, 3. 9)

Urechea ce aude şi ochiul ce vede:
Domnul le-a făcut pe amândouă.

(*Proverbe* 20, 12)

De la Domnul sunt paşii omului,
dar cine îşi pricepe drumul?

Lampă a Domnului – suflarea omului,
ea scotoceşte cămările lăuntrice.

(*Proverbe* 20, 24. 27)

E pregătit calul pentru ziua bătăliei,
dar de la Domnul vine biruinţa.

(*Proverbe* 21, 31)

Neghiobia omului îi strâmbă calea,
dar împotriva Domnului se înfurie inima sa.

(*Proverbe* 19, 3)

Cine poate spune: „Mi-am curăţit inima,
curat sunt de păcatul meu?“

(*Proverbe* 20, 9)

Cine s-a suit la ceruri şi a coborât?
Cine a adunat vântul în căuşul palmelor?
Cine a înfăşurat apele în veşmânt?
Cine a ridicat toate marginile pământului?
Care e numele său şi care e numele fiului său:
ştii tu oare?

Orice rostire a lui Dumnezeu este curată,
El este scut pentru cei care se adăpostesc la El.
Nu adăuga nimic cuvintelor lui,
ca să nu te certe şi să te arăţi mincinos.

Două lucruri am cerut de la Tine:
nu mi le tăgădui înainte să mor:
deşertăciunea şi cuvântul mincinos ţine-le departe de mine,
nici sărăcia, nici bogăţia nu mi le da;
să-mi primesc doar partea mea de pâine,
ca nu cumva, îmbuibat, să te tăgăduiesc
şi să zic: „Cine e Domnul?“,
ori, lipsit fiind, să fur
şi să necinstesc numele Dumnezeului meu.

(*Proverbe* 30, 4-9)

Cultul care nu are acoperire în atitudinea interioară şi în comportare nu-i este plăcut lui Dumnezeu: este şi una din temele predilecte ale profeţilor.

Jertfa ticăloşilor e urâciune pentru Domnul,
rugăciunea celor cinstiţi îi e bineplăcută.
Urâciune pentru Domnul e calea ticăloasă,
dar pe cel ce urmăreşte dreptatea îl iubeşte.

(*Proverbe* 15, 8-9)

Toată calea omului e dreaptă în ochii săi,
dar cel care cântăreşte inimile este Domnul.
A împlini dreptatea şi judecata
este mai de preţ pentru Domnul decât orice jertfă.

(*Proverbe* 21, 2-3)

Cine îşi binecuvântează cu glas mare prietenul dis-de-dimineaţă
blestem i se va socoti lui[60].

(*Proverbe* 27, 14)

Înţelepciunea este a lui Dumnezeu. Ea apare uneori personificată:

procedeu literar – şi mai mult decât atât...

Oare nu strigă înţelepciunea?
Priceperea dă glas.
Pe vârful înălţimilor, lângă drum,
la răspântie, acolo stă;
lângă porţi, la intrarea în cetate,
aproape de uşi ea strigă:
„Pe voi, oamenilor, vă chem,
şi glasul meu e către fiii de om:
înţelegeţi, nepricepuţilor, iscusinţa,
voi, prostuţilor, deşteptaţi-vă!
Ascultaţi, căci lucruri de seamă voi grăi,
rostirea buzelor mele – lucruri drepte,
căci adevăr va rosti gâtlejul meu,
urâciune pentru buzele mele e răutatea.
Cu dreptate sunt toate spusele gurii mele,
în ele nu-i nimic pieziş, nici încâlcit.
Toate sunt lesne de înţeles,
şi limpezi pentru a afla cunoaşterea.
Luaţi învăţătura mea mai degrabă decât argintul
şi ştiinţa mai mult decât aurul cel mai curat,
căci mai bună e înţelepciunea decât mărgeanul
şi nimic din cele râvnite nu-i e asemeni!

Eu, Înţelepciunea, locuiesc întru chibzuinţă,
şi ştiinţa discernerii am aflat-o.
Frica de Domnul urăşte răul;
mândria, trufia şi calea cea rea
şi gura vicleană le-am urât.
Ale mele sunt sfatul şi iscusinţa,
eu sunt înţelegerea, a mea este puterea;
prin mine domnesc regii,
cârmuitorii legiuiesc cu dreptate.

Domnul m-a făcut început[61] al căii sale,
cea dintâi dintre lucrările sale din veac.

Din veac am fost întemeiată,
de la început, înainte de a fi pământul;
nu era adâncul când am fost născută,
nici chiar izvoare încărcate cu apă;
înainte de a fi fost întemeiaţi munţii
şi înaintea dealurilor eu am luat fiinţă;
când încă nu era făcut pământul,
nici câmpiile, nici cel dintâi fir de praf din lume,
când El a întemeiat cerurile, eu eram acolo;
când El a tras un cerc peste faţa adâncului,
când a întărit norii sus
şi izvoarele adâncului au ţâşnit cu putere,
când El a pus hotar mării, ca apele să nu mai treacă peste ţărmuri
şi când El a aşezat temeliile pământului,
atunci eu eram alături de El ca un copilaş[62],
şi eram desfătare zi de zi jucându-mă în faţa lui în toată vremea,
jucându-mă pe rotundul pământului lui,
iar plăcerea mea – printre fiii oamenilor.

Iar acum, fiilor, ascultaţi-mă:
fericiţi cei care păzesc căile mele!
Ascultaţi învăţătura, şi înţelepţiţi-vă,
şi nu o daţi deoparte.
Fericit omul care mă ascultă
veghind la porţile mele zi de zi,
păzind pragul intrărilor mele[63].
Cine mă găseşte află viaţă
şi dobândeşte bunăvoinţă de la Domnul.
Dar cel care păcătuieşte împotriva mea îşi pustieşte sufletul,
toţi cei care mă urăsc pe mine iubesc moartea.“

(*Proverbe* 8, 1-36)

…uneori personificarea înţelepciunii aminteşte de elogiul femeii desăvârşite:

Înţelepciunea şi-a zidit casa,
şi-a cioplit stâlpii – şapte[64],

şi-a înjunghiat vitele, a amestecat vinul[65]
şi a pregătit masa;
şi-a trimis slujnicele;
ea strigă de pe vârful înălţimilor cetăţii:
„Cine este nepriceput să se abată pe aici.“
Iar celui lipsit de minte îi zice:
„Haideţi să mâncaţi din pâinea[66] mea
şi să beţi din vinul pe care l-am amestecat!
Lăsaţi deoparte nesăbuinţa şi veţi trăi,
şi păşiţi drept pe calea înţelegerii!“

(*Proverbe* 9, 1-6)

Adevăratul înţelept nu este lipsit de umor: stau mărturie aceste consideraţii pe schemă numerică:

Lipitoarea are două[67] fiice: „Dă!“, „Dă!“,
trei sunt care nu au saţ,
patru care niciodată nu zic „Ajunge!“:
lăcaşul morţilor şi pântecele sterp,
pământul nesătul de apă şi focul,
care niciodată nu zic „Ajunge!“

Trei sunt minunăţii pentru mine,
patru pe care nu le cunosc:
calea vulturului pe cer,
calea şarpelui pe stâncă,
calea corabiei în mijlocul mării
şi calea bărbatului la o fată.
Sub trei se cutremură pământul
şi patru nu le poate purta:
robul care ajunge rege,
smintitul care se ghiftuieşte,
femeia urâcioasă care se mărită
şi slujnica înstăpânită pe averea doamnei ei.

Patru sunt mici pe pământ,
dar mai înţelepte decât înţelepţii:

furnicile, popor fără tărie,
care îşi pregătesc însă mâncarea de cu vară;
damanii[68], popor fără putere,
care îşi fac însă casa în stâncă;
rege nu au lăcustele,
dar ies cu toatele în bună rânduială;
şopârla – o prinzi cu mâinile,
dar sălăşluieşte în palatele împărăteşti.

Trei sunt care păşesc falnic,
patru, cu mers frumos:
leul, cel mai viteaz dintre animale,
care nu dă înapoi în faţa nimănui;
cocoşul ţanţoş, ţapul
şi regele cu oastea în jurul său.

(*Proverbe* 30, 15-16. 18-19. 21-31)

Note

32. „Proverbele lui Solomon, fiul lui David, regele lui Israel“ (1, 1); „Proverbele lui Solomon“ (10, 1); „Şi acestea sunt ale înţelepţilor“ (24, 23); „Şi acestea sunt proverbe ale lui Solomon, pe care le-au copiat oamenii lui Iezechia, regele lui Iuda“ (25, 1); „Cuvintele lui Agur, fiul lui Iaqeh“ (30, 1) şi „Cuvintele regelui Lemuel, învăţătură pe care i-o dădea mama sa“ (31, 1).

33. „Îndrumarea“: ebr. *musar*, „îndreptare“, „dojană“.

34. „Învăţătura“: ebr. *torah*, „învăţătură de viaţă“, „lege“.

35. „Bunătatea … fidelitatea“: ebr. *hesed* … *'emet* constituie o pereche frecvent întâlnită în Biblie; primul termen se află în sfera bunăvoinţei, a purtării bune, a îndurării între persoane în baza apartenenţei la Legământul cu Dumnezeu, iar al doilea – în sfera adevărului, a statorniciei, a coerenţei, a autenticităţii.

36. „Har“: ebr. *hen*, „farmec“, „trecere“, „favoare“ (apropiat de sensurile grecescului *cháris*).

37. „Pace“: ebr. *şalom* are un sens larg, care include şi „sănătate“, „stare de bine“, „tihnă“, „deplinătate“, „îndestulare“.

38. „Tâlharul“: *litt.* „omul nimicirii“.

39. „să mănânce … să bea“: *litt.* „să mănânce pâine … să bea apă“, expresii idiomatice indicând orice fel de hrană.

40. „Cărbuni aprinşi îngrămădeşti…“: expresie citată de apostolul Pavel în *Scrisoarea către Romani* 12, 20. S-a discutat mult asupra interpretării ei corecte: în context, cea mai plauzibilă este că binele făcut duşmanului îi trezeşte mustrări de conştiinţă, astfel încât el nu mai poate suporta să ţină duşmănie (*cf.* de ex. *Bible de*

Maredsous, 1975; *New English Translation*, 2005).

41. „Lăcaşul morţilor ... nimicirii“: ebr. *Şe'ol* – în imaginarul omului biblic înainte de apariţia credinţei în înviere, cei morţi se află într-o lume a umbrelor, lipsiţi de cunoaştere şi sentimente… *Abbadon*, „abis“, „nimicire“, va deveni în *Apocalips* 9, 11 numele „îngerului adâncului“.

42. Fiind extrem de improbabil să ningă la vremea secerişului, s-au încercat felurite explicaţii pentru această comparaţie. Poate cea mai firească este cea a învăţatului evreu Raşi (1040–1105): este vorba de adierea răcoroasă ce vine de pe vârfurile înzăpezite ale munţilor (*cf. New English Translation, s.v.*).

43. Partea a doua a versetului, *litt.* „dulceaţa prietenului din/decât sfatul sufletului“, este neclară: am ales una din interpretările posibile.

44. „Şase … şapte“: acest tipar numeric apare de mai multe ori în *Proverbe* şi uneori în textele profetice: structura de bază poate fi „doi … ba chiar trei (număr perfect)“, de unde, prin extensie, „trei (totul) … ba chiar patru (= şi mai mult decât atât)“; aici al doilea termen este un simbol al plenitudinii.

45. „Măsuri“: *litt.* efe; efa era o măsură de capacitate pentru materii uscate (cereale etc.), de cca. 40 l.

46. „Apărătorul“: ebr. *go'el*, „răscumpărător“, „apărător“, era, la vechii evrei, ruda cea mai apropiată, datoare să intervină în situaţii extreme. Pentru cei lipsiţi de apărare, acesta este Dumnezeu însuşi.

47. Septuaginta adaugă aici: „Sau mergi la albină şi învaţă cât este de muncitoare şi ce lucru însemnat săvârşeşte: regii şi oamenii de rând se folosesc de ostenelile ei pentru sănătate, dorită este de toţi şi preaslăvită. Cu toate că-i slabă în putere, cinstind înţelepciunea, e în frunte.“

48. „Înarmat“: *litt.* „cu scut“.

49. „E stăpân pe sine“: *litt.* „îşi stăpâneşte duhul“.

50. „Femeia străină“ este în Biblie femeia păgână, care riscă să-l atragă pe bărbatul credincios spre idolatrie; în unele contexte poate fi vorba însă şi de „femeia altuia“.

51. „Jertfă de pace“: la acest tip de jertfe o parte din animalul jertfit era mâncată de cel care aducea jertfa, împreună cu ai săi; se presupune deci şi o invitaţie la o masă copioasă.

52. „Porţi“: la porţile cetăţii era locul de întâlnire, unde se dezbăteau treburile publice şi se împărţea dreptatea. Aici bărbatul poate participa din plin la acestea, căci hărnicia femeii l-a eliberat de grijile casei şi i-a dat un statut social bun.

53. „Iubitorul de plocoane“, *litt.* „omul ofrandelor“: poate fi şi unul care măreşte mereu birurile.

54. „A căuta la faţa omului“: expresie des întâlnită în Biblie, cu sensul de „a fi părtinitor“.

55. „Lemuel“: rege, necunoscut altfel, al unui mic regat din nordul Arabiei. Faptul că se inserează într-o carte biblică înţelepciunea unui rege neevreu şi că sfaturile care l-au format provin de la mamă lărgeşte şi universalizează perspectiva.

56. „Cântarul măsluit“: *litt.* „talerele înşelăciunii“.

57. În Biblie, „inima“ metaforizează interioritatea omului: minte, voinţă, sentimente.

58. „Frica de Domnul“ înseamnă în Biblie respect faţă de El, veneraţie, grija de a nu-l

supăra.

59. „Încredinţează“: *litt.* „rostogoleşte asupra“.

60. Exprimare paradoxală, pe care Talmudul o explică astfel: prima acţiune a omului dimineaţa trebuie să fie lauda adusă lui Dumnezeu; din relaţia cu El trebuie să izvorască şi relaţia cu semenii.

61. „Început … la început“: ebr. *bere’şit* deschide cartea *Genezei*; relatarea creaţiei va fi reluată aici în culori poetice.

62. „Copilaş“: termenul ebraic care apare aici este foarte rar şi a primit şi alte interpretări, în funcţie de vocalizare: „meşter“, „persoană preferată/de încredere“; am urmat opţiunea traducerii antice greceşti, deosebit de fidelă, a lui Aquila.

63. Aici omul e arătat veghind la uşa Înţelepciunii; în *Cartea Înţelepciunii* (6, 14), atunci când omul porneşte în căutarea ei, o găseşte aşteptându-l deja la uşă!

64. „Şapte“: număr cu valoare simbolică sugerând totalitatea; casa Înţelepciunii este întregul Univers.

65. „A amestecat vinul“: în spaţiul mediteraneean vinurile, obţinute din struguri foarte dulci, erau prea dense sau prea tari pentru a fi băute ca atare; în mod normal se amestecau cu apă.

66. „Pâinea“: termen generic pentru bucate; „pâinea … vinul“ sugerează aici un ospăţ complet.

67. „Două… trei … patru“: vezi *supra*, p. 68, nota 1 la *Proverbe* 6, 16.

68. „Daman“: mamifer ungulat erbivor, numit şi iepure de stâncă, originar din Africa, dar prezent şi în Orientul Apropiat.

Iov

Iov *este, poate, cartea cea mai enigmatică a Vechiului Testament şi a fost interpretată de-a lungul timpului în moduri foarte diferite. Şi asupra datării părerile sunt împărţite, ea fiind plasată, în funcţie de tradiţii, din timpul patriarhilor până după exil. Din însăşi structura cărţii se vede că ea are o istorie. Este şi părerea cvasiunanimă a exegeţilor de astăzi. Pornind de la o povestire tradiţională despre un om drept, fără cusur, căruia au început să i se întâmple la un moment dat tot felul de nenorociri, dar care a rămas neclintit în credinţa sa în Dumnezeu, la sfârşit fidelitatea fiindu-i răsplătită cu asupra de măsură, un poet de geniu, probabil din secolul al V-lea, după marile suferinţe abătute asupra poporului lui Israel – distrugerea Ierusalimului şi a templului, exilul în Babilon –, a intercalat între prologul şi epilogul povestirii un poem de o mare densitate a gândirii şi plin de o sensibilitate sufletească nemaiatinsă până atunci în Biblie. La acesta au fost adăugate apoi o serie de pasaje, oarecum în completarea ideilor.*

*Povestirea arhaică este în proză (capitolele 1–2 şi 42, 7-17), formând cadrul în care se desfăşoară textul poetic. Indicaţiile de spaţiu şi timp sunt voit vagi, sugerând astfel că e vorba de o poveste exemplară; mai mult, nu se dă nici o genealogie a eroului, aşa cum ne-a obişnuit Biblia. Profetul Iezechiel, la începutul secolului al VI-lea î.H., aminteşte tradiţia despre cei trei oameni drepţi: Noe, Danel şi Iov (*Iezechiel *14, 14. 20).*

Dacă Iov este un prieten al lui Dumnezeu, un om fără păcat, de unde vine nenorocirea asupra lui? Autorul nu teoretizează, ci inventează o poveste, indispensabilă în desfăşurarea acţiunii, care îl arată pe Dumnezeu permiţându-i diavolului, între anumite limite, să-l „încerce“ pe Iov. Ca într-un basm popular, la curtea cerească se înfăţişează „fiii lui

Dumnezeu“, un mod poetic de a-i desemna pe îngeri, dar şi satana. Povestea vrea să spună că nu Dumnezeu este la originea răului, ci doar îl îngăduie uneori, după planul înţelepciunii sale. În prima fază, Iov rămâne fără tot ce are, iar în a doua îşi pierde sănătatea, statutul social şi reputaţia, deoarece opinia comună în acea vreme era că cei buni trebuie să o ducă bine, iar cei răi trebuie să sufere, sau chiar invers, dacă un om o duce bine înseamnă că e iubit de Dumnezeu, iar dacă are de suferit înseamnă neapărat că e pedepsit de Dumnezeu. Biblia ebraică se străduieşte să spulbere această imagine simplistă şi falsă asupra dreptăţii lui Dumnezeu – mai ales în Cartea lui Iov.

Era un om în ţinutul Uţ[69], pe nume Iov. Omul acela era desăvârşit[70] şi drept[71], se temea de Dumnezeu şi se ferea de rău. I s-au născut şapte fii şi trei fiice[72]. El avea şapte mii de oi, trei mii de cămile, cinci sute de perechi de boi, cinci sute de măgăriţe şi servitorime foarte multă[73]: omul acela era cel mai mare dintre toţi fiii Răsăritului[74].

Fiii săi se duceau şi făceau ospăţ în casa fiecăruia, pe rând, şi trimiteau să le cheme şi pe cele trei surori ale lor ca să mănânce şi să bea cu ei[75]. Şi, când se sfârşeau zilele de ospăţ, Iov trimitea după ei şi îi sfinţea: se scula de dimineaţă şi aducea arderi de tot după numărul tuturora[76], pentru că, zicea Iov, poate că fiii mei au păcătuit şi l-au blestemat[77] pe Dumnezeu în inimile lor. Aşa făcea Iov de fiecare dată.

Într-o zi, fiii lui Dumnezeu au venit să se înfăţişeze înaintea Domnului şi a venit şi satana[78] printre ei.

Domnul a spus către satană: „De unde vii?“

Satana i-a răspuns Domnului şi a spus: „Am dat târcoale pe pământ şi am hoinărit încoace şi încolo.“

Domnul a spus către satană: „Ai luat seama la slujitorul meu Iov, că nu este ca el pe pământ – om desăvârşit şi drept, care se teme de Dumnezeu şi se fereşte de rău?“

Satana i-a răspuns Domnului şi a zis: „Oare pe degeaba se teme Iov de Dumnezeu? Oare nu ai pus tu gard în jurul lui, şi în jurul casei lui, şi în jurul a tot ce are? Lucrarea mâinilor lui ai binecuvântat-o şi turmele lui au umplut pământul. Dar acum, întinde-ţi mâna şi atinge-te de tot ce are şi vezi dacă nu te va blestema[79] în faţă!“

Domnul a zis către satană: „Iată, tot ce are este în mâna ta; numai

asupra lui să nu-ţi întinzi mâna.“ Şi satana a ieşit din faţa Domnului.

Într-o zi, fiii şi fiicele lui Iov mâncau şi beau vin în casa fratelui lor mai mare; şi a venit un sol la Iov şi i-a spus: „Boii arau şi măgăriţele păşteau alături de ei, când au năvălit sabeenii[80] şi i-au luat, iar pe argaţi i-au trecut prin ascuţişul sabiei; numai eu am scăpat ca să-ţi dau de veste.“

Pe când acela încă mai grăia, a venit un altul şi a spus: „Focul lui Dumnezeu a căzut din ceruri şi a ars oile şi pe argaţi, mistuindu-i; numai eu am scăpat ca să-ţi dau de veste.“

Pe când acela încă mai grăia, a venit un altul şi a spus: „Caldeii[81] au făcut trei cete şi s-au năpustit asupra cămilelor şi le-au luat, iar pe argaţi i-au trecut prin ascuţişul sabiei; numai eu am scăpat ca să-ţi dau de veste.“

Pe când acela încă mai grăia, a venit un altul şi a spus: „Fiii tăi şi fiicele tale mâncau şi beau vin în casa fratelui lor mai mare şi, iată, un vânt mare a venit de dincolo de pustiu şi a izbit în cele patru colţuri ale casei, şi ea s-a prăbuşit peste tineri, şi ei au murit; numai eu am scăpat ca să-ţi dau de veste.“

Atunci Iov s-a ridicat, şi-a sfâşiat veşmântul şi şi-a ras capul; a căzut la pământ şi s-a închinat; şi a zis: „Gol am ieşit din sânul mamei mele şi gol mă voi întoarce acolo. Domnul a dat şi Domnul a luat; fie numele Domnului binecuvântat!“

În toate acestea, Iov nu a păcătuit şi nu a pus nimic necuvenit pe seama lui Dumnezeu.

Iarăşi a fost ziua când fiii lui Dumnezeu au venit să se înfăţişeze înaintea Domnului; şi a venit şi satana printre ei ca să se înfăţişeze înaintea Domnului.

Domnul a spus către satană: „De unde vii?“

Satana i-a răspuns Domnului şi a spus: „Am dat târcoale pe pământ şi am hoinărit încoace şi încolo.“

Domnul a spus către satană: „Ai luat seama la slujitorul meu Iov, că nu este ca el pe pământ – om desăvârşit şi drept, care se teme de Dumnezeu şi se fereşte de rău, şi stăruie în desăvârşirea sa, iar tu m-ai stârnit să-l nimicesc fără pricină?“

Satana i-a răspuns Domnului şi a spus: „Piele pentru piele! Omul dă tot ce are ca să-şi scape viaţa. Însă întinde-ţi, rogu-te, mâna şi atinge-te de osul lui şi de carnea lui, şi vezi dacă nu te va blestema în faţă!“

Domnul a zis către satană: „Iată, el este în mâna ta; numai viaţa să i-o cruţi.“

Satana a ieşit din faţa Domnului şi l-a lovit pe Iov cu bubă rea din tălpi până în creştet. Iov şi-a luat un ciob ca să se scarpine cu el şi s-a aşezat în cenuşă.

Atunci nevasta lui i-a spus: „Tot mai stărui în desăvârşirea ta? Blestemă-l pe Dumnezeu şi mori!“[82]

Însă el i-a spus: „Grăieşti ca o nebună! Dacă primim binele de la Dumnezeu, să nu primim oare şi răul?“

În toate acestea Iov nu a păcătuit cu buzele.

(*Iov* 1,1 – 2,10)

Prietenii lui Iov se manifestă iniţial cu o deosebită delicateţe a compătimirii. Îi stau alături în tăcere vreme îndelungată.

Trei prieteni ai lui Iov au auzit despre tot răul care dăduse peste el şi au venit, fiecare din locul său: Elifaz din Teman, Bildad din Şuah şi Ţofar din Naamah; s-au adunat laolaltă ca să meargă să-l jelească şi să-l mângâie. De departe şi-au ridicat ochii şi nu l-au recunoscut; atunci au ridicat glas şi au plâns; şi-a sfâşiat fiecare veşmântul şi şi-au aruncat ţărână peste cap spre ceruri[83]. Şi au şezut pe pământ cu el şapte zile şi şapte nopţi şi nu i-au grăit nici un cuvânt, căci vedeau cât de mare îi era durerea.

(*Iov* 2, 11-13)

Cu capitolul al treilea începe textul poemului, care are o structură destul de precisă. După o primă jeluire a lui Iov, fiecare dintre prieteni îi adresează pe rând câte un discurs, la care Iov răspunde. Această schemă se repetă de trei ori, terminându-se cu un mai lung monolog al lui Iov (capitolele 29–31). Înainte de acesta apare un text considerat a fi o inserţie ceva mai târzie – despre înţelepciune şi izvorul ei –, un elogiu al înţelepciunii similar cu cele din Proverbe *8–9,* Sirah *24,* Înţelepciune *6.*

De acum înainte, se schimbă complet tonul: Iov îşi afirmă nevinovăţia, părând a-i cere socoteală lui Dumnezeu pentru ce i se întâmplă, mergând uneori până la limita blasfemiei (traducătorii Septuagintei s-au speriat şi pe alocuri au atenuat mult textul), în timp ce prietenii par a-i ţine partea lui Dumnezeu: dacă Iov suferă, de bună seamă că a făcut nişte păcate pentru care e pedepsit. Pe parcurs, tonul se exacerbează de ambele părţi. În final apare şi un al patrulea prieten, Elihu, care vorbeşte despre valoarea profilactică şi pedagogică a suferinţei. Este probabil un adaos

ulterior, ca dovadă că personajul dispare la fel cum a apărut. Textul se încheie cu răspunsul lui Dumnezeu. Apoi, totul reintră în poveste: finalul în proză.

Urmărind poemul, se nasc mai multe întrebări:

În ce constă adevărata suferinţă a lui Iov? Ce vrea el cu adevărat?

Discursurile prietenilor par fără cusur, şi totuşi lui Dumnezeu nu-i plac: ce nu este bine în ele?

Pe ce ton îi răspunde Dumnezeu lui Iov?

Ce anume îi aduce lui Iov adevărata alinare?

După aceea, Iov şi-a deschis gura[84] şi şi-a blestemat ziua în care s-a născut[85]. Şi a zis Iov:

„Să piară ziua în care m-am născut
şi noaptea care a spus: «S-a zămislit un băiat.»
Ziua aceea să fie întuneric,
să nu caute Domnul spre ea de sus
şi să nu strălucească asupra ei lumina.
S-o cotropească întunericul şi umbra morţii,
să se aşeze peste ea un nor
şi s-o înspăimânte negura ce acoperă ziua[86].
Noaptea aceea s-o cuprindă bezna,
să nu fie printre zilele anului,
să nu mai fie numărată între luni.

De ce nu am murit în sânul mamei,
ori să fi ieşit din pântece şi să fi pierit?
De ce au fost genunchi să mă primească
şi sâni la care să sug?
Căci acum aş sta culcat şi în tihnă;
aş dormi şi m-aş odihni,
împreună cu regi şi sfetnici ai pământului
care şi-au zidit morminte ajunse dărâmături
sau cu căpetenii care au aur,
care şi-au umplut casele cu argint.
Sau, ca fătul lepădat, n-aş mai fi fost,
ca pruncii care nu au mai văzut lumina.

Acolo cei fără de lege nu mai tulbură pe nimeni,
acolo cei sleiţi de puteri se odihnesc.
Prinşii de război stau în tihnă laolaltă,
nu mai aud glasul vătafului.
Cel mic şi cel mare sunt tot acolo,
iar robul e liber de stăpânul său.
De ce i se dă celui nefericit lumină
şi viaţă celui cu suflet amărât,
care tânjesc după moarte şi ea nu vine,
scormonesc după ea mai mult decât după o comoară;
celor care s-ar bucura şi s-ar veseli peste măsură
dacă şi-ar afla mormântul;
omului care nu-şi mai află drumul
şi pe care îl îngrădeşte Dumnezeu din toate părţile?
Căci drept pâine îmi vine suspinul
şi se revarsă ca apa gemetele mele.
De ce m-am temut, aceea a venit peste mine
şi ceea ce mă îngrozea mi se întâmplă.
Nu am tihnă, nu am linişte şi nici odihnă,
ci a venit tulburarea.“

(*Iov* 3, 1-6. 11-26)

În discursul său, Elifaz, cel mai bătrân şi mai „sfătos“ dintre prieteni, pare a spune că atotştiinţa lui Dumnezeu se manifestă mai ales prin neîncredere şi dispreţ faţă de tot ce este imperfect. Omul nu ar putea fi niciodată curat în întregime în faţa lui, de vreme ce nici îngerii nu sunt fără cusur. Sigur de situarea sa printre cei drepţi, Elifaz îl învaţă pe Iov să se căiască şi să se întoarcă la Dumnezeu: astfel va dobândi toate cele bune ale vieţii.

Atunci Elifaz din Teman a răspuns şi a zis:
„Dacă încearcă cineva să-ţi vorbească, îţi va cădea greu,
dar să-şi oprească vorbele cine ar putea?
Iată, tu i-ai mustrat pe mulţi
şi ai întărit mâini slăbite.
Vorbele tale îl ridicau pe cel ce se poticnea
şi genunchii încovoiaţi îi înzdrăveneai.
Dar acum, când vine peste tine năpasta, îţi cade greu;

când te loveşte, te îngrozeşti.
Oare frica ta de Dumnezeu nu-ţi dă încredere,
nu-ţi dă nădejde desăvârşirea căilor tale?
Adu-ţi aminte, rogu-te, cine este nevinovat şi a pierit,
unde au fost nimiciţi cei nepărtinitori?
După cum am văzut eu,
cei care ară nelegiuirea şi seamănă necazul le culeg.
De suflarea lui Dumnezeu ei pier
şi de vijelia mâniei sale sunt spulberaţi.

Oare poate omul să fie drept înaintea lui Dumnezeu?
Va fi cineva curat înaintea Făcătorului său?
Iată, El nu se încrede nici în slujitorii săi,
chiar şi în îngerii săi află greşeală.
Cu atât mai mult în cei care locuiesc în case de lut
care îşi au temelia în ţărână
şi se dărâmă în faţa unei molii.

(*Iov* 4, 1-9. 17-19)

…şi Elifaz continuă:

Nu din ţărână iese nenorocirea
şi nu din pământ răsare chinul.
Ci spre chin se naşte omul,
aşa cum scânteile[87] zboară în sus.
Eu însă îl voi căuta pe Dumnezeu,
în faţa Lui voi pune pricina mea.
El face lucruri mari şi de nepătruns,
fapte minunate fără de număr.
El dă ploaie pe faţa pământului,
trimite apă pe faţa câmpiilor,
ca să-i ridice pe cei smeriţi
şi cei îndureraţi să se înalţe întru izbăvire.

Iată, fericit e omul pe care îl ceartă Dumnezeu:
mustrarea Celui Atotputernic să n-o dispreţuieşti.
Căci El răneşte şi tot El leagă rana,

loveşte şi tot mâna lui vindecă.
Din şase strâmtorări te va izbăvi
şi la a şaptea răul nu te va atinge.
În timp de foamete te va scăpa din moarte,
în timp de război – de puterea sabiei.
De biciul limbii vei fi la adăpost
şi nu te vei teme când vine prăpădul.
De pustiire şi de foamete vei râde
şi de fiarele pământului nu te vei înfricoşa.
Vei avea legământ chiar şi cu pietrele câmpului
şi cu fiarele câmpului vei trăi în pace.
Vei cunoaşte bunăstarea[88] în cortul tău,
iar când îţi vei cerceta staulul nu vei afla lipsă.
Vei cunoaşte că multă este sămânţa ta,
vlăstarele tale, precum iarba pământului.
Vei merge în mormânt la vârstă împlinită[89],
precum snopul adunat la vremea sa.
Iată, am cercetat aceasta: aşa este!
Ascultă! Tu ia seama, spre binele tău.“

(*Iov* 5, 6-11. 17-27)

În cuvintele sale de răspuns, Iov pare a se adresa mai curând lui Dumnezeu decât prietenilor. Acestora din urmă le reproşează că încearcă să-l apere pe Dumnezeu prin minciuni pioase. El se ştie nevinovat, dar este la rându-i tributar concepţiei potrivit căreia suferinţa este semnul mâniei lui Dumnezeu care îl pedepseşte pe păcătos. De aceea, privirea lui Dumnezeu este acum pentru el o apăsare de care ar vrea să scape (cf. Psalmul *139, 7-12, infra).*

La vremea aceea, se credea că cei care au murit se află în Şeol – tărâmul celor morţi, lume a umbrelor: lipsiţi de cunoaştere şi sentimente, ei nu mai au relaţie cu Dumnezeu, deşi Dumnezeu este stăpân şi peste Şeol. Este impresionantă descrierea condiţiei umane făcută de Iov aici: el nu se preocupă strict de propria-i suferinţă, ci se arată sensibil la truda şi chinul tuturor. O speranţă răzbate: va veni un moment în care Dumnezeu îl va căuta iarăşi; chiar şi după moarte.

Iov a răspuns şi a zis:

„O, de s-ar cântări bine necazul meu,
de s-ar îngrămădi nenorocirea mea pe o balanţă!
Fiindcă e mai grea decât nisipul mărilor,
de aceea cuvintele mi se împleticesc.
Oare nu este ca într-o slujbă ostăşească omul pe pământ,
ca zilele unui simbriaş zilele lui?
Precum robul care gâfâie după umbră,
ca simbriaşul care îşi aşteaptă plata,
aşa am ajuns să am parte eu de luni de zădărnicie
şi nopţi de chin mi-au fost rânduite.
Dacă mă culc, spun: Când mă voi scula?
E lungă noaptea şi m-am săturat să mă tot zvârcolesc până-n zori.
Şi iarăşi aştept seara şi mă frământ în chinuri până în amurg.
Carnea mi s-a îmbrăcat în viermi şi pulbere scorţoasă,
pielea mi se zbârceşte şi puroiază.
Zilele mi-au fugit mai iute ca suveica,
s-au dus fără nădejde.
Adu-ţi aminte, Doamne, că o suflare[90] e viaţa mea
şi ochiul meu nu va mai vedea cele bune.
Nu mă va mai zări ochiul celui care mă priveşte:
ochii tăi vor căuta spre mine, dar nu voi mai fi.

Ce este omul, că-i dai atâta greutate,
că îl iei atât de mult în seamă[91]?
Îl cercetezi în toate dimineţile,
în toate clipele îl pui la încercare.
Când îţi vei întoarce privirea de la mine,
când îmi vei da răgaz ca să-mi înghit scuipatul?
Am păcătuit? Ce ţi-am făcut eu ţie, păzitor al omului?
De ce m-ai luat drept ţintă
şi am ajuns povară pentru tine?
De ce nu înlături fărădelegea mea
şi nu-mi treci cu vederea vinovăţia?
Căci acum mă voi culca în ţărână:
mă vei căuta, dar nu voi mai fi.“

(*Iov* 6, 1-3; 7, 1-8. 17-21)

Spre deosebire de prietenii săi, care vorbesc despre *Dumnezeu, Iov hotărăşte să i se adreseze* direct *şi o face cu multă îndrăzneală.*

„Însă eu cu Cel Atotputernic voi grăi,
faţă de Dumnezeu doresc să-mi apăr pricina.
Cât despre voi, vopsitori cu minciună,
doftori de nimic, cu toţii!
O, de aţi fi tăcut de-a binelea
vi s-ar fi socotit înţelepciune!
Ascultaţi, rogu-vă, rostirea[92] mea,
la apărarea spusă de buzele mele luaţi aminte.
Oare de dragul lui Dumnezeu grăiţi strâmbătate,
pentru El grăiţi înşelăciune?
Oare lui îi ţineţi partea,
lui Dumnezeu îi luaţi apărarea?
Oare n-ar fi bine să vă cerceteze?
Oare îl puteţi păcăli cum aţi păcăli un om?
Negreşit vă va mustra
dacă pe ascuns veţi fi părtinitori!

Tăceţi, lăsaţi-mă să grăiesc eu,
orice ar da peste mine!
De aceea îmi iau inima[93] în dinţi,
viaţa mi-o pun în palmă.
Chiar de mă va ucide – n-am nici o nădejde,
totuşi căile mele i le voi înfăţişa.
Chiar aceasta îmi este spre izbăvire:
că un nelegiuit nu vine în faţa Lui.

Doar două lucruri să mi le îngădui,
atunci nu mă voi ascunde de faţa Ta:
îndepărtează-ţi mâna de deasupra mea
şi groaza ta să nu mă mai tulbure.
Apoi cheamă-mă şi voi răspunde,
ori să grăiesc eu şi Tu să-mi dai răspuns.
Câte vini şi păcate am eu?
Fărădelegea şi păcatul meu fă-mi-le cunoscute!

De ce-ţi ascunzi faţa
şi mă socoteşti duşmanul tău?
Vrei să înspăimânţi o frunză mânată de vânt,
să prigoneşti pleava uscată?
O, dacă m-ai ascunde în lăcaşul morţilor,
de m-ai acoperi până îţi trece mânia,
mi-ai rândui o vreme când să-ţi aduci aminte de mine!
Dacă moare omul, va mai trăi apoi?[94]
Toate zilele slujbei mele ostăşeşti aş aştepta până mi-ar
veni liberarea.
Atunci mă vei striga şi eu îţi voi răspunde,
de lucrarea mâinilor tale îţi va fi dor[95].
Acum îmi numeri paşii,
atunci nu vei mai lua seama la păcatul meu.“

(*Iov* 13, 3-10. 13-16. 20-25; 14, 13-16)

În „procesul“ la care îl cheamă pe Dumnezeu, Iov simte nevoia unui martor, unui mediator, unui apărător!

„Faţa mi s-a înroşit de plâns
şi pe pleoapele mele este umbra morţii.
Dar mâinile mele n-au săvârşit silnicie
şi rugăciunea mea este curată.
Pământule, nu-mi acoperi sângele
şi strigătul meu să nu-şi afle loc.
Şi acum, iată, martorul meu este în ceruri,
apărătorul meu – întru înălţimi[96].

Pune-te Tu însuţi chezaşul meu pe lângă Tine:
cine altul ar bate palma cu mine?“

(*Iov* 16, 16-19; 17, 3)

Bildad este un om mediocru, care repetă locuri comune; insistă aproape cu voluptate asupra felurilor în care vor fi pedepsiţi păcătoşii.

A răspuns Bildad din Şuah şi a spus:

„Când veţi pune capăt vorbelor?
Vom cumpăni şi apoi vom grăi.

Lumina ticălosului se va stinge[97]
şi flacăra focului său nu va mai străluci.
Lumina se va întuneca în cortul său
şi candela de deasupra lui se va stinge.
Paşii săi puternici se vor scurta
şi planurile lui îl vor doborî,
căci este vârât în plasă chiar de picioarele sale,
păşeşte drept în capcană.
De jur împrejur îl îngrozesc spaimele
şi îi hărţuiesc paşii.
Va flămânzi puterea lui
şi nenorocirea îi stă mereu alături.“

(*Iov* 18, 1-2. 5-8. 11-12)

După o mustrare adusă prietenilor, care nu fac decât să-i adâncească suferinţa, după o nouă descriere a chinurilor sale accentuând singurătatea în care se află, Iov izbucneşte: lucrurile nu pot să rămână aşa între el şi Dumnezeu. Conştient parcă de importanţa a ceea ce urmează să spună, ar vrea ca vorbele să-i fie imortalizate. În creştinism, pasajul a fost raportat la acţiunea răscumpărătoare a lui Hristos, dar încă de acum licăreşte nădejdea unei vieţi după moarte.

Iov a răspuns şi a zis:
„O, de s-ar scrie vorbele mele,
de-ar fi înscrise într-o carte!
Cu priboi de fier şi plumb
să fie săpate în stâncă pe vecie.
Eu ştiu că Răscumpărătorul[98] meu trăieşte
şi în cele de pe urmă se va înălţa peste ţărână.
Şi după ce pielea mea aceasta va fi destrămată,
din trupul meu îl voi vedea pe Dumnezeu.
Eu însumi îl voi vedea, ochiul meu îl va privi, şi nu altul:
rărunchii mei tânjesc în mine.“

(*Iov* 19, 1. 23-27)

Ţofar este cel mai tânăr şi mai vehement dintre prieteni. Fericirea celui drept este exprimată de el în metafore destul de limitate; în schimb, nenorocirile care vin peste păcătos îi stimulează imaginaţia.

Ţofar din Naama a răspuns şi a zis:
„Ştii, de bună seamă, că din veac,
de când a fost aşezat omul pe pământ,
veselia[99] ticăloşilor e scurtă,
bucuria nelegiuiţilor ţine o clipă.
Dacă s-ar ridica până la ceruri
şi capul i-ar ajunge până la nori,
tot ca murdăria lui ar pieri el pentru totdeauna,
iar cei care l-au văzut vor spune «Unde e?».
Ca un vis va zbura şi nu va mai fi aflat,
alungat va fi ca o vedenie de noapte.

Oasele lui erau pline de puterea tinereţii,
dar împreună cu el se vor culca în ţărână.
Dulce era răul în gura lui,
şi-l ascundea sub limbă,
îl păstra şi nu-i dădea drumul,
îl ţinea în cerul gurii,
dar hrana în pântecele lui se va preface –
venin de năpârcă înlăuntrul lui.
Avuţii a înghiţit, dar le va vărsa:
Dumnezeu i le va scoate din pântece.
Otravă de năpârcă a supt:
îl va ucide limbă de aspidă.
Nu va mai privi la pâraie, la râuri,
la şuvoaie de miere şi de smântână;
va da înapoi câştigul şi nu-l va înghiţi,
de avuţia din negoţ nu se va bucura.
Căci i-a strivit şi i-a părăsit pe cei săraci,
a dărâmat o casă şi n-a zidit-o la loc.

Aceasta este partea hărăzită de Dumnezeu celui nelegiuit,
moştenirea rostită de Dumnezeu pentru el.“

(*Iov* 20, 1. 4-8. 11-19. 29)

Pe Iov, în schimb, îl înspăimântă succesul celor fără de lege. Respinge explicaţia că Dumnezeu îi va pedepsi prin urmaşii lor (de altfel, profeţii biblici din secolul al VI-lea, mai ales Ieremia şi Iezechiel, insistă asupra responsabilităţii individuale). Este tot mai doritor să primească explicaţii de la Dumnezeu însuşi, dar se loveşte de un zid de tăcere. Partea finală a fragmentului aminteşte, tot în răspăr, de Psalmul 139/138 *(vezi mai jos).*

Iov a răspuns şi a spus:
„Ascultaţi, ascultaţi vorbele mele,
daţi-mi această mângâiere!

Când îmi amintesc, mă înspăimânt,
carnea pe mine se-nfioară:
de ce sunt în viaţă cei fără de lege,
înaintează în vârstă şi îşi sporesc puterea?
Sămânţa li se statorniceşte în faţă odată cu ei,
odraslele lor – în faţa ochilor lor.
Casele lor sunt în pace, ferite de teamă,
varga lui Dumnezeu nu-i ameninţă.
Taurul lor e plin de vlagă şi nu dă greş,
junincile lor fată şi nu leapădă.
Îşi lasă copiii să zburde ca iezii,
băieţii li se zbenguie în preajmă.
Pun mâna pe tamburină şi pe harfă,
se veselesc în glas de fluier.
Îşi duc zilele în bunăstare,
apoi într-o clipă coboară în lăcaşul morţilor.
Ei îi spuneau lui Dumnezeu: «Lasă-ne în pace!
De căile tale nu vrem să ştim.
Ce este Atotputernicul ca să-i slujim
şi ce folos avem dacă ne rugăm lui?»

[Veţi zice:] «Dumnezeu păstrează pentru fiii lor necazul.»
Dar să le plătească lor, ca să ştie!
Ochii lor să vadă nenorocirea

şi din mânia Atotputernicului să se adape!
Căci ce-i pasă omului de casa pe care o lasă în urmă,
când numărul lunilor i se retează?“

(*Iov* 21, 1-2. 6-15. 19-21)

…tot Iov:

„Chiar şi astăzi plângerea mea e răzvrătire,
mâna-mi e grea peste suspinul meu.
O, de aş şti unde să-L găsesc,
să ajung până la sălaşul Lui,
mi-aş înfăţişa pricina înaintea Lui,
gura mi-aş umple-o cu plângeri.
Aş cunoaşte vorbele cu care mi-ar răspunde
şi aş pricepe ce are să-mi spună.
Oare cu marea-i putere s-ar certa cu mine?
Nu, ci doar ar lua aminte la mine.
Atunci omul drept ar sta de vorbă cu El,
aş scăpa cu bine de Judecătorul meu.
Dar iată, de merg spre răsărit, nu este acolo,
spre apus – tot nu-l zăresc;
la miazănoapte de lucrează, nu-l pot vedea,
la miazăzi de se ascunde, nu-l descopăr.
Dar El ştie calea pe care apuc:
dacă mă cercetează, ca aurul ies la iveală.
Piciorul meu s-a ţinut de paşii lui,
calea lui am păzit-o şi nu m-am abătut.“

(*Iov* 23, 2-11)

Excurs despre înţelepciune: autorul descrie cu admiraţie eforturile oamenilor de a scormoni pământul şi de a stăpâni forţele naturii, dar subliniază că acestea nu înseamnă încă găsirea înţelepciunii; ea se află numai la Dumnezeu, care însă i-o împărtăşeşte bucuros omului.

Argintul îşi are zăcământ de unde se scoate
şi aurul – loc unde se curăţeşte,
fierul se ia din ţărână,

iar piatra topită slobozeşte arama.
Omul pune capăt întunericului şi în toate colţişoarele scotoceşte –
piatra din beznă şi din umbra morţii.
Unii sapă văi departe de sălaşuri,
uitaţi de paşii drumeţilor,
atârnă legănându-se departe de oameni.
Pământul din care iese pâinea e răscolit pe dedesubt ca de foc:
pietrele lui ascund safire şi pulberi de aur sunt în el.
Cărare pe care n-o cunosc păsările de pradă
şi nici ochiul şoimului n-o zăreşte.
Nu o străbat fiarele mândre,
nu trece peste ea leul.
Peste cremene şi-a întins mâna omul,
a răsturnat munţii din rădăcină.
Prin stânci sapă şanţuri
şi după orice lucru de preţ se uită ochii lui.
Opreşte curgerea râurilor
şi taina lor o scoate la lumină.
Dar înţelepciunea unde se găseşte
şi unde este locul priceperii?
Omul nu-i cunoaşte cărarea:
ea nu se află pe pământul celor vii.
Adâncul spune: „Ea nu este în mine“
şi marea spune: „Nici la mine nu-i“.
Nu se poate da aur curat în schimbul ei,
nici cântări argint ca preţ pentru ea.

De unde, aşadar, vine înţelepciunea?
Unde este locul priceperii?
Tăinuită e de ochii oricărei făpturi;
până şi de păsările cerului se ascunde.
Genunea şi moartea zic:
„Doar ne-a ajuns la urechi câte ceva despre ea.“
Dumnezeu pricepe calea ei,
El îi cunoaşte locul.
Căci doar El priveşte până la marginile pământului,
sub toate cerurile ajunge vederea lui.
Când a dat greutate vântului

şi apelor le-a hotărât măsura,
când a statornicit rânduială pentru ploaie
şi cale pentru bubuitul tunetelor,
atunci a văzut înţelepciunea şi a arătat-o,
a statornicit-o, ba a şi cercetat-o.
Apoi i-a spus omului:
„Iată, frica de Domnul, aceasta este înţelepciunea
şi îndepărtarea de rău este priceperea.“

(*Iov* 28, 1-15. 20-28)

Iov îşi rememorează viaţa de odinioară, cinstea de care se bucura din partea tuturor datorită faptelor sale bune. În contrast, descrie mizeria în care a ajuns şi suferinţa pricinuită de aparenta ostilitate a lui Dumnezeu.

Iov a mers mai departe cu rostirea sa, zicând:
„Cine-mi va da înapoi lunile de odinioară,
zilele în care Dumnezeu veghea asupra mea,
când făclia lui strălucea deasupra capului meu
şi în lumina lui străbăteam prin întuneric,
ca atunci când eram în floarea vârstei
şi prietenia lui Dumnezeu era asupra cortului meu?
Pe când Atotputernicul era cu mine
şi-mi stăteau împrejur băieţii mei.
Când ieşeam la poarta cetăţii[100],
când în locul larg îmi aşezam jilţul,
la vederea mea tinerii se dădeau deoparte,
bătrânii se sculau şi rămâneau în picioare,
căpeteniile se opreau din vorbit,
îşi puneau mâna la gură,
glasurile celor de vază amuţeau
şi limba li se lipea de cerul gurii,
urechea ce mă auzea mă fericea
şi ochiul ce mă vedea îmi dădea mărturie.
Căci îl izbăveam pe sărmanul ce striga după ajutor
şi pe orfanul cel lipsit de sprijin.
Binecuvântarea celui ce trăgea să moară venea asupra mea
şi inima văduvei o umpleam de veselie.

Mă îmbrăcam cu dreptatea şi ea mă înveşmânta,
mantie şi turban îmi era judecata dreaptă.
Ochi eram pentru cel orb
şi picioare pentru cel şchiop;
tată eram pentru cei sărmani
şi cercetam pricina celui necunoscut.
Sfărâmam fălcile celui nedrept
şi din dinţi îi smulgeam prada.
Şi-mi ziceam: În cuibul meu voi muri,
ca nisipul de multe vor fi zilele mele.

Şi acum!... se scurge sufletul din mine,
m-au ajuns zile de ocară.
Strig către tine după ajutor şi nu-mi răspunzi,
stau în picioare şi nu iei seama la mine.
Te-ai făcut nemilos cu mine,
cu puterea mâinii tale mi te împotriveşti.“

(*Iov* 29, 1-5. 7-18; 30, 16. 20-21)

Iov îşi afirmă din nou nevinovăţia, printr-o serie de condiţionale: dacă ar fi făcut cutare şi cutare lucru rău sau dacă ar fi neglijat să facă binele care îi ieşea în cale, atunci ar fi fost vrednic de pedeapsa divină. Faptele se pot raporta, toate, la Legea lui Moise, dar este remarcabilă accentuarea asupra îndatoririi de a face bine semenilor; mai mult, apar aici elemente foarte avansate: respectarea dreptului slujitorului chiar când se află în conflict cu stăpânul, compătimirea chiar şi faţă de duşman.

„Oare necazul nu este pentru cel nelegiuit,
nenorocirea pentru făcătorii de rele?
Oare El nu vede căile mele
şi toţi paşii mei nu-i numără?
Dacă am umblat întru minciună
şi mi-am zorit spre înşelăciune piciorul
– să mă cântărească cu balanţă dreaptă
şi va cunoaşte Dumnezeu cinstea mea –,
dacă mi s-a abătut pasul de pe calea dreaptă,
dacă mi-a umblat inima unde m-au purtat ochii,

dacă de palmele mele s-a lipit vreo murdărie,
atunci eu să semăn şi altul să mănânce,
vlăstarele mele să-mi fie smulse din rădăcini.
Dacă mi-a fost ademenită inima de vreo femeie,
dacă am pândit la uşa vecinului meu,
atunci femeia mea să macine pentru altul
şi alţii să se aplece asupra ei.

Dacă am dispreţuit dreptul robului meu
ori al slujitoarei mele, când aveau o plângere împotriva mea,
ce-aş putea face când Dumnezeu s-ar ridica
şi, când m-ar cerceta, ce i-aş răspunde?
Oare Cel care m-a făcut pe mine în pântecele mamei nu l-a făcut şi pe el?
Unul este Cel care ne-a alcătuit în sânul ei.
Dacă nu le-am dat săracilor ceea ce doreau
şi ochii văduvei de i-am lăsat să se mistuie,
de mi-am luat singur îmbucătura
şi nu a mâncat din ea şi orfanul,

dacă am văzut pe cineva pierind din lipsă de îmbrăcăminte
şi pe un om sărman fără învelitoare,
dacă nu m-au binecuvântat şalele lui
când s-a încălzit el cu lâna mieilor mei,
dacă mi-am ridicat mâna asupra orfanului
văzând că am sprijin la judecător[101],
atunci să-mi cadă mâna din umăr
şi braţul din cot să mi se frângă.

Dacă m-am bucurat de năruirea celui care mă urăşte,
dacă am tresăltat fiindcă s-a abătut asupra lui nenorocirea,
eu, care n-am dat voie gurii mele să păcătuiască
cerând cu blestem moartea lui,
dacă a înnoptat afară străinul
şi uşile mele nu s-au deschis pentru călător,
dacă mi-am acoperit precum Adam fărădelegea[102],
ascunzându-mi vina înlăuntrul meu,

dacă pământul meu strigă împotriva mea
şi brazdele lui plâng laolaltă,
dacă i-am mâncat rodul fără să plătesc
şi suflarea stăpânilor lui am curmat-o,
atunci în loc de grâu să răsară mărăcini
şi în loc de orz, buruieni urât mirositoare!“

(*Iov* 31, 3-10. 13-17. 19-22. 29-30. 32-33. 38-40)

Iov pare a-l chema pe Dumnezeu la judecată:

„Cine-mi va da ascultare mie? Iată semnătura mea!
Cel Atotputernic să-mi răspundă
şi să scrie cineva plângerea împotriva mea!
Aş purta-o negreşit pe umăr,
mi-aş lega-o ca pe o cunună.
De numărul paşilor mei i-aş da socoteală,
ca un prinţ m-aş apropia de El!“

(*Iov* 31, 35-37)

Răspunsul lui Dumnezeu este, la prima vedere, descumpănitor. Iov vrea să ştie de ce are de suferit, sau, mai exact, de ce Dumnezeu, cu care era prieten, pare a-şi fi întors faţa supărat. Dar Dumnezeu descrie creaţia şi, făcând aceasta, se descrie, în oglindă, pe sine: El este atotputernicie, splendoare, generozitate, dar şi providenţă până în cele mai mici amănunte, iubeşte tot ce a creat. Cuvintele rostite de El „din mijlocul furtunii“ depăşesc în frumuseţe şi măiestrie poetică vorbirile lui Iov, şi ele uimitor de profunde şi îndrăzneţe.

Domnul i-a răspuns lui Iov, din mijlocul furtunii, zicând:
„Cine este cel care întunecă pronia[103]
prin vorbe fără cunoaştere?
Încinge-ţi mijlocul ca un viteaz:
Eu te voi întreba, iar tu îmi vei da învăţătură!
Unde erai când am întemeiat pământul?
Vorbeşte, dacă ai pricepere!
Cine i-a rânduit măsurile – de bună seamă ştii!
Cine a întins deasupră-i sfoara de măsurat?

Pe ce se sprijină temeliile lui
sau cine i-a pus piatra din capul unghiului,
când stelele dimineţii cântau laolaltă
şi strigau de bucurie toţi fiii lui Dumnezeu?
Cine a închis marea cu porţi
când a ieşit ţâşnind din pântece;
când i-am făcut din nori veşmânt
şi din negură scutec,
când i-am pus oprelişte cu legiuirea mea
şi i-am rânduit zăvor şi porţi,
zicându-i: Până aici să vii, nu mai departe,
aici să se oprească trufia valurilor tale!
De când eşti tu, ai poruncit cumva dimineţii
şi ai arătat zorilor care le este locul,
ca să apuce de capete pământul
şi să-i scuture pe cei răi de pe el?
Atunci pământul ia chip ca lutul sub pecete
şi se colorează[104] precum un veşmânt.
Celor răi li se ia lumina
şi braţul cel înălţat se frânge.

Ai pătruns tu la izvoarele mării
şi în cele ascunse ale adâncului ai păşit?
Ţi s-au dezvăluit ţie porţile morţii,
porţile umbrei morţii le-ai văzut?
Ai cuprins tu întinderile pământului,
povesteşte, dacă le ştii pe toate!
Încotro este drumul spre sălaşul luminii,
iar întunericului unde-i este locul,
ca să o iei spre hotarul lui
şi să zăreşti cărările spre casa lui?
De bună seamă ştii, căci erai născut pe atunci
şi numărul zilelor tale este mare!
Ai intrat tu în cămările zăpezii
şi încăperile grindinei le-ai văzut –
cele pe care le-am pus deoparte pentru vremea strâmtorării,
pentru ziua de bătălie şi de război?
Pe ce cale se împarte lumina,

se răspândeşte vântul de răsărit deasupra pământului?
Cine a tăiat albie pentru puhoaie
şi cale pentru bubuitul tunetului
ca să aducă ploaie pe un pământ unde nu e nimeni,
pustiu în care nu e nici un om,
ca să îndestuleze ţinutul răvăşit şi pustiit,
ca el să dea la iveală colţul ierbii?
Are ploaia tată?
Sau cine zămisleşte picăturile de rouă?
Din pântecele cui răsare gheaţa
şi promoroaca cerurilor cine o naşte?
Ca piatra îngheaţă apele
şi faţa adâncului o prind cu putere.
Înnozi tu legăturile Pleiadelor
sau dezlegi funiile Orionului?
Scoţi tu la iveală constelaţiile la vremea lor
şi Ursa cu puii săi o călăuzeşti?
Cunoşti tu rânduielile cerurilor,
le aşezi cârmuirea pe pământ?
Se ridică până la nori glasul tău
ca noianul apelor să te acopere?
Trimiţi tu fulgere ca să plece
şi ele îţi spun ţie «Iată-ne!»?

Vânezi tu pradă pentru leoaică
şi îndestulezi foamea puilor de leu
când şed ghemuiţi în vizuini,
stau la pândă în desişuri?
Cine-i pregăteşte corbului hrana
când puii lui strigă la Dumnezeu după ajutor,
şi se clatină pentru că n-au mâncare?
Ştii tu vremea când nasc caprele sălbatice,
stai tu de veghe când fac pui cerboaicele?
Numeri lunile pe care le împlinesc ele
şi cunoşti vremea când trebuie să fete?
Ele se lasă la pământ, îşi fată puii,
scapă grabnic de dureri.
Puii lor se înzdrăvenesc, cresc în câmp,

pleacă şi nu se mai întorc la ele.
Cine l-a lăsat slobod pe măgarul sălbatic,
legăturile onagrului cine le-a desfăcut?
Lui i-am dat pământul sărac drept casă,
drept sălaş sărătura;
el râde de zarva oraşului,
strigăt care să-l îmboldească nu aude.
Străbate munţii, păşunea lui,
căutând orice verdeaţă.
Vrea oare bivolul sălbatic să-ţi slujească,
va înnopta el oare la ieslea ta?
Legi tu bivolul cu funia, să-ţi tragă brazdă,
să grăpeze văile mergând în urma ta?
Te vei încrede în el, căci multă e puterea lui,
îi vei lăsa în seamă truda ta?
Te vei bizui pe el că-ţi va aduce înapoi ce-ai semănat
şi va aduna la arie?

Oare tu dai calului vitejie,
tu-i înveşmântezi gâtul cu coama ce fâlfâie?
Îl faci tu să sară ca lăcusta?
Măreţu-i fornăit trezeşte spaimă.
Scurmă în vale şi tresaltă cu putere,
se aruncă în întâmpinarea armelor.
Îşi bate joc de spaimă, nu se sperie:
nu dă înapoi din faţa sabiei.
Pe el zăngăne tolba cu săgeţi,
sclipire de lance şi de suliţă.
Fremătând de nerăbdare, mănâncă pământul,
n-are astâmpăr când dă glas trâmbiţa.
La fiecare trâmbiţă el spune «Heah!»[105],
de departe adulmecă bătălia,
răcnetul căpeteniilor şi strigătul de război.“

(*Iov* 38, 1-35. 39-41; 39, 1-12. 19-25)

Iov îşi dă seama că a vorbit necugetat şi îşi pune mâna la gură. Dumnezeu îşi continuă descrierea creaţiei vorbind, în mod surprinzător, despre două

animale care dominau imaginarul negativ al omului biblic, cu unele conotaţii mitice: crocodilul şi hipopotamul. Dumnezeu arată că este stăpân şi peste acestea şi, mai mult, le subliniază, parcă admirativ, puterea şi frumuseţea.

Ultimele cuvinte ale poemului sunt rostite de Iov, care îşi dă seama că există un plan minunat al lui Dumnezeu, care îl depăşeşte prin profunzime şi frumuseţe. Ajuns la o cunoaştere superioară a lui Dumnezeu, el se linişteşte şi îşi cere iertare în bună tradiţie orientală.

Atunci Iov i-a răspuns Domnului şi a zis:
„Ştiu că toate le poţi
şi gândului tău nimic nu-i stă-mpotrivă.
[Ai zis:] «Cine e acela care întunecă pronia fără să aibă habar?»[106]
Dar eu am vorbit, fără să înţeleg,
despre minuni prea mari pentru mine,
pe care nu le ştiu!
[Ai zis:] «Ascultă, rogu-te, şi Eu voi grăi,
te voi întreba şi tu-mi vei da învăţătură.»[107]
Cu urechea auzisem despre tine,
dar acum ochiul meu te-a văzut[108].
De aceea osândesc spusele mele
şi mă pocăiesc în praf şi cenuşă.“

(*Iov* 42, 1-6)

De aici se reia textul în proză, prima lui parte fiind, de bună seamă, rearanjată de poet pentru a încheia la un prim nivel istorisirea.

Iar după ce a rostit Domnul aceste cuvinte către Iov, a spus către Elifaz din Teman: „S-a aprins mânia mea împotriva ta şi împotriva celor doi prieteni ai tăi, pentru că nu aţi grăit drept despre mine, precum slujitorul meu[109] Iov. Iar acum, luaţi-vă şapte viţei şi şapte berbeci şi duceţi-vă la slujitorul meu Iov, ca el să-i aducă ardere de tot pentru voi; şi Iov, slujitorul meu, să se roage pentru voi, căci pe el îl voi lua în seamă, aşa încât să nu fac cu voi după nebunia voastră; căci n-aţi grăit drept despre mine, precum slujitorul meu Iov.“

Atunci Elifaz din Teman, Bildad din Şuah şi Ţofar din Naamah au

mers şi au făcut după cum le grăise Domnul, iar Domnul l-a luat în seamă[110] pe Iov.

(Iov 42, 7-9)

Acum totul se reîntoarce în povestea naivă care a început cu „A fost odată“ şi se va termina cu „Şi au trăit fericiţi…“. Numai într-un astfel de context se poate afirma fără a scandaliza că Domnul l-a consolat pe Iov dându-i al doilea rând de copii. Este prima dată când apar şi nume proprii din familia lui Iov: numele fetelor sugerează gingăşia şi farmecul. În plus, tatăl le dă şi parte de moştenire la fel ca băieţilor, depăşind legile timpului. Totul pare a sugera că în lumea lui au reintrat bunătatea şi frumuseţea.

Domnul l-a aşezat iarăşi pe Iov în starea de la început, după ce el s-a rugat pentru prietenii săi; Domnul i-a dat lui Iov de două ori pe cât avusese.

Şi au venit la el toţi fraţii şi surorile lui, şi toţi cunoscuţii lui, şi au mâncat împreună cu el în casa lui, şi l-au plâns, şi l-au mângâiat pentru tot răul pe care Domnul îl adusese asupra lui; şi i-au dat fiecare câte o *qesită*[111] şi câte un inel de aur. Şi a binecuvântat Domnul anii din urmă[112] ai lui Iov mai mult decât pe cei de la început: el avea paisprezece mii de oi şi capre[113], şase mii de cămile, o mie de perechi de boi şi o mie de măgăriţe. A avut şapte fii şi trei fiice: celei dintâi i-a pus numele Iemima[114], numele celei de a doua Cheţia[115], iar numele celei de a treia Cheren-Hapuc[116]. Şi nu aflai femei frumoase ca fiicele lui Iov pe tot pământul; iar tatăl lor le-a dat moştenire printre fraţii lor.

După aceasta Iov a mai trăit o sută patruzeci de ani şi i-a văzut pe fiii săi şi pe fiii fiilor săi până la al patrulea neam. Şi Iov a murit bătrân şi sătul de zile.

(*Iov* 42, 10-17)

De fapt, dacă întrebarea lui Iov ar fi fost doar de ce i s-au întâmplat asemenea lucruri groaznice, ea nu primeşte un răspuns explicit. Întrebarea mai profundă a lui Iov este însă „Cum este Dumnezeu?“. Atunci răspunsul ar fi: există un plan minunat pe care nu-l poţi înţelege, dar mergi pe încredere, fiindcă Dumnezeu are grijă şi de cele mai neînsemnate făpturi ale sale. Iar în creştinism, Isus Hristos nu dă un răspuns teoretic, care nici nu s-ar putea exprima în cuvinte, ci vine El însuşi şi îşi asumă condiţia lui Iov – condiţia umană, spre a o ridica la slava învierii.

Note

69. „Ţinutul Uţ“: nu există certitudine asupra localizării. Totuşi, ar putea fi o trimitere la Edom, teritoriu vecin cu Israelul. Oricum ar sta lucrurile, în economia textului este obligatoriu ca Iov să fie un străin, pentru că trebuie să pară a ignora explicaţiile pe care le dau textele sacre asupra caracterului intrinsec păcătos al omului în urma păcatului primordial („iar eu întru fărădelege m-am născut şi în păcate m-a zămislit maica mea“ – vezi *Psalmul 51/50*, 7 etc.).

70. „Desăvârşit“ (ebr. *tām*): întreg, coerent cu sine, dintr-o bucată.

71. „Drept“ (ebr. *yāşār*): nepărtinitor; care face mereu ceea ce se cuvine.

72. „Şapte fii şi trei fiice“: şapte şi trei sunt numerele ce sugerează perfecţiunea; chiar şi raportul între numărul băieţilor şi al fetelor este ideal.

73. Enumerarea avuţiilor lui Iov care constau în animale trimite la o lume patriarhală, imagine care va fi întărită pe parcurs.

74. „Fiii Răsăritului“: nume generic pentru locuitorii ţinuturilor de la răsărit de Israel, în special triburi edomite şi arabe.

75. Alt aspect al fericirii depline a lui Iov este armonia din familia sa.

76. Gestul lui Iov vădeşte ataşamentul său faţă de Dumnezeu şi faţă de familia sa. Faptul că el însuşi îi aduce cult lui Dumnezeu, fără intermediar sacerdotal, subliniază caracterul patriarhal al povestirii.

77. „L-au blestemat“: *litt.* „l-au binecuvântat“ – eufemism provenit din reticenţa de a alătura numelui divin verbul „a blestema“.

78. Satana: e folosit întotdeauna cu articol (*ha-satan*), pentru că nu este vorba de un nume propriu, ci de unul de funcţie – adversar, cel care pune piedici. Echivalentul grecesc, *diábolos*, înseamnă „calomniator“, cel care, prin insinuările sale, dezbină.

79. „Te va blestema“: vezi nota 6, p. 99. La fel în toate ocurenţele similare.

80. „Sabeenii“: probabil triburi nomade din nordul Arabiei.

81. „Caldeii“: nu este vorba aici de locuitorii Babilonului, ci de cete de tâlhari din zonă.

82. Conform opiniei populare că Dumnezeu îl va nimici pe loc pe cel care îndrăzneşte să-l înfrunte, soţia îl îndeamnă de fapt pe Iov să-şi provoace astfel moartea.

83. Sfâşierea hainelor şi acoperirea capului cu ţărână sunt gesturile de durere extremă.

84. Expresie tipică stilului biblic, menită să atragă atenţia asupra importanţei a ceea ce urmează.

85. Această fascinaţie a morţii, ba chiar dorinţa de a nu se fi născut, este extrem de rară în Biblie. Cu mai puţină intensitate, ea apare în cartea profetului Ieremia (*e.g.* 20, 14-18), cu care cartea lui Iov are destule afinităţi.

86. „Negura ce acoperă ziua“ = eclipsa.

87. „Scânteile“: *litt.* „fiii flăcării“.

88. „Bunăstare“: ebr. *şālōm* desemnează starea de bine, de pace, de împlinire.

89. Se socotea că o viaţă lungă este negreşit un semn al binecuvântării lui Dumnezeu. Ideea va fi deconstruită în *Cartea Înţelepciunii* (vezi mai jos).

90. „Suflare“: ebr. *hevel*, „boare“, „adiere“, „abur“ – termen-cheie în cartea *Ecclesiastului* (*Qohelet*).

91. „Ce este omul…“: citat „în răspăr“, aşa cum vor mai fi şi altele, din *Psalmul* 8; acolo poetul admiră atenţia şi grija lui Dumnezeu pentru făptura sa predilectă, pe când aici caracterul neînsemnat al omului e arătat ca un argument că acesta ar trebui lăsat în pace. ◆ „îl iei… în seamă“: *litt.* „îţi pui asupra lui inima“ = îţi pui mintea cu el.

92. „Rostirea“: ebr. *tokhahat*, *litt.* „pledoarie“, în paralelism cu termenul juridic *riv*, „dispută“, „argument“, aici, la pl., redat prin „apărare“, este adresată aici prietenilor. Va urma imediat cea către Dumnezeu.

93. „Inima“: *litt.* „carnea“. Iov se va încumeta să-l cheme la judecată pe Dumnezeu, sperând că va obţine în sfârşit un răspuns, căci suferinţa sa profundă este pricinuită de tăcerea lui Dumnezeu.

94. Din mijlocul descumpănirii provocate de suferinţa celui drept, se deschide credinţa în învierea morţilor: dacă Dumnezeu este drept şi n-a împlinit total dreptatea în viaţa de pe pământ a omului, nu se poate să nu o realizeze după moarte. Formulări explicite despre învierea morţilor apar abia către finalul Vechiului Testament (*e.g. Daniel* 12).

95. Treptat, Iov pare tot mai sigur că Dumnezeu nu-l poate părăsi: cunoaştere izvorâtă din relaţia sa de mai înainte cu El.

96. „Martorul… apărătorul“, iar mai jos „chezaşul“: în acelaşi limbaj juridic, apare imaginea unui „al treilea“, care i-ar pune în sfârşit faţă în faţă pe cei doi. În contextul dat, acesta nu poate fi altul decât Dumnezeu însuşi.

97. În general, în discursurile prietenilor transpare aproape o satisfacţie în descrierea colorată şi ingenioasă a suferinţelor „celor răi“, de care, bineînţeles, ei, „cei buni“, nu vor avea nicicând parte.

98. „Răscumpărător“, ebr. *go’el*: vezi nota 2, p. 69, la *Proverbe* 23, 11.

99. „Veselia“: ebr. *renanāh* desemnează strigătul de veselie, veselia gălăgioasă, freamătul de voioşie.

100. „Poarta cetăţii“: locul unde se judecau pricinile şi se tratau afacerile.

101. „La judecător“: *litt.* „la poartă“.

102. „Dacă mi-am acoperit precum Adam fărădelegea“: aluzie la *Geneză* 3, 8-10.

103. „Pronia“: *litt.* „sfatul“ – e vorba de planul înţelepciunii lui Dumnezeu, pe care Iov nu-l poate lămuri.

104. „Se colorează“: Biblia ebraică are „stă“, „se aşază“ (*yiteyaţţebū*), dar mulţi l-au emendat în *tiţţābba’*, „se colorează“ (*cf. e.g. New English Translation, s.v.*).

105. Ebr. *he’āh* – interjecţie de bucurie, aici folosită onomatopeic.

106. *Cf.* 38, 2.

107. *Cf.* 38, 3.

108. „Ochiul meu te-a văzut“: efectul avalanşei de imagini vizuale prin care Dumnezeu îşi descrie opera; totodată metaforă ce sugerează o formă de cunoaştere mai intimă.

109. „Slujitorul meu“: a fi slujitorul lui Dumnezeu este un termen de mare cinste în Biblie – de pildă, pe tot parcursul cărţii care îi poartă numele, Iosua este numit „slujitorul lui Moise“ şi abia la sfârşit, după ce a binemeritat, este în fine numit „slujitorul lui Dumnezeu“.

110. „L-a luat în seamă“: *litt.* „i-a ridicat faţa“ – Dumnezeu i-a ascultat rugăciunea,

iertându-i pe prietenii lui.

111. „Qesită“: o monedă valoroasă, care mai apare şi în alte texte biblice, dar despre care nu se ştie altceva.

112. „Anii din urmă“: *litt.* „cele din urmă“.

113. „Oi şi capre“: ebr. *ţōn*, „cornute mici“.

114. Iemima = „turturea“.

115. Cheţia = „casie“.

116. Cheren-Hapuc = „cutie (*litt.* corn) cu fard“.

Ecclesiast
(Qohelet)

Este un text straniu, care a stârnit multe controverse, încă din perioada formării canonului Bibliei ebraice. Până la urmă nu numai că a fost acceptat în canon, dar se află şi printre meghilloth*, sulurile cărţilor care se citesc la sărbători, fiind prescris pentru cea mai veselă dintre ele, Sărbătoarea Corturilor. E un text straniu, pentru că distonează cu tonul optimist, încrezător, al majorităţii cărţilor. Toată lumea cunoaşte măcar expresiile care au devenit proverbiale: „deşertăciunea deşertăciunilor“, „nimic nou sub soare“.*

Tradiţia îi atribuie această carte lui Solomon: la tinereţe ar fi scris, evident, Cântarea Cântărilor*, la maturitate* Proverbele*, iar la bătrâneţe, sastisit de toate, cartea de faţă. Atribuirea către Solomon este, evident, o convenţie literară, de felul celei existente şi în Antichitatea greacă şi latină, de a pune un text sub autoritatea unei figuri reprezentative pentru tematica respectivă: în speţă, Solomon fiind considerat „înţeleptul“ prin excelenţă, cărţile de înţelepciune sunt aşezate sub umbra lui.*

Cvasitotalitatea specialiştilor este acum de acord că Ecclesiastul *este o scriere ce datează de pe la jumătatea secolului al III-lea î.H. (întrucât conţine cuvinte perse şi aramaisme), deci pe la mijlocul perioadei dintre sfârşitul „restauraţiei“ (întoarcerea din exil, recon-strucţia materială şi spirituală) şi criza determinată de prigoana declanşată de regele Antioh al IV-lea. Iudeea se afla sub dominaţia paşnică a Ptolemeilor şi începea să se exercite influenţa culturii elenistice, fără a fi foarte semnificativă.*

Autorul cărţii este numit Qohelet, termen care apare numai în această

carte şi este pus în legătură cu ebr. qahal, *„adunare“, fiind o formă participială a verbului corespunzător. Ar însemna deci „cel care convoacă adunarea“ sau „cel care vorbeşte unei adunări“. Traducerea greacească Septuaginta l-a echivalat printr-un calc:* Ekklesiastés, *nume de agent de la* ekklesía, *„adunare“.*

Identificarea autorului ca „rege în Ierusalim“, „fiu al lui David“ îl introduce în sfera sacră, punându-l în legătură cu profeţia referitoare la urmaşul lui David. În acelaşi timp, are rostul de a oferi o garanţie de adevăr: dacă autorul a strălucit prin avere şi putere, dacă şi-a putut căuta fericirea în multe feluri şi totuşi spune că toate sunt „o boare“ înseamnă că ştie ce spune!

Deşi forma tradiţională în româneşte este „deşertăciunea deşertăciunilor…“, traducere a grecescului mataiótes, *cuvântul ebraic* hevel *înseamnă mai degrabă „suflare“, „adiere“, „boare“, „abur“, deci sugerează mai mult evanescenţa, implicând şi o lipsă de sens, o zădărnicie – de aceea este aproape imposibil de echivalat peste tot la fel în altă limbă –, dar fără altă conotaţie negativă. Expresia „sub soare“, care revine ca un laitmotiv, circumscrie câmpul observaţiei înţeleptului: e vorba despre ceea ce este accesibil observaţiei naturale, lăsând astfel loc şi unei realităţi deocamdată inaccesibile.*

Cuvintele lui Qohelet, fiul lui David, rege în Ierusalim.
Boare, doar o boare, a spus Qohelet; boare, doar o boare; o boare este totul.
Ce folos are omul din toată truda lui pe care o trudeşte sub soare?
O generaţie pleacă şi o generaţie vine, dar pământul dăinuie în veac.
Soarele răsare, soarele apune şi aleargă[117] spre locul de unde răsare.
Merge către miazăzi şi se întoarce către miazănoapte,
roate-roate face vântul şi către rotirea sa se întoarce vântul.
Toate râurile merg către mare şi marea nu se umple;
către locul spre care curg râurile, tot într-acolo vor curge iarăşi.
Toate lucrurile se zbat cum omul nu poate spune;
ochiul nu se satură văzând şi urechea nu se umple auzind.
Ce a fost va mai fi, şi ce s-a făcut se va mai face, şi nu e nimic nou sub soare.
Este vreun lucru despre care să se spună: „Uite, acesta este nou?“
El a mai fost în veacurile de dinaintea noastră.
Nu este amintire despre cele dintâi şi nici despre cele de pe urmă care vor fi:

nu va mai fi amintire despre ele printre cei care vor veni pe urmă.
(*Qohelet* 1, 1-11)

În postura de rege, autorul îşi poate permite să experimenteze totul: fără a-şi pierde chibzuinţa, caută un rost, o mulţumire care să dăinuie.

Eu mi-am spus în inima mea:
„Hai să te încerc cu veselia ca să vezi binele!“
Dar iată, şi aceasta este doar o boare.
Râsului i-am spus „nebunie“ şi veseliei – „la ce bun?“.
Am căutat în inima mea cum să-mi îmboldesc trupul cu vin, în timp ce inima mă călăuzea cu înţelepciune, şi să stăpânesc nebunia până ce voi vedea ce e bine pentru fiii oamenilor să facă ei sub cer, de-a lungul zilelor vieţii lor.

Am făcut lucrări mari,
mi-am zidit case, mi-am sădit vii.
Mi-am făcut grădini şi livezi[118] şi am sădit în ele tot felul de pomi roditori.
Mi-am făcut iazuri cu apă ca să ud din ele crângul în care cresc copaci.
Am cumpărat robi şi roabe şi am avut şi slugi născute în casă[119].
Am avut cirezi şi turme mai numeroase decât ale celor care au fost înaintea mea în Ierusalim.
Mi-am adunat şi argint, şi aur, comoară de la regi şi din provincii.
Mi-am luat cântăreţi şi cântăreţe, plăcerile oamenilor, şi o mulţime de concubine.
Am ajuns mare şi mai presus de toţi cei care au fost înaintea mea în Ierusalim,
dar înţelepciunea a rămas cu mine.

Şi nu mi-am lipsit ochii de tot ce au poftit;
nu mi-am oprit inima de la nici o veselie, căci inima mea s-a
bucurat de toată truda mea
şi aceasta mi-a fost partea din toată truda mea.
Atunci am luat seama la tot ce au săvârşit mâinile mele şi la tot ce am trudit ca să înfăptuiesc, şi iată, totul e boare şi vânare de vânt şi de nici un folos sub soare!

M-am întors să privesc înţelepciunea şi nebunia şi sminteala,
căci ce poate face omul care vine după un rege[120]
decât ceea ce a făcut şi acela?

Şi am văzut că este mai de folos înţelepciunea decât prostia, precum lumina este mai de folos decât întunericul.
Înţeleptul îşi are ochii în cap, pe când prostul umblă în întuneric; dar eu am cunoscut şi că aceeaşi soartă îi aşteaptă pe toţi; şi mi-am zis în sinea mea: soarta prostului mă aşteaptă şi pe mine, şi atunci de ce m-am mai înţelepţit atât de mult?
Şi mi-am zis în sinea mea: şi aceasta e doar o boare.
Căci amintirea despre cel înţelept, ca şi despre cel prost, nu dăinuie în veci, ci deja în zilele ce vin toţi vor fi uitaţi; şi cum moare înţeleptul aşa moare şi prostul.

Şi am urât viaţa, căci rău mi s-a părut tot ce se face sub soare, căci totul e boare şi vânare de vânt.

Şi am urât tot ce am trudit sub soare, pentru că trebuie să-i las omului ce va fi după mine. Şi cine ştie dacă va fi înţelept sau smintit, dar el va stăpâni peste toată truda mea pe care am trudit-o şi cu care m-am înţelepţit sub soare: şi aceasta este doar o boare.

Şi iarăşi a deznădăjduit inima mea pentru toată truda pe care am trudit-o sub soare, căci un om care a trudit cu înţelepciune, cunoaştere şi iscusinţă îi lasă partea lui unuia care n-a trudit: şi aceasta este doar o boare şi un foarte mare rău.

Căci ce are omul din toată truda lui şi din grija inimii lui, cu care a trudit sub soare? Toate zilele lui sunt dureri, şi supărare e lucrarea lui; nici noaptea inima lui nu are odihnă: şi aceasta este doar o boare.

(*Qohelet* 2, 1-23)

Se repetă deseori în text că ceea ce îi rămâne omului sunt bucuriile simple şi imediate. De aceea unii l-au socotit în acelaşi timp sceptic şi hedonist şi s-a discutat îndelung în ce măsură va fi fost influenţat de curentele hedoniste greceşti sau de înţelepciunea din zona Semilunii fertile. În Ghilgameş*, de pildă, eroul e îndemnat de hangiţa Siduri: „Fii sătul, bucură-te zi şi noapte... să ai haine curate, spală-ţi capul, îmbăiază-te, priveşte-ţi cu drag copilul, lasă-ţi nevasta să se desfete la pieptul tău, căci*

aceasta e soarta oamenilor!“

Dar tocmai comparaţia cu texte similare din culturile înconjurătoare arată că aici accentul cade altfel. Nu e vorba doar de valorizarea bucuriilor simple, chiar dacă şi aceasta e importantă: în cotidian, omul poate vedea şi o bucurie, nu doar normalitatea supravieţuirii. Diferenţa importantă este dată de accentuarea repetată a faptului că este vorba de darul lui Dumnezeu. Cui nu-i place să primească un cadou dăruit din toată inima de cineva drag? Or, Qohelet ne deschide ochii să vedem că Dumnezeu are grijă de om mereu, chiar în lucrurile banale, dar indispensabile, ale vieţii zilnice.

Nu este alt lucru bun pentru om decât să mănânce şi să bea şi să-şi îndestuleze sufletul cu bunătăţi din truda lui: şi aceasta am văzut că este din mâna lui Dumnezeu.

Căci cine poate să mănânce şi să simtă, fără de El?

El i-a dat omului ceea ce este bun înaintea sa – înţelepciunea şi cunoaşterea şi bucuria, iar păcătosului i-a dat treaba de a îngrămădi şi de a aduna ca să-i dea celui bun în faţa lui Dumnezeu. Şi aceasta e boare şi vânare de vânt.

(*Qohelet* 2, 24-26)

Poate cel mai cunoscut pasaj din această carte este cel care s-ar putea intitula „Toate îşi au timpul lor“. El este alcătuit dintr-o serie de perechi de contrarii ce îmbrăţişează toată activitatea umană, sub dublul aspect, pozitiv şi negativ. Interpretările pasajului diferă de la un comentator la altul, în funcţie de precomprehensiunea proprie. S-a văzut aici, de pildă, ideea că omul este incapabil să acţioneze constant în acelaşi sens, fiind silit să se supună unui ritm de du-te vino. De aici caracterul contradictoriu al acţiunii umane, ba chiar negarea oricărui sens al vieţii pământeşti. Alţii înţeleg că jumătate dintre ocupaţiile omului sunt distructive, viaţa apărând ca o serie de acte disparate. Dar, dacă seria pe care am putea-o intitula „e timp pentru a construi şi e timp pentru a deconstrui“ este privită împreună cu concluzia ei şi ţinem seama şi de jocul cuvintelor care se referă la timp (zeman *e timpul măsurabil, ’*eth *este momentul potrivit pentru a face ceva, iar* `olām, *de la sensul mai vag de durată nemăsurată, ajunge să se refere la veşnicie), poate că lucrurile pot fi înţelese şi altfel, mai ales când te situezi imaginar în mijlocul acţiunilor. Autorul nu zice „construieşti, dar,*

atenţie, se va dărâma“, ci spune că există un moment în care ziditul e la timpul său şi alt moment în care e la timpul său dărâmatul. Concret, dacă ai construit şi acum se distruge, dacă ai sădit şi acum e smuls etc., te linişteşti gândindu-te că tot ce a fost făcut a fost bine şi la vremea potrivită, dar şi „desfacerea“ e la timpul la care trebuie să vină, iar nu un efect al hazardului orb. Trebuie *să existe un rost şi pentru ce apare ca pozitiv, şi pentru ce apare ca negativ. Iar această zbatere e doar „sub soare“. Omul a primit de la Dumnezeu şi* `olām, *simţul ansamblului duratei, gândul veşniciei, dar trebuie să fie conştient că nu le poate cuprinde pe toate, de la început până la sfârşit. Dumnezeu însă, care „toate le-a făcut frumoase şi la timpul lor“, ştie ce sens au toate pentru viaţa omului – aceasta e certitudinea autorului.*

„Eu nu ştiu/noi nu ştim ce rost au toate, însă Dumnezeu ştie.“ Depinde cum pui accentele: pe unii îi poate apăsa, frustra gândul că doar Dumnezeu ştie, pe când ei sunt în ceaţă. Dar, pentru cel care-l priveşte pe Dumnezeu ca tată, dacă a suferit vreodată de propria neputinţă de a cuprinde şi a înţelege, e un gând foarte liniştitor acela că mai presus de toate stă Dumnezeu, care ştie.

Autorul leagă de această succedare cu noimă a vremurilor şi manifestarea dreptăţii lui Dumnezeu: „Dumnezeu va judeca şi pe cel bun, şi pe cel rău, căci El a sorocit o vreme pentru orice lucru şi pentru orice faptă“, chiar dacă nu e prezentă explicit ideea unei „judecăţi de apoi“.

Pentru orice este un timp[121]
şi o vreme[122] pentru orice lucru de sub cer.
Vreme pentru a se naşte şi vreme pentru a muri.
Vreme pentru a sădi şi vreme pentru a smulge ce a fost sădit.
Vreme pentru a ucide şi vreme pentru a tămădui.
Vreme pentru a dărâma şi vreme pentru a zidi.
Vreme pentru a plânge şi vreme pentru a râde.
Vreme pentru a jeli şi vreme pentru a dănţui.
Vreme pentru a azvârli pietre şi vreme pentru a aduna pietre.
Vreme pentru a îmbrăţişa şi vreme pentru a te îndepărta de îmbrăţişare.
Vreme pentru a căuta şi vreme pentru a pierde.
Vreme pentru a păstra şi vreme pentru a arunca.
Vreme pentru a sfâşia şi vreme pentru a coase laolaltă.
Vreme pentru a tăcea şi vreme pentru a vorbi.
Vreme pentru a iubi şi vreme pentru a urî.

Vreme pentru război şi vreme pentru pace.

Ce folos are lucrătorul din ceea ce a trudit?
Am văzut îndeletnicirea pe care a dat-o de făcut Dumnezeu pentru fiii omului.

Pe toate le-a făcut frumoase, la vremea lor, şi a pus în inimile lor şi veşnicia[123], fără ca omul să descopere lucrarea pe care a făcut-o Dumnezeu de la început şi până la sfârşit.

Şi am cunoscut că nu este pentru ei nici un alt bine decât să se bucure şi să facă binele în viaţă.

Şi de asemenea orice om care mănâncă şi bea şi vede binele în toată truda sa – acesta este un dar al lui Dumnezeu. Şi am cunoscut că tot ceea ce face Dumnezeu va fi pentru vecie:
nu i se poate adăuga şi nu i se poate lua nimic,
iar Dumnezeu a lucrat ca oamenii să se teamă de El.
Ceea ce este a mai fost şi ceea ce va fi a mai fost deja,
dar Dumnezeu caută ceea ce a fost alungat[124].

Şi am mai văzut sub soare locul de judecată: chiar şi acolo era răutatea;
locul dreptăţii – chiar şi acolo era răutatea.
Mi-am spus în inima mea:
şi pe cel drept, şi pe cel nelegiuit îi va judeca Dumnezeu,
căci este o vreme pentru orice lucru şi pentru orice faptă – la fel.

(*Qohelet* 3, 1-17)

Qohelet valorizează relaţiile interumane: acestea sunt dintre puţinele lucruri pe care nu le neagă după ce le-a afirmat. De pildă prietenia, camaraderia celor care lucrează împreună:

Mai bine doi decât unul, pentru că au plată bună pentru munca lor:
căci, dacă unul cade, celălalt îl ridică pe tovarăşul său;
dar vai de cel care cade şi nu are pe altul care să-l ridice.
De asemenea:
dacă se culcă doi, se încălzesc, dar dacă este unul singur, cum se va încălzi?
Şi dacă se ridică cineva asupra unuia, amândoi pot să-i stea împotrivă:

funia împletită în trei nu se rupe iute.

(*Qohelet* 4, 9-12)

În faţa lui Dumnezeu, înţeleptul trebuie să ştie că nu-l poate ului sau manipula prin ceea ce i-ar dărui, ci are totul de primit. Aceasta trebuie să fie şi atitudinea în cult: el pune ascultarea cuvântului divin mai presus de aducerea de jertfe, deoarece prin acestea din urmă oamenii pot avea impresia că îl cumpără pe Dumnezeu ca să le facă un serviciu. Tot aşa, Celui atotştiutor şi binevoitor nu trebuie să-i înşiri multe vorbe, iar respectul faţă de El cere să-ţi împlineşti juruinţele.

Păzeşte-ţi piciorul când mergi în casa lui Dumnezeu:
apropie-te ca să asculţi, mai degrabă decât să aduci jertfa neghiobilor,
căci ei nici măcar nu ştiu că fac rău.
Nu te grăbi cu gura, şi inima ta să nu se pripească să scoată cuvânt în faţa lui Dumnezeu,
căci Dumnezeu e în ceruri, iar tu – pe pământ;
de aceea cuvintele tale să fie puţine.
Căci visul vine cu mulţime de treburi, iar glasul neghiobului – cu mulţime de cuvinte.
Când faci un jurământ lui Dumnezeu, nu întârzia să-l împlineşti,
căci neghiobii nu au nici o trecere; ce ai jurat – împlineşte!
Mai bine să nu juri decât să juri şi să nu împlineşti.
Nu lăsa gura să-ţi ducă trupul la păcat
şi să nu spui în faţa Trimisului[125]: „A fost o greşeală!“
De ce să se mânie Dumnezeu din pricina glasului tău şi să spulbere lucrarea mâinilor tale?
Căci în mulţimea viselor este doar o boare, ca şi în mulţimea vorbelor:
tu însă teme-te de Dumnezeu!

(*Qohelet* 4,17 – 5,6)

Bogăţia nu e o fericire, mai ales că nu ştii ce vor face cu ea urmaşii.

Dulce este somnul lucrătorului, fie că mănâncă puţin sau mult; dar ghiftuirea bogatului nu-i îngăduie să doarmă.

Este un rău dureros pe care l-am văzut sub soare: bogăţia pe care omul o ţine pentru sine, spre răul său. Dacă acea bogăţie piere dintr-o afacere

proastă, şi el are un fiu, nu mai are în mână nimic pentru el. Precum a ieşit din pântecele mamei, gol se va întoarce ca să plece cum a venit şi din truda lui nu ia nimic cu sine. Şi acesta este un rău dureros: aşa cum a venit, aşa va pleca, şi ce folos are din ce a trudit în vânt? Şi toate zilele şi le mănâncă în întuneric, în supărări multe, în boală şi mânie.

(*Qohelet* 5, 11-16)

Unele constatări neaşteptate ale înţeleptului: el vede o valoare şi în ceea ce e socotit îndeobşte un rău.

Un nume bun e mai mult decât untdelemnul bun,
iar ziua morţii – decât ziua naşterii.
Mai bine să mergi în casa de jale
decât să mergi în casa de ospăţ,
căci aceea este sfârşitul a tot omul:
cei vii să şi-o pună la inimă.
Mai bună e mâhnirea decât râsul,
căci prin întristarea feţelor inima se face mai bună.
Inima înţelepţilor este în casa de jale,
iar inima neghiobilor – în casa veseliei.
Mai bine să asculţi dojana înţeleptului
decât să asculţi cântecul neghiobilor.
Căci precum pârâitul mărăcinilor sub căldare este râsul neghiobului.
Şi aceasta este o boare!
Căci asuprirea îl prosteşte pe cel înţelept
şi mita strică inima.

E mai bun sfârşitul unui lucru decât începutul lui
şi duhul răbdător e mai bun decât duhul trufaş.
Nu te pripi în duhul tău să te mânii,
căci mânia sălăşluieşte în sânul neghiobilor.

(*Qohelet* 7, 1-9)

Încă de pe atunci exista tendinţa de a idealiza trecutul!

Să nu spui: „Cum de au fost zilele de demult mai bune decât acestea?“

Căci nu din înţelepciune te întrebi aceasta.

(*Qohelet* 7, 10)

Nu e rău ca înţeleptul să fie lipsit de griji materiale, dar trebuie să păstreze scara de valori.

Bună e înţelepciunea alături de o moştenire, este un folos pentru cei ce văd soarele.
Căci adăpost e înţelepciunea şi adăpost e argintul,
dar folosul cunoaşterii este că înţelepciunea îl ţine în viaţă pe cel care o stăpâneşte.

(*Qohelet* 7, 11-12)

Un sfat realist: nu trebuie să te amărăşti pentru nişte vorbe.

Nu lua în seamă toate vorbele care se rostesc, ca să nu auzi că sluga ta te bârfeşte.
Căci ştie inima ta că şi tu de multe ori i-ai bârfit pe alţii.

(*Qohelet* 7, 21-22)

Pornind de la ideea corectă că Dumnezeu e drept – răsplăteşte binele şi pedepseşte răul –, oamenii, în lipsa unei perspective asupra vieţii de după moarte (care apare explicit destul de târziu în Biblie), au fost tentaţi de o concluzie simplistă: Dumnezeu trebuie să răsplătească pe lumea aceasta, dăruind viaţă lungă şi bunăstare, precum şi să pedepsească în această viaţă; aşadar cel rău va ajunge în mizerie şi va muri înainte de vreme. Ba chiar, prin inversare (după cum susţineau şi prietenii lui Iov), cel căruia îi merge bine trebuie că e binecuvântat de Dumnezeu, iar cel care suferă e precis pedepsit pentru vreo ticăloşie. Or, experienţa contrazice această voioşie sigură de sine. Qohelet are curajul să o arunce în aer, realist şi lucid, cu pasiunea adevărului. El descrie cu ironie amară cum ticălosul e înmormântat cu onoruri, după ce a avut o viaţă lungă şi îmbelşugată, în timp ce există oameni drepţi care au de suferit. E de remarcat sensibilitatea lui faţă de imensitatea suferinţei nedrepte: „Iată că cei apăsaţi varsă lacrimi şi nu este nimeni să-i mângâie. Ei sunt pradă silniciei asupritorilor lor şi nu are cine să-i aline“ (4, 1). Totuşi, în ultimă instanţă dreptatea lui

Dumnezeu – fie şi în mod tainic – trebuie să se împlinească.

Omul nu este stăpân peste suflare[126], ca s-o oprească, nu este stăpân nici peste ziua morţii; din luptă nu este ieşire şi răutatea nu-l va izbăvi pe cel care o săvârşeşte. Toate acestea le-am văzut când mi-am plecat inima spre toate cele care se fac sub soare, la vremea când un om e stăpân peste alt om, spre răul lui. Şi astfel am văzut ticăloşi duşi la mormânt: ei ieşeau din locul cel sfânt, iar în cetate era dat uitării ceea ce făcuseră – şi aceasta este zădărnicie.

Chiar dacă păcătosul face de o sută de ori răul şi are totuşi viaţă lungă, eu ştiu şi că le va fi bine celor care se tem de Dumnezeu, pentru că se tem de faţa lui. Dar nu va fi bine de cel ticălos şi, precum umbra, nu-şi va lungi zilele, pentru că nu a avut teamă în faţa lui Dumnezeu.

Altă zădărnicie care se face pe pământ: sunt oameni drepţi cărora le merge la fel cum ar trebui să le meargă ticăloşilor şi sunt ticăloşi cărora le merge cum ar trebui să le meargă celor drepţi. Am zis că şi aceasta este zădărnicie.

Când mi-am plecat inima spre a cunoaşte înţelepciunea şi spre a vedea lucrarea ce se face pe pământ – căci omul nu vede cu ochii somnul nici zi, nici noapte –, am văzut toată înfăptuirea lui Dumnezeu: că omul nu poate afla tot ce se făptuieşte sub soare; oricât ar căuta omul, nu află şi, chiar dacă înţeleptul vrea să cunoască, nu va fi în stare să afle.

(*Qohelet* 8, 8-14. 16-17)

Faptul că aceeaşi moarte îi aşteaptă pe toţi poate descuraja facerea de bine. Totuşi înţeleptul ştie să vadă partea bună a clipei, conştient că îi este dată în dar. Ba chiar Dumnezeu se bucură împreună cu el: „deja i-au fost plăcute lui Dumnezeu faptele tale“.

Acesta e un rău în toate câte se fac sub soare:
că o soartă este pentru toţi;
de aceea şi inima fiilor oamenilor e plină de răutate
şi sminteli sunt în inimile lor cât trăiesc;
iar după aceea – la cei morţi!

Cine se află printre toţi cei vii mai are o nădejde,
fiindcă un câine viu este mai bun decât un leu mort.
Pentru că cei vii ştiu că vor muri, dar cei morţi nu ştiu nimic
şi nu mai au răsplată, căci a fost uitată amintirea lor:
şi iubirea lor, şi ura, şi gelozia lor au pierit deja
şi ei nu mai au parte nicicând de tot ceea ce se face sub soare.

Mergi, mănâncă-ţi pâinea cu bucurie şi bea-ţi vinul cu inimă bună,
căci deja i-au fost plăcute lui Dumnezeu faptele tale.
În toată vremea veşmintele să-ţi fie albe, iar mirul să nu lipsească de pe capul tău;
bucură-te de viaţă cu femeia pe care o iubeşti,
în toate zilele vieţii tale deşarte[127] care ţi s-a dat sub soare,
în toate zilele deşertăciunii tale,
căci aceasta este partea ta în viaţă şi în truda ta pe care o trudeşti sub soare.
(*Qohelet* 9, 3-9)

Chiar dacă efortul nu garantează succesul, el îl construieşte pe om şi îl arată viu pe deplin.

Tot ce găseşte mâna ta să facă, fă cu putere,
căci nu este nici făptuire, nici socotinţă, nici cunoaştere, nici înţelepciune în lăcaşul morţilor,
către care mergi.
Şi iarăşi am văzut sub soare
că nu pentru cei iuţi este alergarea, nici pentru cei viteji bătălia,
nici pentru cei înţelepţi pâinea, nici pentru cei pricepuţi bogăţia
şi nici pentru cei cunoscători bunăvoinţa,
căci o vreme şi o soartă îi întâmpină pe aceştia toţi.
(*Qohelet* 9, 10-11)

Este normal ca acela care se prezintă ca rege în Ierusalim să se gândească şi la aşezarea lucrurilor în cetate. Îl întristează slăbiciunea justiţiei, imaturitatea cârmuitorilor şi trufia lor.

Dacă vezi că sărmanul e asuprit şi judecata şi dreptatea sunt siluite într-un

ţinut, să nu te miri,
căci pe cel mai mare îl veghează un altul mai mare şi alţii şi mai mari sunt deasupra lor.
Dar de folos pentru ţară întru toate este regele care se îngrijeşte ca ogorul să fie lucrat[128].

(*Qohelet* 5, 7-8)

Când nu se înfăptuieşte degrabă hotărârea împotriva faptei rele,
atunci se umple inima fiilor oamenilor de facere de rău.

(*Qohelet* 8, 11)

Vai de tine, ţară al cărei rege este un băietan şi ale cărei căpetenii se aşază la masă încă de dimineaţă!
Ferice de tine, ţară al cărei rege este de neam bun şi ale cărei căpetenii se aşază la masă la vremea cuvenită, ca să se întărească, şi nu ca să benchetuiască!

(*Qohelet* 10, 16-17)

Conştiinţa zădărniciei şi a caracterului imprevizibil al vieţii l-ar fi putut duce pe autor la un anume defetism. Dimpotrivă, e statornic îndemnul la acţiune. Chiar dacă, la capăt, omul nu vedea pe atunci decât şeol*-ul, lăcaşul morţilor, în care „nu mai este lucrare, nici chibzuială, nici ştiinţă, nici înţelepciune“ – căci atât ştiau ei la vremea aceea –, el trebuie să-şi împlinească lucrarea. Chiar dacă nu ştie ce va ieşi din truda sa, trebuie să accepte riscul. Să lucreze cu chibzuinţă, dar să fie conştient că nu le poate prevedea pe toate şi că nu este stăpân pe legile firii.*

Dacă succesul nu e valoarea supremă şi nici semnul infailibil al bunăvoinţei lui Dumnezeu, atunci cum şi când se împlineşte dreptatea incontestabilă a lui Dumnezeu? Un prim câştig este aici conştiinţa că, la nivel uman, nu ştii*. În altă civilizaţie, ceva mai devreme, Socrate ajunsese la aceeaşi înţelepciune.*

Avertismentul că efortul de a împlini voinţa lui Dumnezeu nu-ţi garantează automat succesul, bunăstarea, viaţa lungă etc. constituie în acelaşi timp o purificare a motivaţiei morale. I se sugerează omului că trebuie să facă binele fără a-l condiţiona de o răsplată, încredinţând urmările în mâna lui Dumnezeu. Şi invers, nu teama de nenorocirile care ar putea urma trebuie să-l abată pe om de la a face răul. Este doar o fază

*în revelaţia despre răsplată şi pedeapsă, dar este o treaptă deosebit de importantă. Abia după această „kenoză“, Dumnezeu îi poate deschide alte orizonturi, ajungând, în timp, până la tainica descriere a răsplăţii: „Mă duc să vă pregătesc loc“ (*Ioan *14, 2), pentru „ceea ce ochiul omului nu a văzut…“ (*1 Corinteni *2, 9).*

Cine veghează vântul nu va semăna şi cine se uită la nori nu va secera.
După cum nu cunoşti calea vântului, nici cum se alcătuiesc oasele în pântecele femeii însărcinate,
tot astfel nu cunoşti făptuirea lui Dumnezeu care face totul.
De dimineaţă seamănă-ţi sămânţa şi până seara să nu-ţi stea mâna în loc,
căci nu ştii dacă îţi va izbuti una sau alta
sau amândouă vor fi la fel de bune.
Dulce este lumina şi e o plăcere pentru ochi să vadă soarele.
Şi de-ar trăi omul ani mulţi, să se bucure de toţi,
dar să-şi amintească de zilele de întuneric, căci vor fi multe.
Tot ce vine este doar o boare.

(*Qohelet* 11, 4-8)

Valorizarea vârstelor omului. Desigur, în primul rând a tinereţii. E prea mare insistenţa asupra folosirii energiilor tinereţii ca să vedem în avertismentul despre judecata lui Dumnezeu o încercare de reprimare prin spaimă; este oferit mai degrabă, alături de îndemnul de a alege, criteriul suprem de discernământ: să faci cele plăcute lui Dumnezeu, să te grăbeşti să le înfăptuieşti, cu bucurie, cu toată puterea pe care ţi-o dă vârsta.

Bucură-te, tinere, de copilăria ta şi ai inimă bună în zilele tinereţii tale
şi umblă pe căile inimii tale şi în vederile ochilor tăi,
dar să ştii că pentru toate acestea Dumnezeu te va aduce la judecată.
De aceea, alungă supărarea din inima ta şi îndepărtează răul din trupul tău,
căci tinereţea şi părul negru sunt doar o boare.

(*Qohelet* 11, 9-10)

Dar şi bătrâneţea e privită şi descrisă cu drag şi compasiune. Spre deosebire de multe alte texte biblice în care longevitatea e considerată o răsplată, comentatorii au observat aici adesea mai degrabă regretul după tinereţe, viaţa încetinită, textul fiind alcătuit din structuri de tipul „înainte

să…“, „până în ziua când…“ urmate de un şir de metafore. Explicitarea fiecăreia a dus la soluţii multiple (de exemplu, părţile corpului etc.).

La o privire globală, putem vedea însă existenţa a două sfere: una explicită, a semnificantului, cuprinzând imagini din natură, alta, a semnificatului, enunţat doar la început şi la sfârşit, bătrâneţea şi moartea. În lumea semnificatului toate se sfârşesc, se opresc în loc, „pulberea se întoarce în pământ cum a fost“. Lumea semnificantului este însă plină de frumuseţe, iar aceasta se reflectă şi asupra drumului omului, prin moarte, spre Cel care l-a făcut, chiar înainte ca Revelaţia să vorbească explicit despre înviere şi despre fericire după moarte. Majoritatea imaginilor sugerează sfârşitul zilei: se face seară, ploaia a stat, se înnorează iar; în întuneric nici paznicii nu sunt prea siguri de ei. Munca la măcinat se încheie, glasul morii tace, tac şi păsările, oamenii îşi închid porţile. Drumeţii întârziaţi sunt cuprinşi de teamă când văd că mai au de urcat. La fântână nu se mai vede, celui care vrea să scoată totuşi apă i se poate întâmpla să i se spargă vasul sau să i se rupă funia. Totul e cuprins de somn, nici lăcusta nu mai ţopăie. Dar în fiecare seară omul ştie că dimineaţa, când viaţa îşi va relua şirul, e aproape. Singura imagine care ţine de o recurenţă cu o durată mai lungă (înflorirea migdalului) nu e negativă, precum celelalte, ci pozitivă (am spune „părul cărunt e frumos ca floarea de migdal“). Imaginea globală este a unui sfârşit care se deschide spre un nou început, spre care speranţa omului e îndreptată firesc: „mâine e o nouă zi“. Atunci şi încheierea – pulberea se întoarce în pământul din care a venit, iar duhul, la Dumnezeu, care l-a dat – e împinsă implicit spre această speranţă a unei vieţi reînnoite.

Aminteşte-ţi de Creatorul tău în zilele tinereţii tale,
înainte să vină zilele cele rele
şi să se apropie anii despre care vei zice: „Nu am nici o plăcere de ei“,
înainte să se întunece soarele, şi lumina, şi luna, şi stelele,
şi să se întoarcă norii după ploaie,
în ziua când tremură străjerii casei, şi se încovoaie bărbaţii puternici,
şi nu mai lucrează cele ce macină, căci sunt puţine,
şi se întunecă privitoarele de la ferestre,
şi se închid porţile dinspre uliţă, şi se domoleşte glasul morii,
şi te scoli la ciripitul păsării, şi amuţesc toate cântecele;
când te temi de înălţimi, şi spaimă se află pe cale,
şi înfloreşte migdalul, şi lăcusta se îngreunează, şi caperele se stafidesc,

căci omul merge spre lăcaşul de veci, şi dau târcoale pe uliţă bocitoarele;
înainte să se rupă funia de argint, şi să se sfărâme pocalul de aur,
şi să se spargă ulciorul la izvor, şi să se strice roata fântânii,
şi pulberea să se întoarcă în pământ precum a fost,
iar duhul să se întoarcă la Dumnezeu, care l-a dat.

(*Qohelet* 12, 1-7)

Sfârşitul cuvântului; totul a fost auzit:
teme-te de Dumnezeu şi păzeşte poruncile lui,
fiindcă acesta este tot rostul omului[129].
Căci orice faptă Dumnezeu o va aduce la judecată,
despre tot ce e tăinuit, bun sau rău.

(*Qohelet* 12, 13-14)

Note

117. „Aleargă“: *litt.* „gâfâie“.

118. „Livezi“: ebr. *pardes*, cuvânt de origine persă, de unde şi „Paradisul“.

119. „Slugi născute în casă“: avuţia lui este veche, nu e un proaspăt îmbogăţit.

120. Sensul frazei este oarecum obscur. Ar putea însemna că autorul nu speră ca urmaşii lui să aducă ceva nou.

121. „Un timp“ : ebr. *zeman*, gr. *chrónos* – e vorba de timpul măsurabil.

122. „O vreme“: ebr. *`eth*, gr. *kairós* – momentul potrivit pentru a face ceva.

123. „Veşnicia“: ebr. *`olām*, gr. *aiōn*.

124. „Caută ceea ce a fost alungat“: pasaj dificil. A fost interpretat felurit: „cere socoteală trecutului“ sau „se îngrijeşte de cei prigoniţi“, „readuce la viaţă trecutul“ etc.

125. „Trimisul“ se poate referi la preotul de la Templu, care aducea aminte de jurământul făcut, sau la un trimis divin, un înger, care ar cere socoteală pentru neîndeplinirea făgăduinţei.

126. „Suflare“: ebr. *ruah*, „vânt“, dar şi „duh“, „spirit“.

127. „Vieţii tale deşarte“: *litt.* „vieţii tale de abur“.

128. „Ogorul...“: textul este dificil, permiţând şi alte interpretări. Este interesantă însă lauda adusă unui conducător care are grijă să fie lucrat pământul.

129. „Acesta este tot rostul omului“: *litt.* „acesta este tot omul“.

Înţelepciunea
lui Isus Sirah

Cartea Înţelepciunii lui Isus Sirah, *sau* Ben Sirah, *sau* Ecclesiastic[130], *s-a păstrat în forma sa cea mai completă în limba greacă. Descoperirile arheologice din secolul trecut au scos la iveală, în diverse locuri importante pentru istoria iudaismului (Qumran, Massada, sinagoga caraită din Cairo), fragmente semnificative din originalul ebraic, multă vreme pierdut. Traducerea grecească este datorată unui nepot al autorului, după cum el însuşi indică în* Prolog, *în jurul anului 130 î.H. Originalul ar putea fi, aşadar, anterior cu circa cincizeci de ani. Autorul pare a fi un om în vârstă, care a trecut prin multe, având probabil o funcţie didactică pentru formarea unor tineri care se pregăteau pentru o carieră publică. Este un conservator, dar cu minte deschisă şi spre înţelepciunea egipteană şi greacă. Apare ca un om foarte ataşat de valorile iudaismului, având o trăire spirituală profundă.*

Fiind de fapt o scriere destinată transmiterii unei experienţe de viaţă, tematica ei este foarte variată: relaţiile din familie şi din societate, prietenia, buna comportare, toate subsumate relaţiei cu Dumnezeu, care nu este doar comunitară, ci şi personală; pentru prima dată Dumnezeu apare invocat ca tată nu numai al poporului ales, ci şi al individului („Doamne, Tată şi Stăpân al vieţii mele…“ – 23, 1).

O noutate este şi galeria de portrete ale marilor oameni din trecut (Enoh, Noe, Avraam, Moise, Aaron, Iosua, Samuel, Natan, David, Solomon, Ilie, Eliseu, Iezechia, Isaia, Iezechiel etc.), în care se manifestă lucrarea Înţelepciunii în istoria poporului ales (cap. 44–50).

Acolo unde traducerea greacă poate fi comparată cu fragmentele ebraice, se vede pe alocuri o evoluţie în gândirea iudaică asupra unor teme

importante cum ar fi eshatologia: de la Şeolul fără sfârşit şi nediferenţiat, la „foc“ ca osândă a necredinciosului (7, 18) şi la speranţa învierii fericite pentru „cei care au adormit în iubire“ (48, 11).

Cartea a fost bine cunoscută cărturarilor români (Ion Neculce, Antim Ivireanul, Dimitrie Cantemir, Petru Maior), care o citează cu apreciere.

Slujirea lui Dumnezeu nu-i aduce omului pe dată bunăstare şi nu-l pune la adăpost de necazuri: trebuie împlinită cu încredere în El, iar răsplata este El însuşi.

Copile, când te apropii să-i slujeşti Domnului,
pregăteşte-ţi sufletul pentru încercare.
Îndreaptă-ţi inima şi întăreşte-o
şi nu te tulbura la vreme de restrişte.
Alipeşte-te de El şi nu te îndepărta,
ca să fii înălţat în zilele tale de pe urmă.
Tot ce ţi se întâmplă primeşte
şi în schimbările ce te smeresc fii îndelung-răbdător;
căci în foc se încearcă aurul,
iar oamenii de ispravă, în cuptorul smereniei.
Încrede-te în El şi-ţi va veni în ajutor; îndreptează-ţi căile şi nădăjduieşte în El.

Cei care vă temeţi de Domnul, aşteptaţi milostivirea lui
şi nu vă abateţi, ca să nu cădeţi.
Cei care vă temeţi de Domnul, încredeţi-vă în El
şi nu se va pierde răsplata voastră.
Cei care vă temeţi de Domnul, nădăjduiţi spre cele bune,
şi spre bucurie în veac şi spre îndurare.
Priviţi la generaţiile din vechime şi vedeţi:
cine oare s-a încrezut în Domnul şi a fost făcut de ocară?
Cine oare a stăruit în frica de El şi a fost părăsit?
Sau cine l-a chemat şi a fost trecut cu vederea?
Căci îndurător şi milostiv este Domnul şi iartă păcatele şi mântuieşte în vreme de restrişte.

Vai de inimile fricoase şi de mâinile delăsătoare

şi vai de păcătosul care umblă pe două cărări!
Vai de inima delăsătoare, căci nu va avea încredere:
de aceea nu va fi ocrotită!
Vai vouă, care n-aţi stăruit întru răbdare:
ce veţi face când vă va cerceta Domnul?
Cei care se tem de Domnul nu vor fi neascultători faţă de cuvintele lui
şi cei care îl iubesc vor păzi căile lui.
Cei care se tem de Domnul vor căuta ceea ce-i este bineplăcut
şi cei care îl iubesc se vor îndestula cu Legea lui.
Cei care se tem de Domnul îşi vor pregăti inimile
şi înaintea lui îşi vor smeri sufletele lor.
Să cădem în mâinile Domnului, şi nu în mâinile oamenilor,
căci pe cât este măreţia lui, pe atât îi este şi îndurarea!

(*Sirah* 2, 1-18 [1-20])

Nebunia omului care, încrezându-se în averea şi puterea proprie, se comportă după bunul plac, nesocotind dreptatea lui Dumnezeu.

Nu te bizui pe averile tale
şi nu spune: „Nu am nevoie de altceva.“
Nu te lua după cheful tău şi după puterea ta
ca să umbli după poftele inimii tale;
şi să nu spui: „Cine mă va supune?“
Căci Domnul va pedepsi negreşit.
Să nu spui: „Am păcătuit, şi ce mi s-a întîmplat?“
Căci Domnul are îndelungă răbdare:
nu fi atât de sigur de iertare,
adăugând păcat peste păcate!
Şi să nu spui: „Îndurarea Lui e multă:
mulţimea păcatelor mele o va ierta.“
Căci la El se află îndurare şi mânie
şi peste păcătoşi se va odihni mânia lui.
Nu întârzia să te întorci la Domnul
şi nu lăsa de pe o zi pe alta,
căci pe neaşteptate va veni mânia Domnului
şi la vremea pedepsirii vei fi nimicit.
Nu te încrede în bogăţiile nedrepte,

căci la nimic nu-ţi vor folosi în ziua nenorocirii.

(*Sirah* 5, 1-18 [1-10])

Cuvântul să fie adevărat şi măsurat: după vorbirea sa îl cunoşti pe om.

Nu treiera pe orice vânt
şi nu umbla pe orice cărare:
aşa este păcătosul cu două rostiri.
Fii neclintit în cugetul tău
şi să ai o singură vorbă.
Fii grabnic la ascultat,
dar cu zăbavă dă glas răspunsului.
Dacă te pricepi, răspunde-i aproapelui tău,
iar de nu, ţine-ţi mâna peste gură.
Slava şi batjocura stau în vorbire
şi limba omului – căderea lui.

(*Sirah* 5, 9-13 [11-15])

Când se clatină ciurul, rămân gunoaiele;
la fel cusururile omului atunci când vorbeşte.
Vasele olarului se încearcă în cuptor,
iar încercarea omului e atunci când vorbeşte.
Îngrijirea dată unui pom o arată rodul lui;
la fel cuvântul, cugetarea inimii omului.
Nu lăuda pe nimeni înainte să vorbească,
fiindcă aceasta e încercarea oamenilor.

(*Sirah* 27, 4-8)

Valoarea prietenului credincios: Domnul îţi arată cum să-l alegi!

Graiul dulce înmulţeşte prietenii
şi limba binegrăitoare sporeşte răspunsurile binevoitoare.
Cei care sunt în pace cu tine să fie mulţi,
dar sfătuitorii tăi – unul dintr-o mie.
Dacă îţi dobândeşti un prieten, prin încercare dobândeşte-l
şi nu te încrede în el prea degrabă.

Câte unul ţi-e prieten în ceasul prielnic,
dar nu-ţi va rămâne alături în ziua necazului tău.
Şi este câte un prieten care se întoarce spre duşmănie
şi va da pe faţă cearta spre ocara ta.
Şi este câte un prieten care ţi-e tovarăş la masă,
dar nu-ţi va rămâne alături în ziua necazului tău.
Când îţi merge bine, va fi cu tine
şi către slujitorii tăi va fi slobod la gură,
dar de vei fi înjosit, va fi împotriva ta
şi de la faţa ta se va ascunde.
De duşmanii tăi stai departe
şi la prietenii tăi ia seama.
Un prieten credincios este adăpost puternic:
cine îl găseşte află o comoară.
Unui prieten credincios nimic nu-i stă alături
şi nu poate fi cântărită bunătatea lui.
Un prieten credincios este leac pentru viaţă
şi cei care se tem de Domnul îl vor afla.
Cine se teme de Domnul îşi alege bine prietenul,
căci precum este el aşa va fi apropiatul său.

(*Sirah* 6, 5-17)

Chibzuinţa în relaţiile sociale

Cine se atinge de smoală se va mânji
şi cine se întovărăşeşte cu cel înfumurat va ajunge ca el.
Povară prea grea pentru tine să nu ridici
şi cu unul mai puternic sau mai bogat decât tine să nu te întovărăşeşti.
Cum se va întovărăşi oala de pământ cu căldarea de aramă?
Una se va izbi de cealaltă şi se va sfărâma.
Bogatul a făcut strâmbătate şi tot el s-a mâniat;
săracului i s-a făcut strâmbătate şi tot el îşi va cere iertare.
Câtă vreme îi eşti de folos, se slujeşte de tine,
dar dacă ajungi lipsit, te va părăsi.
Dacă ai, îţi va fi alături
şi te va despuia fără să-i pară rău.
Are nevoie de tine? Te va amăgi,

va râde de tine şi-ţi va da nădejde,
îţi va grăi frumos şi va spune: „De ce ai nevoie?“
Te va ruşina cu ospeţele lui,
până când te va despuia de două sau de trei ori,
şi în cele din urmă îşi va bate joc de tine.
După aceea te va vedea şi nu te va mai lua în seamă
şi va clătina din cap când va fi vorba de tine.
Ia seama să nu te laşi amăgit
şi să nu ajungi înjosit din nechibzuinţă.

Orice vieţuitoare iubeşte pe cel asemenea ei
şi orice om pe aproapele său;
tot trupul se adună după soiul său
şi de cel asemenea lui se va alipi omul.
Cum se va întovărăşi lupul cu mielul?
Aşa şi păcătosul cu cel evlavios.
Ce pace ar avea hiena cu câinele?
Şi ce pace ar avea bogatul cu săracul?
Vânatul leilor sunt măgarii sălbatici din pustiu;
la fel, păşunile bogaţilor sunt săracii.
Urâciune pentru cel înfumurat e smerenia;
la fel, urâciune pentru bogat este săracul.
Bogatul, de se clatină, e sprijinit de prieteni;
dar sărmanul de se prăbuşeşte, îl mai împing şi prietenii.
Bogatul, de alunecă, mulţi îl proptesc;
a grăit necuviinţe şi i-au dat dreptate.
Sărmanul a alunecat şi l-au mai şi certat;
a vorbit cu tâlc, dar pentru el nu-i loc.
Bogatul a grăit şi au tăcut cu toţii
şi i-au ridicat în slăvi cuvântul;
săracul a grăit şi au spus: „Cine mai e şi ăsta?“
şi, de se poticneşte, îl rostogolesc la pământ.
E bună averea la cel care nu are păcat
şi e rea sărăcia în gura nelegiuitului.
Inima omului îi schimbă faţa,
fie în bine, fie în rău.
Semn de inimă bună – faţa veselă
şi izvodirea de pilde – cugetare cu trudă.

(*Sirah* 13, 1-8. 15-26 [1-11. 18-31])

Un pasaj celebru formulează în mod fericit învăţătura biblică despre liberul-arbitru: Dumnezeu a făcut din om un interlocutor adevărat, dându-i posibilitatea să discearnă şi să aleagă între bine şi rău. În acelaşi timp, lui Dumnezeu nu-i este indiferentă alegerea omului, căci îi vrea binele.

Să nu spui: „Din pricina Domnului am rătăcit!“,
fiindcă cele ce-i sunt urâte El nu le face.
Să nu spui: „El m-a amăgit!“:
n-are El nevoie de bărbatul păcătos.
Orice spurcăciune a urât-o Domnul
şi nu o pot îndrăgi cei ce se tem de El.
El dintru început l-a creat pe om
şi l-a lăsat în seama sfatului său.
Dacă vrei, îi vei păzi poruncile:
să rămâi credincios ţine de bunăvoinţa ta.
Ţi-a pus în faţă foc şi apă;
încotro vrei îţi vei întinde mâna.
În faţa oamenilor – viaţa şi moartea;
ce-i va fi pe plac fiecăruia aceea i se va da.
Căci multă este înţelepciunea Domnului:
e puternic întru tărie şi le priveşte pe toate.
Ochii săi sunt peste cei ce se tem de El
şi El va cunoaşte toată lucrarea omului.
Nu i-a poruncit nimănui să fie nelegiuit
şi nu i-a dat îngăduinţă nimănui să păcătuiască.

(*Sirah* 15, 11-20)

O istorie a omului; situarea lui faţă de Dumnezeu şi faţă de făpturi:

Domnul l-a creat din pământ pe om[131]
şi iarăşi l-a întors în el[132].
Le-a dat oamenilor zile cu număr şi un răstimp.
Le-a dat stăpânire peste cele de pe pământ[133].
Ca pe sine însuşi i-a îmbrăcat cu putere
şi după chipul său i-a făcut[134].

A pus frica de om peste tot trupul
şi i-a dat să stăpânească peste fiare şi peste păsări[135].

Sfat, şi limbă, şi ochi,
urechi şi inimă le-a dăruit ca să cugete;
i-a umplut cu ştiinţă şi înţelegere
şi le-a arătat şi bune, şi rele.
Şi-a pus privirea sa peste inimile lor,
spre a le arăta măreţia faptelor sale,
şi ei vor lăuda Numele cel sfânt
spre a povesti măreţiile lucrărilor lui.
Le-a dăruit şi ştiinţă
şi legea vieţii le-a dat-o moştenire.

Legământ veşnic a încheiat cu ei[136]
şi hotărârile sale le-a arătat lor.
Măreţia slavei au văzut-o ochii lor[137]
şi slava glasului său a auzit-o urechea lor.
Şi le-a spus: „Păziţi-vă de orice strâmbătate!“
şi a dat porunci fiecăruia cu privire la aproapele său[138].
Căile lor sunt înaintea lui pururea;
nu vor fi ascunse de ochii lui.

(*Sirah* 17, 1-13)

Iubirea faţă de aproapele apare ca poruncă de la Dumnezeu încă din cartea Leviticului *(19, 18). Noutatea este aici insistenţa asupra iertării şi îngăduinţei.*

Cine se răzbună va afla răzbunare de la Domnul,
care îi va ţine strâns socoteala păcatelor.
Iartă-i aproapelui tău nedreptatea făcută
şi atunci, când te rogi, îţi vor fi iertate păcatele.
Omul ţine mânie împotriva altui om
şi apoi caută vindecare de la Domnul?
Faţă de omul asemenea lui nu are milă
şi se va ruga pentru păcatele sale?
Dacă el însuşi, trup fiind, va ţine mânie,

cine îi va ispăşi păcatele?
Aminteşte-ţi de cele de pe urmă şi încetează să mai duşmăneşti,
nu uita de pieire şi de moarte şi păzeşte poruncile.
Aminteşte-ţi de porunci şi nu te mânia pe aproapele tău,
nu uita Legământul Celui Preaînalt şi treci cu vederea neştiinţa aproapelui tău.

(*Sirah* 28, 1-7)

În continuarea îndemnurilor din cărţile profetice, se subliniază că adevăratul cult plăcut lui Dumnezeu mai presus decât jertfele constă în respectarea poruncilor lui, mai ales în recunoştinţă, milostivire şi dreptate.

Cine păzeşte Legea îşi înmulţeşte prinoasele,
aduce jertfă mântuitoare cel care ia seama la porunci.
Cine e recunoscător pentru bunăvoinţă – ca şi cum ar aduce fruntea făinii
şi cel care face milostenie – ca şi cum ar aduce jertfă de laudă.
Lucru bineplăcut Domnului e să stai departe de nelegiuire
şi ca o jertfă de împăcare să stai departe de nedreptate.

(*Sirah* 35, 1-3 [1-4])

Înţelepciunea personificată: prezenţa ei la crearea lumii; sălăşluirea ei în Israel – şi anume în Templu, unde prezenţa ei însufleţeşte cultul.

Înţelepciunea se va lăuda pe sine
şi în mijlocul poporului său se va preamări;
în adunarea Celui Preaînalt îşi va deschide gura,
înaintea puterii lui se va preamări.
„Eu am ieşit din gura Celui Preaînalt
şi ca negura am acoperit pământul;
eu întru cele înalte mi-am aşezat lăcaşul
şi tronul meu – în stâlp de nor;
crugul cerului l-am înconjurat doar eu
şi în străfundul genunilor m-am preumblat;
în valurile mării şi pe tot pământul
şi în fiece popor şi neam am ajuns stăpână.

După acestea toate am căutat odihnă:
într-a cui moştenire mă voi sălăşlui?
Atunci mi-a poruncit Creatorul a toate
şi Cel care m-a creat s-a odihnit în cortul meu
şi a spus: «În Iacob să-ţi aşezi lăcaşul
şi în Israel să-ţi ai moştenirea.»

Mai înainte de veac, de la început m-a creat
şi până în veac nu voi pieri.
În cortul sfânt, înaintea lui, am slujit
şi astfel în Sion am fost statornicită;
în cetatea iubită, la fel, mi-a dat odihnă
şi în Ierusalim e stăpânirea mea;
am prins rădăcină într-un popor slăvit,
în partea Domnului, a moştenirii lui.
Ca un cedru m-am înălţat în Liban
şi ca un chiparos în munţii Hermonului;
ca un palmier m-am înălţat în Engadi
şi ca răsadurile de trandafir în Ierihon,
ca un măslin arătos în câmpie
şi m-am înălţat ca un platan.
Ca scorţişoara şi ca balsamul mirositor am răspândit mireasmă
şi ca smirna aleasă am împrăştiat bun miros,
ca galbanul şi onixul şi stactia
şi ca fumul de tămâie din Cort[139].
Eu ca un terebint mi-am întins ramurile
şi ramurile mele sunt ramuri de slavă şi de har.
Eu ca o vie am odrăslit har
şi florile mele sunt rod de slavă şi de bogăţie.

Eu sunt maica iubirii frumoase,
a temerii şi a cunoaşterii şi a nădejdii sfinte.
De aceea mă dăruiesc tuturor copiilor mei,
eu, cea veşnică, aleşilor Lui.[140]
Veniţi la mine, cei care mă doriţi,
şi din roadele mele îndestulaţi-vă;
căci amintirea mea este mai dulce decât mierea

şi moştenirea mea – mai mult decât fagurele de miere.
Cei ce mă mănâncă iarăşi vor flămânzi
şi cei care mă beau iarăşi vor înseta.
Cel ce ascultă de mine nu se va face de ruşine
şi cei ce lucrează întru mine nu vor păcătui.“

(*Sirah* 24, 1-22 [1-24])

În continuarea cuvintelor Înţelepciunii, autorul o identifică cu Legământul încheiat de Dumnezeu cu poporul ales şi cu Legea dată prin Moise; menţionarea râurilor din Eden sugerează totodată o lărgire a darului lui Dumnezeu pentru întregul pământ.

Drept aceea, înţeleptul doreşte să crească în înţelepciune şi să o împărtăşească tuturor căutătorilor ei.

Toate acestea sunt cartea Legământului Dumnezeului Preaînalt,
Legea pe care ne-a poruncit-o nouă Moise,
moştenire adunărilor lui Iacob.
Ea revarsă ca Fisonul[141] înţelepciunea
şi ca Tigrul la vreme de pârgă,
ea revarsă ca Eufratul înţelegere
şi ca Iordanul în zilele secerişului,
ea izvodeşte ca pe o lumină învăţătura,
ca Ghihonul în zilele culesului.
N-a izbutit cu totul cel dintâi să o cunoască
şi nici cel din urmă n-a cercetat-o până la capăt;
căci mai plin decât marea e înţelesul ei
şi sfatul ei – decât adâncul cel mare.

Iar eu, ca un şuvoi luat dintr-un râu
şi ca un apeduct am ieşit spre Grădină.
Zis-am: „Voi adăpa grădina mea
şi îmi voi îmbăta straturile.“
Şi, iată, mi s-a făcut şuvoiul ca un râu
şi râul meu s-a preschimbat în mare.
Iar învăţătura precum zorile o voi lumina
şi o voi face să strălucească până departe;
povăţuirea o voi revărsa ca profeţia

şi o voi lăsa generaţiilor din veacuri.
Vedeţi că nu numai pentru mine m-am trudit,
ci pentru toţi cei care o caută.

(*Sirah* 24, 23-34 [25-36])

Note

130. „Ecclesiastic“, nume dat de tradiţia creştină, pentru că textul se citea în biserică (gr. *ekklesía*) pentru instruirea celor de curând botezaţi.

131. *Cf. Geneză* 2, 7.

132. *Cf. Geneză* 3, 19.

133. *Cf. Geneză* 1, 28.

134. *Cf. Geneză* 1, 27.

135. *Cf. Geneză* 9, 2.

136. „Legământ“: *cf. Exod* 19; 24.

137. *Cf. Exod* cap. 24.

138. „Porunci … aproapele“: *cf. Exod* 20, 1-17 şi *Deuteronom* 5, 6-21 (Decalogul); *Deuteronom* 6, 4-5 şi *Levitic* 19, 18: porunca dragostei faţă de Dumnezeu şi faţă de aproapele, în care se cuprinde întreaga Lege.

139. „Cort“: aluzie la „Cortul mărturiei“ din pustiu şi, prin extensie, la Templu.

140. Fragmentul în italice apare doar în câteva manuscrise greceşti şi în Vulgata.

141. „Fisonul… Tigrul… Eufratul… Ghihonul“: râurile care izvorăsc din Eden (*cf. Geneză* 2, 10-14). Adăugarea Iordanului „împământeneşte“ Înţelepciunea.

Înţelepciunea
lui Solomon

*Cartea cunoscută sub numele de „*Înţelepciunea lui Solomon*“ face parte din textele scrise direct în greceşte şi este cea mai târzie dintre cărţile numite, în diversele confesiuni creştine, „bune de citit“, „deutero-canonice“ sau „apocrife“; după toate indiciile, ea a fost scrisă în secolul I î.H., mai probabil în a doua jumătate a lui, în comunitatea iudaică din Alexandria Egiptului. Atribuirea ei lui Solomon, considerat înţeleptul prin excelenţă, indică, după o uzanţă a epocii, doar încadrarea ei în genul sapienţial.*

Cartea are o importanţă deosebită, pentru că reflectă modul în care erau regândite şi actualizate vechile texte biblice la sfârşitul perioadei vetero-testamentare, altfel spus, progresul reflecţiei/revelaţiei asupra unor probleme esenţiale ale condiţiei umane. În acelaşi timp, este poate cel mai reuşit exemplu de contact între cele două culturi, cea iudaică şi cea greacă, contact în forma lui senină şi luminată, într-o lume în care comunităţile coexistau de secole. O operă cu totul aparte prin profunzimea gândirii şi frumuseţea expresiei.

Nu poate ajunge la înţelepciune decât cel care are cuget drept şi nu se lasă stăpânit de păcat. Dumnezeu îl cunoaşte pe om până în străfunduri şi pedepseşte hula, clevetirea, cârtirea, minciuna şi nedreptatea. El a creat toate spre viaţă, iar moartea a apărut din pricina păcatului.[142]

Iubiţi dreptatea, cei ce cârmuiţi[143] pământul;
cugetaţi drept despre Domnul şi căutaţi-l în simplitatea inimii:

El se lasă găsit de cei care nu-l ispitesc
şi se arată celor care au credinţă în El.
Cugetările strâmbe despart de Dumnezeu
şi Puterea[144], cercetată, îi dovedeşte vinovaţi pe cei fără de minte,
căci într-un suflet făcător de rele nu va intra înţelepciunea
şi nici nu se va sălăşlui într-un trup înrobit de păcat.
Duhul cel sfânt[145] care îl educă pe om va fugi de înşelăciune
şi se va îndepărta de cugetările prosteşti, dar va fi zădărnicit când apare nedreptatea.
Căci înţelepciunea este duh iubitor de oameni
şi nu-l va lăsa nepedepsit pe cel care huleşte cu buzele,
pentru că Dumnezeu este martorul rărunchilor aceluia,
şi-i cercetează inima după adevăr,
şi stă să-i asculte limba.

Duhul Domnului umple lumea
şi El, care ţine toate laolaltă, cunoaşte orice grai.
De aceea, nimeni care glăsuieşte lucruri nedrepte nu poate rămâne ascuns
şi nici nu-l va ocoli dreptatea pedepsitoare.
Căci uneltirile nelegiuitului vor fi cercetate
şi sunetul cuvintelor lui va ajunge până la Domnul
spre pedepsirea nelegiuirilor lui;
într-adevăr, o ureche zeloasă ascultă toate
şi nici murmurul şoaptelor nu rămâne ascuns.
Păziţi-vă deci de cârtirea zadarnică
şi feriţi-vă limba de clevetire,
căci rostirea ascunsă nu va trece în zadar
şi gura mult mincinoasă nimiceşte sufletul.
Nu vă grăbiţi moartea prin rătăcirea vieţii voastre,
nici nu vă atrageţi pieirea prin lucrările mâinilor voastre:
căci Dumnezeu nu a făcut moartea,
nici nu se încântă de pieirea celor vii.
El a creat toate ca ele să existe
şi prielnice sunt făpturile din lume,
şi nu este în ele otravă de pieire,
şi nici stăpânire a iadului pe pământ,
fiindcă dreptatea e nemuritoare.
Dar nelegiuiţii chiar cu mâinile şi cu vorbele lor cheamă peste ei moartea:

socotind-o prietenă, s-au topit după ea
şi au încheiat înţelegere cu ea,
căci sunt vrednici să aibă parte de ea.

(*Înţelepciunea* 1, 1-16)

În opoziţia dintre „oamenii drepţi“ şi „ticăloşi“, e conturată şi o psihologie a acestora din urmă: proclamarea dreptului forţei, ura faţă de cel care se poartă după legea lui Dumnezeu, pentru că însăşi existenţa acestuia constituie un reproş, şi, în sfârşit, sfidarea – dacă e omul lui Dumnezeu, să-l salveze El!

Zis-au în sinea lor cei ce cugetă nedrept:
„Puterea noastră să fie legea dreptăţii,
căci ce e slab se arată a fi fără folos;
să-i întindem curse celui drept, căci ne stinghereşte
şi se împotriveşte faptelor noastre,
ne mustră pentru încălcările Legii
şi ne învinuieşte că nu ne purtăm cum am fost crescuţi;
se făleşte că are cunoaşterea lui Dumnezeu
şi «fiu al lui Dumnezeu»[146] se numeşte pe sine.
El a ajuns pentru noi ca o osândire a gândurilor noastre
şi ne vine greu şi să privim la el,
căci viaţa lui nu seamănă cu viaţa celorlalţi
şi deosebite sunt cărările lui.
Ca o spurcăciune suntem socotiţi de el
şi se fereşte de căile noastre ca de întinări;
el fericeşte sfârşitul celor drepţi
şi se laudă că îl are pe Dumnezeu drept Tată.
Să vedem dacă vorbele lui sunt adevărate
şi să cercetăm care îi va fi sfârşitul.
Căci, dacă dreptul este fiu al lui Dumnezeu,
El îi va sta în ajutor şi îl va scăpa din mâna potrivnicilor.
Cu ocară şi cu chin să-l încercăm,
ca să-i cunoaştem blândeţea şi să-i cercetăm puterea de a îndura.
Să-l osândim la o moarte ruşinoasă,
căci, după spusele lui, i se va purta de grijă.“

Se afirmă clar împlinirea dreptăţii divine chiar şi dincolo de moartea trupului, în veşnicie.

Acestea le-au cugetat şi au rătăcit,
căci i-a orbit răutatea lor
şi n-au cunoscut tainele lui Dumnezeu,
nici n-au nădăjduit în răsplătirea pietăţii
şi nici n-au socotit că există o răsplată pentru sufletele neprihănite.
Căci Dumnezeu l-a creat pe om spre nestricăciune
şi după chipul veşniciei sale l-a făcut,
dar prin invidia diavolului a intrat moartea în lume
şi o gustă cei care sunt de partea lui.

(*Înţelepciunea* 2, 1a. 11-24)

Autorul valorizează câteva categorii de persoane care, după opinia curentă, au trăit fără sens: omul drept care are de suferit, cei care au murit fără să fi avut copii, cei care au murit de tineri (cap. 3–4). În mod paradoxal faţă de părerile superficiale, viaţa acelora a ajuns la plinătate, dacă au fost drepţi, şi la judecata lui Dumnezeu vor primi drept răsplată de la El învierea şi nemurirea fericită.

Sufletele drepţilor sunt în mâna lui Dumnezeu
şi nu-i va atinge nici un chin.
Au părut în ochii celor lipsiţi de minte că sunt morţi
şi a fost socotită o nenorocire ieşirea lor,
plecarea lor de lângă noi – o nimicire,
dar ei sunt în pace.
Chiar dacă, după vederile oamenilor, ei au fost pedepsiţi,
nădejdea lor este plină de nemurire;
şi, după ce cu puţin au fost pedepsiţi, vor primi mari binefaceri,
căci Dumnezeu i-a pus la încercare şi i-a aflat vrednici de El.
Ca pe aur în topitoare i-a lămurit
şi ca pe o jertfă de ardere-de-tot i-a bineprimit.
Iar la vremea cercetării lor vor străluci,
vor fi ca scânteile ce aleargă pe mirişte[147];
vor judeca neamuri şi vor stăpâni peste popoare
şi Domnul va fi împărat peste ei în veci.

Cei ce se încred în El vor înţelege adevărul
şi cei credincioşi vor dăinui la El în iubire,
căci harul şi îndurarea sunt pentru aleşii lui.

(*Înţelepciunea* 3, 1-9)

Îndemn către conducătorii de popoare să se deschidă spre înţelepciune: ei vor avea de dat socoteală în faţa lui Dumnezeu pentru felul în care şi-au îndeplinit misiunea.
Ascultaţi, voi, regi, şi înţelegeţi,
luaţi învăţătură, cei ce sunteţi judecători peste marginile pământului!
Plecaţi-vă urechea, cei ce stăpâniţi gloatele
şi vă mândriţi cu mulţimea popoarelor!
Căci de la Domnul vi s-a dat puterea,
şi stăpânirea – de la Cel Preaînalt.
El va cerceta faptele şi va scotoci cugetările voastre;
căci, slujitori fiind ai împărăţiei lui, n-aţi judecat cu dreptate,
nici n-aţi păzit Legea,
nici n-aţi umblat după voia lui Dumnezeu.
Înspăimântător şi grabnic se va năpusti asupra voastră,
căci judecata este aspră pentru cei mari.
Pentru că celui mic i se iartă, din milă,
dar cei puternici vor fi cercetaţi cu străşnicie.
Căci nu dă înapoi în faţa nimănui Stăpânul a toate
şi nu se sfieşte de măreţia nimănui,
căci pe cel mic şi pe cel mare tot El i-a făcut
şi de toţi se îngrijeşte deopotrivă,
dar pe cei puternici îi ameninţă cercetare aspră.
Deci către voi, stăpânitorilor, sunt cuvintele mele,
ca să învăţaţi înţelepciunea şi să nu căderi,
pentru că cei ce păzesc cu sfinţenie cele sfinte vor fi sfinţiţi
şi cei care le-au primit învăţătura vor afla apărare.
Să doriţi, aşadar, cuvintele mele,
să tânjiţi după ele, şi veţi fi învăţaţi.

(*Înţelepciunea* 6, 1-11)

Înţelepciunea vine în întâmpinarea omului: cel care porneşte s-o caute o va găsi aşteptându-l.

Strălucitoare şi neofilită este înţelepciunea
şi cu uşurinţă poate fi privită de cei care o iubesc
şi aflată de cei care o caută.
Le-o ia înainte celor care o doresc,
făcându-li-se ea mai întâi cunoscută.
Cel care se scoală în zori pentru ea nu va trudi,
căci o va afla şezând la poarta sa[148].
Dorul după ea e desăvârşirea chibzuinţei
şi cel care a stat treaz pentru ea va fi curând lipsit de grijă,
pentru că pe cei vrednici de ea cutreieră ea însăşi căutându-i
şi pe cărări li se iveşte binevoitoare
şi în orice cugetare le iese înainte.

(*Înţelepciunea* 6, 12-16)

Exegeţii au subliniat această influenţă a culturii greceşti: folosirea înlănţuirii logice în forma soritului (A este B, B este C, C este D, D este E… deci A este E).

Începutul ei este cea mai adevărată poftă de învăţătură,
iar grija de învăţătură e iubirea,
iar iubirea e păzirea legilor ei,
iar luarea aminte la legi este siguranţa nestricăciunii,
iar nestricăciunea îl face pe om să fie aproape de Dumnezeu.
Aşadar, pofta de înţelepciune duce la Împărăţie.

(*Înţelepciunea* 6, 17-20)

Elogiul înţelepciunii: o descriere mai degrabă conceptuală, de o mare fineţe stilistică.

În Înţelepciune este un duh de înţelegere sfânt,
unic, cu multe laturi, subţire,
sprinten, pătrunzător, neprihănit,
limpede, netulburat, iubitor de bine, ager,
de neoprit, binefăcător, iubitor de oameni,
statornic, temeinic, fără de griji,
atotputernic, atotveghetor,
care străbate prin toate duhurile cele înţelegătoare, curate şi oricât de

subţiri.
Căci mai sprintenă decât orice mişcare este Înţelepciunea:
străbate şi pătrunde toate prin curăţia sa;
suflare a puterii lui Dumnezeu este ea
şi revărsare preacurată a slavei Celui Atotputernic.
De aceea, nimic pângărit nu pătrunde în ea.
Rază este a luminii veşnice
şi oglindă fără pată a lucrării lui Dumnezeu
şi icoană a bunătăţii lui.
Una fiind, toate le poate
şi, rămânând în sine, toate le reînnoieşte
şi, din neam în neam, strămutându-se în sufletele sfinte,
le face prieteni ai lui Dumnezeu şi profeţi.
Căci nimic altceva nu iubeşte Dumnezeu
decât pe acela care locuieşte laolaltă cu Înţelepciunea.
Pentru că ea este mai frumoasă decât soarele
şi decât toată rânduiala aştrilor;
de va fi asemuită cu lumina, va fi aflată mai presus;
căci lumina este urmată de noapte,
dar Înţelepciunea nu e biruită de rău.
Ea ajunge de la un capăt la altul cu putere
şi orânduieşte toate în chip minunat.

(*Înţelepciunea* 7,22 – 8,1)

Atotputernicia şi iubirea lui Dumnezeu pentru toate făpturile sale.

Ca un fir de praf care apleacă talerul cumpenei este lumea întreagă înaintea Ta,
şi ca un strop de rouă din zori ce picură pe pământ.
Dar Tu îi miluieşti pe toţi, pentru că poţi toate
şi treci cu vederea păcatele oamenilor, spre pocăinţă.
Căci Tu iubeşti toate câte sunt
şi nu ţi-e silă de nimic din cele pe care le-ai făcut;
căci de ai fi urât ceva, nu l-ai fi plăsmuit.
Cum ar fi dăinuit ceva de nu ai fi voit Tu,
ceea ce n-ar fi fost chemat de tine cum s-ar fi păstrat?
Dar Tu le cruţi pe toate, căci ale tale sunt,

Stăpâne iubitor de suflete!
Duhul tău nepieritor este în toate:
de aceea pe cei care cad îi dojeneşti puţin câte puţin
şi, amintindu-le în ce păcătuiesc, îi povăţuieşti
ca, depărtându-se de răutate, să se încreadă în tine, Doamne.

(*Înţelepciunea* 11,22 – 12,2)

Origini ale idolatriei: prin divinizarea stihiilor…

Deşerţi sunt din fire toţi oamenii în care nu se află cunoaşterea lui Dumnezeu
şi din cele bune care se văd n-au fost în stare să-l afle pe Cel care este
şi, luând aminte la lucrări, nu l-au recunoscut pe Făcător,
ci au socotit drept zei stăpânitori ai lumii ori focul, ori vântul, ori aerul sprinten,
ori crugul stelelor, ori apa năvalnică, ori luminătorii de pe cer.
Dacă, vrăjiţi de frumuseţea acestora, le-au luat drept zeităţi,
să ştie cu cât e mai presus de ele Stăpânul lor,
căci Izvoditorul frumuseţii le-a zidit;
iar dacă au fost uluiţi de puterea şi lucrarea lor,
să cugete, pornind de la ele, cu cât e mai puternic cel care le-a întocmit;
căci, după măreţia şi frumuseţea făpturilor,
poate fi contemplat, prin analogie, Creatorul.
Totuşi, aceştia nu trebuie învinuiţi prea mult:
într-adevăr, poate că ei căutându-l pe Dumnezeu şi voind să-l găsească au rătăcit:
trăind printre lucrările lui, le cercetează
şi dau crezare văzului că cele privite sunt frumoase.
Totuşi, nici ei nu sunt de iertat,
căci, dacă au fost în stare să adune atâta ştiinţă încât să poată scruta universul,
cum de nu l-au aflat mai degrabă pe Stăpânul lor?

(*Înţelepciunea* 13, 1-9)

…sau, pe o treaptă inferioară, până la ridicol şi la absurd, prin divinizarea unor obiecte făurite de om.

Dar nefericiţi şi cu nădejdile puse în lucruri moarte
sunt cei care au numit zei lucruri făcute de mână de om:
aur şi argint, făurite cu meşteşug, înfăţişând fiinţe vii,
sau piatră nefolositoare, lucrare a unei mâini din vechime.
Sau cum ar fi un tăietor de lemne care a tăiat cu fierăstrăul un copac uşor de mânuit,
i-a cojit cu pricepere toată scoarţa
şi, lucrându-l cu măiestrie,
a pregătit un obiect folositor pentru nevoile vieţii,
iar bucăţile căzute de la lucrare
le-a folosit să-şi pregătească de mâncare şi s-a săturat.
Ce a mai rămas şi din acestea, care nu mai era bun de nimic
– un lemn strâmb şi plin de noduri –,
l-a luat şi l-a sculptat cu migala vremii de răgaz
şi cu priceperea iscusinţei lui i-a dat formă asemenea unui chip de om
sau l-a făcut aidoma unui animal de nimic,
ungându-l cu roşu şi rumenindu-i pielea cu vopsea
şi acoperindu-i astfel orice cusur;
apoi, făcându-i un lăcaş vrednic de el,
l-a aşezat în perete şi l-a prins în fier.
A avut grijă, aşadar, ca el să nu cadă,
ştiind că nu e în stare să se ajute singur
şi că este doar un chip şi are nevoie de ajutor.
Dar, când se roagă pentru bunuri şi căsătorii şi copii,
nu se ruşinează să grăiască unui lucru neînsufleţit
şi pentru sănătate să cheme ceea ce este fără putere;
pentru viaţă pune preţ pe ce este mort,
pentru ajutor se roagă la ce este mai nevolnic,
iar pentru călătorie, la ce nu e în stare să facă un pas,
şi pentru câştig, şi pentru lucrare, şi pentru izbânda mâinilor sale
cere vlagă de la ceea ce nu are pic de vlagă în mâini.

(*Înţelepciunea* 13, 10-19)

Rugăciune pentru a cere înţelepciunea: cu excepţia câtorva versete care fac aluzie la regele Solomon, ea poate fi rugăciunea oricărui om.

Dumnezeule al părinţilor şi Doamne al îndurării,

care ai făcut toate prin cuvântul tău
şi cu înţelepciunea ta l-ai rânduit pe om
să stăpânească peste făpturile create de tine
şi să cârmuiască lumea în sfinţenie şi dreptate
şi cu suflet nepărtinitor să facă judecată,
dă-mi înţelepciunea care şade alături de tine pe tron
şi nu mă scoate din rândul fiilor tăi,
căci slujitorul tău sunt şi fiul slujitoarei tale,
om slab şi cu zile numărate,
puţin destoinic să înţeleg judecata şi legile.
Căci şi de-ar fi cineva desăvârşit între fiii oamenilor,
de-i va lipsi înţelepciunea ta, ca un nimic va fi socotit.

Cu tine este înţelepciunea care cunoaşte faptele tale,
care era de faţă când ai făcut lumea[149]
şi care ştie ce este plăcut înaintea ochilor tăi
şi ce este drept potrivit poruncilor tale.
Trimite-o din sfintele tale ceruri,
de pe tronul măririi tale trimite-o,
ca să-mi stea alături şi să lucreze cu mine,
ca să ştiu ce este plăcut înaintea ta.
Fiindcă ea ştie şi înţelege toate
şi mă va călăuzi în lucrările mele cu chibzuinţă
şi mă va ocroti cu slava sa.
Care om va putea cunoaşte voinţa lui Dumnezeu,
sau cui îi va veni în minte ce voieşte Domnul?
Cugetările muritorilor sunt şovăitoare
şi nestatornice sunt hotărârile noastre.
Căci trupul pieritor împovărează sufletul
şi lăcaşul pământesc apasă mintea plină de gânduri[150].
Cu greu ne închipuim ce se află pe pământ;
chiar şi pe cele care ne sunt la îndemână le găsim cu trudă;
dar celor din ceruri, cine le-a dat de urmă?
Iar voia ta cine ar fi cunoscut-o, dacă Tu nu i-ai fi dat înţelepciune
şi nu i-ai fi trimis duhul tău sfânt dintru cele de sus?
Astfel au fost îndreptate cărările celor de pe pământ
şi oamenilor li s-a dat învăţătura despre cele plăcute ţie
şi prin înţelepciune au fost mântuiţi.

Note

142. *Cf.* şi 2, 23-24, *infra*.

143. „Cârmuiţi“: sau „judecaţi“.

144. „Puterea“: în scrierile târzii apare ca nume divin. *Cf. e.g. Matei* 26, 64.

145. „Duhul cel sfânt“: în Vechiul Testament, „duhul“ (ebr. *ruah*, „vânt“, „suflu“, „respiraţie“) lui Dumnezeu este suflarea lui – putere creatoare (*Geneză* 1, 2), care îi însufleţeşte pe „judecători“ (*e.g. Judecători* 14, 6), îi inspiră pe profeţi (*e.g. Iezechiel* 3, 12) şi îl va cuprinde cu totul (*litt.* „se va odihni asupra lui“) pe Mesia (*cf. Isaia* 11, 2). Aici este echivalat cu Înţelepciunea.

146. „Fiu al lui Dumnezeu“: în ebraica biblică termenul „fiu“ are un sens mai larg şi intră în diverse expresii arătând o apropiere specială. Exegeza creştină a văzut însă aici şi o prevestire a osândirii şi pătimirii lui Hristos.

147. *Cf. Daniel* 12, 2-3: „Şi mulţi dintre cei care dorm în pulberea pământului se vor scula: unii pentru viaţa veşnică, iar alţii spre ocară şi ruşine veşnică. Atunci cei învăţaţi vor străluci ca lumina cerului şi cei care îi vor fi îndrumat pe mulţi pe calea dreptăţii vor fi precum stelele în vecii vecilor.“

148. „La poarta sa“: *cf. Proverbe* 8, 34 şi nota 1, p. 94.

149. „Era de faţă când ai făcut lumea“: *cf. Proverbe* 8, 22-31, *supra*.

150. În această dihotomie între sufletul spiritual şi trupul care este mai degrabă o povară se manifestă influenţa filozofiei greceşti, cu precădere a lui Platon. Specific iudaică este afirmaţia că numai Dumnezeu îi poate da omului înţelepciunea spre mântuire.

Din Psalmi

Tematica înţelepciunii este prezentă şi în Psalmi, *care sunt rugăciunea prin excelenţă a omului biblic. Unii psalmi sunt însă numiţi în mod special „sapienţiali“, pentru că exprimă şi transmit o experienţă de viaţă şi o învăţătură.*

Psalmul 1

Fericit omul care nu umblă în sfatul celor răi
şi în calea păcătoşilor nu se opreşte
şi pe scaunul celor batjocoritori nu se aşază,
ci în legea Domnului e desfătarea lui
şi legea lui o murmură ziua şi noaptea!
El este ca un pom sădit lângă pâraie de apă, care dă rod la vreme potrivită;
frunzele lui nu se veştejesc şi tot ce începe îi iese bine.

Nu sunt aşa cei răi, nu sunt aşa,
ci sunt ca pleava pe care o spulberă vântul.
De aceea nu-şi vor ţine fruntea sus cei răi la judecată,
şi nici păcătoşii, în adunarea celor drepţi.
Căci Domnul cunoaşte calea celor drepţi,
iar calea celor răi se va nimici.

Portretul omului care se poate apropia de Dumnezeu: nu este vorba de vreo puritate rituală, ci de trăirea în adevăr şi dreptate.

Psalmul 15/14[151]

Psalm. Al lui David[152].
Doamne, cine se va sălăşlui în cortul tău,
cine va locui în muntele tău cel sfânt?
Cel ce umblă întru desăvârşire şi face dreptatea,
cel care grăieşte adevărul în inima sa,
cel care nu cleveteşte şi nu face rău semenului său
şi ocară nu stârneşte împotriva aproapelui său.
Dispreţuit este în ochii săi omul de nimic,
iar pe cei ce se tem de Domnul îi cinsteşte,
şi, chiar dacă păgubeşte, nu-şi calcă jurământul;
banii săi nu-i împrumută cu dobândă
şi mită împotriva celui nevinovat nu ia.
Cel care face astfel nu se va clătina în veac.

Omul asuprit e îndemnat la răbdare: el nu trebuie să se lase tulburat de invidie sau de mânie, căci Domnul îi va veni negreşit în ajutor. Descrierile răsplăţilor şi pedepselor vor fi interpretate metaforic de-a lungul timpului, în mod tot mai spiritualizat.

Psalmul 37/36

Al lui David.
Nu te tulbura de cei nelegiuiţi
şi nu-i pizmui pe cei ce fac strâmbătate,
căci precum iarba cosită se vor ofili
şi ca firul ierbii se vor usca.

Încrede-te în Domnul şi fă binele,
locuieşte pământul şi păzeşte credinţa.
Desfată-te în Domnul
şi El va împlini cererile inimii tale.
Încredinţează[153] Domnului calea ta,
încrede-te în El şi El va săvârşi:
va scoate la iveală ca lumina dreptatea ta

şi dreptul tău, ca soarele la amiază.
Stai tăcut înaintea Domnului şi aşteaptă-l;
nu te tulbura de acela care propăşeşte în drumul său,
de omul care urzeşte viclenii.

Fereşte-te de mânie, depărtează de la tine furia,
nu te aprinde, căci îţi va fi spre rău,
fiindcă cei care fac rele vor fi seceraţi,
iar cei care-l aşteaptă pe Domnul vor moşteni pământul.
Încă puţin şi cel rău nu va mai fi:
vei căuta locul lui şi nu-l vei afla.
Dar cei blânzi[154] vor moşteni pământul
şi se vor desfăta în belşug de pace.

Cel rău unelteşte împotriva celui drept
şi scrâşneşte din dinţi împotriva lui.
Stăpânul însă râde de el,
căci vede cum i-a venit ziua.
Cei răi scot sabia, îşi încordează arcul
ca să-l doboare pe cel smerit şi sărac,
ca să-i străpungă pe cei ce urmează căi drepte.
Dar sabia lor le va intra în inimă
şi arcurile lor se vor sfărâma.

Mai bun e puţinul celui drept
decât belşugul multor nelegiuiţi,
căci braţele celor nelegiuiţi se vor frânge,
dar sprijinul celor drepţi este Domnul.
Domnul cunoaşte zilele celor desăvârşiţi,
iar moştenirea lor în veci va rămâne.
Nu vor fi făcuţi de ocară în vremuri rele
şi în zilele de foamete se vor sătura.
Fiindcă cei răi vor fi nimiciţi
şi vrăjmaşii Domnului – ca podoaba câmpului:
se vor risipi, ca fumul se vor risipi.

Cel nelegiuit ia cu împrumut şi nu dă înapoi,

dar cel drept se îndură şi dăruieşte.
Căci cei binecuvântaţi de El vor moşteni pământul,
iar cei blestemaţi de El vor fi nimiciţi.
De la Domnul se întăresc paşii omului
şi calea lui îi e pe plac.
Când cade, nu este doborât,
căci Domnul îl ţine de mână.

Tânăr am fost şi am îmbătrânit,
dar n-am văzut să fie părăsit cel drept,
nici neamul lui să ducă lipsă de pâine.
Ziua întreagă el se milostiveşte şi dă cu împrumut:
neamul lui va fi binecuvântat.

Abate-te de la rău şi fă binele
şi vei avea sălaş de-a pururi.
Căci Domnul iubeşte dreptatea
şi nu-i va părăsi pe credincioşii săi – în veac vor fi ocrotiţi,
iar sămânţa celor răi va fi secerată.
Cei drepţi vor moşteni pământul
şi-l vor locui în veci.

Gura celui drept rosteşte înţelepciune,
limba lui grăieşte dreptate;
legea Dumnezeului său e în inima sa
şi paşii nu-i vor şovăi.
Nelegiuitul îl pândeşte pe cel drept
căutând să-l dea morţii;
dar Domnul nu-l lasă în mâinile lui
şi nu va lăsa să fie osândit la judecată.
Aşteaptă-l pe Domnul şi păzeşte calea lui
şi El te va înălţa ca să moşteneşti pământul,
când vor fi seceraţi cei răi vei vedea.
L-am văzut pe cel rău înălţându-se cu trufie,
ridicându-se ca un cedru înfrunzit;
s-a trecut şi, iată, nu mai este,
l-am căutat şi n-a mai fost aflat.

Ia aminte la cel desăvârşit, priveşte la cel drept,
    căci omul păcii are parte de urmaşi.
Cei răzvrătiţi, însă, vor fi nimiciţi cu toţii,
    urmaşii celor fără de lege vor fi seceraţi.
Dar mântuirea celor drepţi vine de la Domnul,
    El e adăpostul lor în timp de strâmtorare.
Îi va ajuta Domnul şi-i va izbăvi,
    îi va scăpa de cei nelegiuiţi şi-i va mântui,
    pentru că s-au adăpostit la El.

Bogăţiile sunt amăgire: ele nu pot îndepărta moartea. Suficienţa celor bogaţi e ridicolă.

Psalmul 49/48

Pentru mai-marele cântăreţilor. Al fiilor lui Core[155]. Psalm.
Auziţi acestea, toate popoarele,
    ascultaţi, voi, toţi locuitorii lumii:
oameni de rând şi oameni de neam mare,
    bogaţi şi săraci deopotrivă!
Gura mea va grăi înţelepciune
    şi cugetul inimii mele, pricepere;
pleca-voi spre pilde urechea mea,
    tâlcui-voi în harfă taina mea.

De ce să mă tem în zilele rele,
    când fărădelegea celor care mă urmăresc mă înconjoară?
Ei se încred în tăria lor
    şi cu belşugul bogăţiei lor se laudă.
Nici frate pe frate nu poate izbăvi
    şi nu-i poate da lui Dumnezeu preţ de răscumpărare.
Nespus de mare e preţul sufletului său
    şi niciodată nu va fi de ajuns
ca el să trăiască în veac
    şi să nu vadă mormântul.
Îi va vedea pe înţelepţi cum pier
    deopotrivă cu cel fără de minte şi cu cel nebun,

lăsând altora avuţia lor.
Mormintele le vor fi casă în veac,
locuinţa lor din neam în neam,
deşi cu numele lor şi-au numit pământurile.
Omul când e în cinste nu rămâne mult,
ci este asemenea dobitoacelor ce pier.

Aceasta este calea celor ce se încred în sine
şi sfârşitul celor mulţumiţi de ei.
Ca oile se îndreaptă spre adânc şi moartea îi va paşte;
se vor prăbuşi în groapă, chipul lor va pieri
şi tărâmul celor morţi le va fi sălaş.
Însă Dumnezeu izbăveşte sufletul meu,
din ghearele lăcaşului morţii mă va scoate.
Nu te nelinişti dacă se îmbogăţeşte omul
şi dacă sporeşte slava casei lui,
căci la moarte nu va lua toate cu sine,
nici nu va coborî după el slava lui.
Îşi binecuvânta el sufletul în timpul vieţii:
„Te vor lăuda că te-ai îngrijit de tine!“
Dar va coborî alături de strămoşii săi,
care în veac nu vor vedea lumina.
Omul când e în cinste nu rămâne mult,
ci este asemenea dobitoacelor ce pier.

Când priveşte viaţa în lumina lui Dumnezeu, cel asuprit şi sărman îşi găseşte liniştea.

Psalmul 73/72

Psalm. Al lui Asaf[156].
Cu adevărat bun este Dumnezeu cu Israel,
cu cei curaţi cu inima;
dar eu, cât pe ce să-mi lunece piciorul,
puţin a lipsit să mi se poticnească paşii,
căci i-am pizmuit pe cei trufaşi
văzând tihna celor fără de lege.

Fiindcă ei n-au parte de chinuri până la moarte,
şi zdravăn le e trupul,
de truda muritorilor n-au parte,
şi laolaltă cu ceilalţi nu sunt loviţi,
de aceea trufia e podoaba lor,
silnicia îi acoperă ca un veşmânt,
le ies ochii din cap de grăsime,
din inimi li se revarsă închipuiri.
Batjocoresc, vorbesc cu răutate,
ameninţă de sus cu asuprirea.
Şi-au înălţat până la ceruri gura lor,
iar limba lor cutreieră pământul.
De aceea poporul se ia după ei
şi puhoiul apelor nu-i ajunge.
Ei zic: „Cum va şti Dumnezeu?
Are cumva ştiinţă Cel Preaînalt?“
Iată, aceştia sunt nelegiuiţii:
pururi în tihnă îşi sporesc bogăţia.

Atunci, oare în zadar mi-am păstrat inima curată
şi mi-am spălat mâinile întru nevinovăţie?
Căci lovit sunt ziua întreagă
şi pedepsit în fiece dimineaţă!
De-aş fi zis: „Voi grăi ca ei“,
aş fi fost necredincios neamului fiilor tăi.
Am cugetat să înţeleg aceasta,
dar anevoios lucru a fost în ochii mei,
până când am intrat în sanctuarul lui Dumnezeu
şi am înţeles sfârşitul lor.
Cu adevărat îi aşezi în loc lunecos
şi-i prăbuşeşti în amăgire.
Cum sunt ei nimiciţi într-o clipă,
s-au dus, au pierit de spaime!
Ca pe un vis la trezire, Stăpâne,
când te scoli, dispreţuieşti chipul lor.
Când se mâhnea inima mea
şi eram străpuns până-n rărunchi,
eram neghiob şi nu înţelegeam,

ca un dobitoc eram înaintea ta.

Dar eu sunt pururea cu tine,
m-ai prins de mâna dreaptă.
Cu sfatul tău mă vei călăuzi
şi în urma slavei tale mă vei lua.
Pe cine am eu în ceruri?
Fiind cu tine, nu am dorinţă pe pământ.
Se mistuie trupul meu şi inima mea:
stânca inimii mele şi partea mea e Dumnezeu în veci.

Iată, cei ce se îndepărtează de tine vor pieri,
vei nimici pe toţi cei care-ţi sunt necredincioşi.
Iar mie a mă apropia de Dumnezeu bine-mi este,
mi-am pus în Domnul şi Stăpânul meu scăparea,
ca să istorisesc toate lucrările tale.

Legea Domnului văzută ca suprema binefacere este cântată în cel mai lung psalm de laudă şi mulţumire.

Psalmul 119/118

Alef[157]
Fericiţi cei fără prihană în cale,
cei care umblă în legea Domnului.
Fericiţi cei care păzesc mărturiile lui
şi îl caută din toată inima.
Ei n-au săvârşit fărădelege
şi umblă pe căile lui.
Tu ai dat rânduielile tale
ca să fie păzite pe de-a-ntregul.
O, de s-ar statornici căile mele
spre păzirea îndreptărilor tale!
Atunci nu mă voi ruşina
când voi privi la toate poruncile tale.
Te voi lăuda întru curăţia inimii

când voi învăţa judecăţile dreptăţii tale.
Legiuirile tale voi păzi:
să nu mă părăseşti nicicând!

(*Psalmul 119,* 1-8)

Dalet
Lipitu-s-a de ţărână sufletul meu:
prin cuvântul tău dă-mi viaţă!
Căile mele ţi le-am istorisit şi mi-ai răspuns;
învaţă-mă legiuirile tale!
Calea rânduielilor tale fă-mă s-o înţeleg
şi voi cugeta la minunăţiile tale.
S-a istovit sufletul meu de supărare:
ridică-mă, după cuvântul tău.
Calea minciunii îndepărteaz-o de la mine
şi cu legea ta miluieşte-mă!
Calea adevărului am ales-o,
hotărârile tale le-am pus înaintea mea.
M-am alipit de mărturiile tale:
Doamne, să nu mă dai de ocară!
Pe calea poruncilor tale alerg,
fiindcă Tu lărgeşti inima mea.

(*Psalmul 119,* 25-32)

Zain
Adu-ţi aminte de cuvântul pe care l-ai grăit slujitorului tău,
în care mi-am pus toată nădejdea.
Aceasta e mângâierea mea în necaz:
făgăduinţa ta îmi dă viaţă.
Cei trufaşi m-au batjocorit peste măsură:
de la legea ta eu nu m-am abătut.
Mi-am adus aminte de hotărârile tale cele din veac, Doamne,
şi m-am mângâiat.
Mânia m-a cuprins din pricina celor răi,
care părăsesc legea ta.
Cântări au fost pentru mine legiuirile tale
în casa pribegiei mele.

Mi-am amintit noaptea de numele tău, Doamne,
şi am păzit legea ta.
Acesta e rostul meu:
să urmez rânduielile tale.

(*Psalmul 119*, 49-56)

Het

Partea mea este Domnul;
zis-am: voi păzi cuvintele tale.
Din toată inima am voit să înseninez faţa ta,
miluieşte-mă după făgăduinţa ta.
Am cercetat căile mele
şi mi-am întors paşii spre mărturiile tale.
Grăbitu-m-am şi n-am zăbovit
să păzesc poruncile tale.
Funiile celor răi s-au strâns împrejurul meu:
de legea ta nu am uitat.
În miez de noapte mă scol ca să te laud
pentru hotărârile dreptăţii tale.
Tovarăş sunt eu cu toţi cei care se tem de tine,
cu cei care păzesc rânduielile tale.
De bunăvoinţa ta, Doamne, plin este pământul;
învaţă-mă legiuirile tale!

(*Psalmul 119*, 57-64)

Nun

Făclie pentru paşii mei e cuvântul tău
şi lumină pentru cărările mele.
Jurat-am – şi voi ţine –
să păzesc hotărârile dreptăţii tale.
Umilit am fost peste poate, Doamne,
dă-mi viaţă, după cuvântul tău.
Jertfa de bunăvoie a gurii mele să-ţi fie plăcută, Doamne:
învaţă-mă hotărârile tale!
Sufletul meu e în palmele mele fără încetare[158],
dar de legea ta nu am uitat,
întinsu-mi-au nelegiuiţii cursă,

dar de la rânduielile tale n-am rătăcit.
Moştenirea mea sunt mărturiile tale în veac,
căci ele sunt veselia inimii mele.
Aplecatu-mi-am inima spre împlinirea legiuirilor tale
pururi, până la sfârşit.

(*Psalmul 119*, 105-112)

Pe

Minunăţii sunt mărturiile tale:
de aceea le-a păzit sufletul meu.
Poarta cuvântului tău răspândeşte lumină,
dă pricepere celor neştiutori.
Gura mi-am deschis-o şi am sorbit,
căci de poruncile tale am însetat.
Întoarce-te spre mine şi mă miluieşte,
după cum ai hotărât pentru cei care iubesc numele tău.
Statorniceşte paşii mei întru făgăduinţa ta
şi să nu mă stăpânească nici o fărădelege.
Răscumpără-mă din asuprirea omului
şi voi păzi rânduielile tale.
Luminează faţa ta peste slujitorul tău
şi învaţă-mă legiuirile tale.
Şiroaie de lacrimi au vărsat ochii mei
pentru că oamenii n-au păzit legea ta.

(*Psalmul 119*, 129-136)

Tau

Să ajungă strigarea mea înaintea feţei tale, Doamne,
după cuvântul tău, dă-mi înţelegere!
Să vină ruga mea în faţa ta,
după făgăduinţa ta, izbăveşte-mă!
Izbucnească de pe buzele mele cântare de laudă,
căci Tu mă înveţi legiuirile tale.
Să cânte limba mea făgăduinţa ta,
căci toate poruncile tale sunt dreptate.
Mâna ta să-mi vină în ajutor,
căci am ales învăţăturile tale.

Tânjit-am după mântuirea ta, Doamne,
şi legea ta desfătarea mea este.
Viu va fi sufletul meu şi te va lăuda
şi hotărârile tale îmi vor veni în ajutor.
Rătăcit-am ca o oaie pierdută: caută spre robul tău,
căci poruncile tale nu le-am uitat.

(*Psalmul 119*, 169-176)

Bucuria comuniunii frăţeşti:

Psalmul 133/132

Cântare a Treptelor. A lui David.
Iată cât e de bine şi de plăcut
să locuiască fraţii laolaltă:
ca mirul de preţ pe creştet, ce coboară pe barbă, pe barba lui Aaron[159],
ce coboară pe marginea veşmântului său;
ca roua Hermonului ce coboară pe înălţimile Sionului[160],
căci acolo a hotărât Domnul binecuvântare, viaţă în veci de veci.

Faptul că Dumnezeu este atotştiutor şi pretutindeni prezent îi dă psalmistului un sentiment de încredere şi de bucurie.

Psalmul 139/138

Pentru mai-marele cântăreţilor. Al lui David. Psalm.
Doamne, Tu mă cercetezi şi mă cunoşti,
Tu ştii când mă aşez şi când mă scol.
Tu înţelegi de departe gândurile mele,
când umblu şi când mă culc Tu iei seama
şi toate căile mele îţi sunt cunoscute;
încă nu este vorbă pe limba mea
şi iată, Doamne, Tu o ştii pe toată.
Din spate şi din faţă Tu mă învălui
şi ai pus peste mine palma ta.
Minunată e ştiinţa ta, mai presus de mine;

preaînaltă, şi nu o pot ajunge.

Unde să mă duc de la duhul tău
şi de la faţa ta unde să fug?
De mă voi sui la cer, acolo eşti
şi de mă voi culca în lăcaşul morţilor, iată-te!
De voi lua aripile zorilor
şi mă voi aşeza la marginile mării,
şi acolo mâna ta mă va călăuzi
şi mă va ţine dreapta ta.

Am zis: „Măcar de m-ar acoperi întunericul
şi noapte, lumina pentru mine“,
dar nici întunericul nu e întuneric pentru tine
şi noaptea ca ziua se va lumina:
întunericul ei va fi ca lumina.

Căci Tu ai alcătuit rărunchii mei,
m-ai ţesut în pântecele mamei mele.
Te preamăresc pentru că sunt o făptură atât de minunată[161];
minunate sunt lucrările tale şi sufletul meu le cunoaşte
bine.
Nu-ţi erau ascunse oasele mele când am fost plăsmuit în taină,
ţesut în adâncurile pământului.
Ochii tăi m-au văzut înainte de a mă naşte
şi în cartea ta îmi erau scrise zilele toate:
erau făurite pe când nu era nici una.

Cât de adânci sunt, pentru mine, gândurile tale, Dumnezeule,
de necuprins e numărul lor!
De le voi socoti, le voi afla mai multe ca nisipul.
Când mă trezesc, tot lângă tine sunt.
Cercetează-mă, Dumnezeule, şi cunoaşte-mi inima,
încearcă-mă şi cunoaşte grijile mele
şi vezi de este în mine cale nelegiuită,
şi călăuzeşte-mă pe calea cea din veac.

Note

151. Există o diferenţă între numerotarea psalmilor în Biblia ebraică şi cea din Septuaginta, diferenţă care se reflectă, evident, şi în traducerile făcute după una sau cealaltă sursă: *Psalmii 9* şi *10* din Biblia ebraică sunt socotiţi unul singur (9) în Septuaginta, de unde decalajul de o cifră până la *Psalmul 147* din Biblia ebraică; în schimb, acesta e împărţit în două (146 şi 147) în Septuaginta, deci *Psalmul 148* ajunge să fie acelaşi în ambele surse.

152. Majoritatea psalmilor îi sunt atribuiţi în mod tradiţional lui David, ca reprezentant prin excelenţă al genului.

153. „Încredinţează“: *litt*. „aruncă asupra“; „calea“, cuvânt-cheie în întreaga Biblie, metaforizează desfăşurarea întregii vieţi a omului, precum şi purtarea lui de fiecare clipă.

154. „Cei blânzi“: ebr. *`anaw* înseamnă „sărman“, „smerit“, „blajin“, unul care ştie că n-are alt sprijin decât pe Dumnezeu. *Cf. Matei* 5, 4.

155. „Fiii lui Core“: familie de leviţi rânduiţi de David să fie cântăreţi în sanctuar (*cf. 1 Cronici* 6, 22).

156. „Asaf“: levit rânduit de David printre conducătorii corului în sanctuar (*cf. 1 Cronici* 6, 39; 15, 17; 16, 5-7).

157. „*Alef*“: psalmul este alcătuit din 22 de strofe, după numărul literelor din alfabetul ebraic. În cadrul fiecărei strofe toate versetele încep cu litera respectivă. Este un procedeu de şcoală, care facilitează memorarea; în acelaşi timp sugerează o totalitate.

158. „Sufletul meu e în palmele mele“: semitism însemnând „viaţa mi-e pururi în primejdie“.

159. „Mirul de preţ … pe barba lui Aaron“: aluzie la ungerea preoţească, dar şi imaginea omului din vechime care se parfumează, pregătindu-se de sărbătoare.

160. „Roua Hermonului … înălţimile Sionului“: nu este o indicaţie geografică, de vreme ce muntele Hermon se află la o depărtare considerabilă la nord de Ierusalim; ideea este că aceeaşi bogăţie de rouă se revarsă peste muntele Domnului, peste Sion.

161. Uimirea omului în faţa frumuseţii propriei fiinţe create de Dumnezeu pare un reflex al bucuriei lui Dumnezeu la creaţie (*cf. e.g. Geneză* 1, 31: „Şi a văzut Dumnezeu toate câte le făcuse şi, iată, erau foarte bune.“).

Bibliografie selectivă

Deoarece s-ar putea spune că bibliografia biblică tinde spre infinit, am inclus aici doar principalele instrumente de lucru folosite, precum şi câteva lucrări de referinţă.

Biblia Hebraica Stuttgartensia, ed. K. Elliger et W. Rudolph, Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart, 1977.

Septuaginta, ed. Alfred Rahlfs; editio altera Robert Hanhart, Stuttgart, 2006.

Nova Vulgata Bibliorum Sacrorum Editio, Libreria Editrice Vaticana, 1979.

Biblia Sacra Vulgata (ed. R. Gryson), Stuttgart, 2007.

*

Alter, Robert, *The Book of Psalms, A Translation with Commentary*, W.W. Norton & Comp., New York – London, 2007.

Alter, Robert, *The Wisdom Books, A Translation with Commentary*, W.W. Norton & Comp., New York – London, 2010.

La sainte Bible, Version établie par les moines de Maredsous, nouvelle édition revue et corrigée, Brepols, Paris – Turnhout, 1975.

La Bible de Jérusalem, nouvelle édition entièrement revue et augmentée, Éditions du Cerf, Paris, 1986.

La Bible, traduction œcuménique (édition réservée à l'Association œcuménique pour la recherche biblique), Éditions du Cerf – Société Biblique Française, 1988.

The Holy Bible, Revised Standard Version, An Ecumenical Edition, Collins, New York – Glasgow – London – Toronto – Sydney – Auckland,

1973.
New English Translation (The NET Bible), 2005.
La Sacra Bibbia della Conferenza Episcopale Italiana, Città del Vaticano, 1997.
Biblia sau Sfânta Scriptură, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al B.O.R., Bucureşti, 1988.
Biblia sau Sfânta Scriptură, ediţie jubiliară a Sfântului Sinod, versiune diortosită după Septuaginta, redactată şi adnotată de Bartolomeu Valeriu Anania, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al B.O.R., Bucureşti, 2001.
Biblia sau Sfânta Scriptură a Vechiului şi Noului Testament, cu trimiteri [= Dumitru Cornilescu], ediţie revizuită, Societatea Biblică Interconfesională din România, 2014.
Septuaginta, vol. I–VI, Colegiul Noua Europă, Editura Polirom, Iaşi, 2004–2010.
Biblia. Traducere, introduceri şi note de pr. Alois Bulai şi pr. Eduard Patraşcu, Editura Sapientia, Iaşi, 2013.

*

Léon-Dufour, X. (dir.), *Vocabular de teologie biblică*, ARCB, 2001.
McKenzie, John L., *Dictionary of the Bible*, Collier Macmillan Publishers, London – New York, 1965.
Dicţionar enciclopedic al Bibliei, Editura Humanitas, Bucureşti, 1998.

*

Alter, Robert, *The Art of Biblical Poetry*, Published by Basic Books, A Member of the Perseus Books Group, 1985.
Brown, R., Fitzmyer, J., Murphy, R., *Introducere şi comentariu la Sfânta Scriptură* („The New Jerome Biblical Commentary"), vol. V: *Literatura sapienţială*, Editura Galaxia Gutenberg, Târgu-Lăpuş, 2011.
Charpentier, Eugène, *Să citim Vechiul Testament*, ARCB, 1998.
La Cocque, A., Ricœur, P., *Cum să înţelegem BIBLIA*, Editura Polirom, Iaşi, 2002.
Creţia, Petru, *Cartea lui Iov. Ecleziastul. Cartea lui Iona. Cartea lui Ruth. Cântarea Cântărilor – traducere din greacă şi comentarii*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1995, 2009.
Doré, Daniel, *Le Livre de la Sagesse de Salomon*, coll. Cahiers Évangile,

nr. 113, Éditions du Cerf, Paris, 2000.
Duesberg, H., Fransen, L., *Les Scribes inspirés. Introduction aux livres sapientiaux de la Bible*, Éditions de Maredsous, 1966.
Larcher, C., *Le Livre de la Sagesse ou la Sagesse de Salomon*, coll. Études Bibliques, tomes I–III, Éditions Gabalda, Paris, 1983–1985.
Mazzinghi, Luca, *Il Pentateuco sapienziale. Proverbi, Giobbe, Qohelet, Siracide, Sapienza. Caratteristiche letterarie e temi teologici*, Edizioni Dehoniane, Bologna, 2013.
Quesnel, M., Gruson, Ph. (dir.), *La Bible et sa Culture, I. Ancien Testament*, Desclée de Brouwer, Paris, 2001.
Ravasi, Gianfranco, *Qohelet. Il libro più originale e „scandaloso" dell' Antico Testamento*, Edizioni San Paolo, 1988.
Ravasi, Gianfranco, *Il libro di Giobbe*, Edizioni Dehoniane, Bologna, 2007.
Steinmann, Jean, *Ainsi parlait Qohèlèth*, coll. Lire la Bible, nr. 38, Éditions du Cerf, Paris, 1955.